

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Κα ΠΑΠΑΔΑΚΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΣΥΝΤΑΚΤΡΙΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΚΑΡΛΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΜΠΕΡΒΑΝΑΚΗ ΟΥΡΑΝΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2016

Πίνακας περιεχομένων

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	7
Αντί Προλόγου.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
Α' ΜΕΡΟΣ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ	
1.1. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ	13
1.1.1 Η συντροφική κακοποίηση	13
1.1.2 Η παιδική κακοποίηση.....	16
1.1.3. Η Κακοποίηση ηλικιωμένων.....	24
1.2. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ	30
1.2.1 Ψυχολογική Βία	30
1.2.2 Σωματική Βία	32
1.2.3 Σεξουαλική βία.....	32
1.3. ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	35
1.4. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	39
1.5 ΠΡΟΦΙΛ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ	43
1.6 ΠΡΟΦΙΛ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ.....	48
1.7 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	50
1.7.1 Εθνική Νομοθεσία	50
1.7.2 Διεθνής νομοθεσία	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΔΟΜΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	
2.1 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	55
2.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ	57

2.3 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ	60
2.3.1 Μέθοδοι και μέσα διδασκαλίας.....	63
2.3.2 Αξιολόγηση.....	64
Β' ΜΕΡΟΣ : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ	
1.ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	66
2.ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ Ή ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ.....	66
3.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	67
3.1 Δειγματοληψία	67
3.2 Ερευνητική Στρατηγική	68
3.3 Ερευνητικό Εργαλείο	69
3.4 Ανάλυση Δεδομένων	70
4.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	73
4.1 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ	73
4.2 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	80
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	94
6.ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	100
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄	109

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την υπεύθυνη καθηγήτριά μας Κ. Παπαδακάκη Μαρία για τη στήριξη και την καθοδήγηση της καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας. Οφείλουμε επίσης, να ευχαριστήσουμε τους εκπαιδευτικούς – μέλη ΕΠ και ΔΕΠ που συμμετείχαν στην έρευνά μας, για την ευγενική ανταπόκρισή τους και τη πολύτιμη συμβολή τους στο έργο μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή μας εργασία έχει τίτλο «Η Διδασκαλία της Ενδοοικογενειακής Βίας στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση» και χωρίζεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στον ορισμό της ενδοοικογενειακής βίας, στις μορφές που μπορεί να λάβει και στα είδη της βίας. Επίσης, αναλύονται τα αίτια της ενδοοικογενειακής βίας καθώς και οι συνέπειες και τα προφίλ των θυτών και των θυμάτων. Αναφορά γίνεται και στην ισχύουσα νομοθεσία σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη δομή και λειτουργία της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε χώρες του εξωτερικού και περιλαμβάνει την οργάνωση και τη δομή των προγραμμάτων σπουδών και μαθημάτων που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία.

Το ερευνητικό μέρος αφορά στη μελέτη, που είχε ως σκοπό την διερεύνηση της συχνότητας και των χαρακτηριστικών της διδασκαλίας των μαθημάτων που σχετίζονται με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέσα από θεματική ανασκόπηση στα τμήματα του 1^{ου} και 3^{ου} επιστημονικού πεδίου. Διερευνήθηκαν οι απόψεις των διδασκόντων προκειμένου να αναγνωριστούν οι ελλείψεις και οι ανάγκες στην εκπαίδευση των επαγγελματιών που μελλοντικά θα κληθούν να αντιμετωπίσουν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας.

Χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και θεματική ανασκόπηση για την εύρεση μαθημάτων σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, στα τμήματα Κοινωνικών Επιστημών, Επιστημών Εκπαίδευσης, στις Συμπεριφορικές Επιστήμες και στις Νομικές Επιστήμες και Επιστήμες Υγείας. Η θεματική ανασκόπηση εξέταζε τα γενικά χαρακτηριστικά, την θεματολογία και το περιεχόμενο των μαθημάτων. Οι προσωπικές συνεντεύξεις με τους διδάσκοντες εξέταζαν τις μεθόδους διδασκαλίας των μαθημάτων, την αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων καθώς και τις δυσκολίες και τρόπους βελτίωσης της εκπαίδευσης των σπουδαστών.

Μέσα από την θεματική ανασκόπηση στο 1^ο επιστημονικό πεδίο, διερευνήθηκαν 35 τμήματα, από τα οποία, στα 8 τμήματα διδάσκονταν 16 μαθήματα σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και στο 3^ο επιστημονικό πεδίο διερευνήθηκαν 22 τμήματα, στα οποία, σε 4 τμήματα διδάσκονταν 10 μαθήματα. Από τα αποτελέσματα των προσωπικών συνεντεύξεων προέκυψε ότι οι επαγγελματίες δεν εκπαιδεύονται

επαρκώς σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών για να μπορούν να διαχειριστούν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, εφόσον δεν αποκτούν προσόντα και δεν εφοδιάζονται με δεξιότητες. Σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών οι φοιτητές δεν αποκτούν ειδίκευση αλλά γενικές γνώσεις. Η ειδίκευση επιτυγχάνεται μέσα από την εργασιακή εμπειρία ή την επαφή με σχετικά πλαίσια με κακοποιημένα άτομα και την βιωματική εκπαίδευση σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας.

Λέξεις κλειδιά : ενδοοικογενειακή βία, κακοποίηση, βία, οικογένεια ,διαπροσωπικές σχέσεις, διδασκαλία ενδοοικογενειακής βίας, τριτοβάθμια εκπαίδευση, εκπαιδευτικό σύστημα.

ABSTRACT

Our dissertation is titled "Teaching of domestic violence in Higher Education" and is divided in two parts, the theoretical part and the research part. The theoretical part consists in two chapters. In the first chapter, has been referred the definition of domestic violence, all the forms that domestic violence can take and all the types of violence. Also, we analyzed the causes of domestic violence and its consequences and the profiles of perpetrators and victims. It has been referred, the legislation on domestic violence at national and international level. The second chapter refers to the structure and function of higher education in foreign countries and includes the Organization and structure of curricula and courses related to domestic violence.

The research part concerns the study was designed to investigate the frequency and the characteristics of teaching of the courses, which are related to the management of domestic violence in higher education, through thematic review on sections of 1st and 3rd scientific field. We investigated the opinions of professionals, in order to identify the gaps and needs in the training of future professionals who will have to deal with cases of domestic violence.

We used qualitative methods of research and thematic review for finding courses related to domestic violence, in the departments of Social and Educational sciences, in Behavioral sciences and in the departments of Legal and Medical sciences. The thematic review was considering the general characteristics, the subjects and the course content. Personal interviews with professionals were looking into methods courses, evaluating learning outcomes as well as the difficulties and ways to improve education for students.

Through the thematic review on 1st scientific field, we investigated 35 departments. In 8 of these departments, we found 16 subjects related to domestic violence. On 3rd scientific field, we investigated 22 departments and we found 4 departments with 10 subjects related to domestic violence. From the results of personal interviews showed that professionals are not adequately trained in undergraduate so they can manage incidents of domestic violence, unless they acquire skills and not provided with skills. Undergraduate students are not specialized, they just have general knowledge. Specialization is achieved through work experience or

contact with relevant frameworks with battered individuals and experiential training on domestic violence.

Keywords: domestic violence, abuse, violence, family, interpersonal relationships, teaching of domestic violence, higher education, education system.

Αντί Προλόγου...

*«Ό,τι χρειάζεται βία για να διατηρηθεί,
είναι καταδικασμένο»*

Henry Miller, 1891 – 1980, Αμερικανός συγγραφέας

*«Ακόμα κι αν απλώς ονειρεύεσαι ότι με δέρνεις,
καλύτερα να ξυπνήσεις και να ζητήσεις συγγνώμη»*

Mohamed Ali, 1942 - , Αμερικανός πυγμάχος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για πολλούς αιώνες η άσκηση βίας ήταν ένα θέμα ταμπού, δεν απασχολούσε ιδιαίτερα το κοινωνικό σύνολο. Όσον αφορά το κομμάτι των κακοποιημένων γυναικών μέχρι και το 1971, η βία ήταν ένα ζήτημα που απασχολούσε κυρίως τις ίδιες τις κακοποιημένες γυναίκες, κάποιους συγγενείς ενδεχομένως, τους φίλους, τους κοινωνικούς λειτουργούς, τους γιατρούς και τους δικηγόρους. Στη πραγματικότητα όμως η συντριπτική πλειοψηφία δεν πίστευε ότι η βία υφίστανται, κι ακόμη κι αν ήταν υπαρκτή, δεν ήταν μείζον σημασίας (Χατζηφωτίου, 2005).

Η βία απέναντι στα παιδιά δεν αποτελεί ένα φαινόμενο της εποχής αλλά υπάρχει από τη δημιουργία του κόσμου. Οι γονείς πολύ συχνά θεωρούσαν – και συνεχίζουν να θεωρούν το παιδί κτήμα τους και έχοντας αυτό ως δεδομένο ασκούσαν και ασκούν βία προκειμένου να το συμμορφώσουν, να το τιμωρήσουν και να το εκμεταλλευτούν με οποιοδήποτε τρόπο. (Χατζηφωτίου, 2005). Σύμφωνα με δημοσιευμένη έρευνα που αφορούσε στις ψυχολογικές συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας στους εφήβους, προκύπτουν τα εξής αποτελέσματα: οι έφηβοι που βίωσαν τέτοιου είδους φαινόμενα τείνουν να εμφανίσουν αισθήματα χαμηλής αυτοεκτίμησης, απόγνωσης και δυσκολίες προσαρμογής (Τζαμαλούκα, Ζυγά, Φωτεινά, Παπαδακάκη, Χλιαουτάκης, 2006).

Σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό υγείας «*Βία είναι η εμπρόθετη χρήση φυσικής δύναμης ή εξουσίας, επαπειλουμένη ή πραγματική, εναντίον ενός άλλου προσώπου, του ίδιου του εαυτού ή μιας ομάδας ανθρώπων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την επέλευση ή την αυξημένη πιθανότητα επέλευσης, τραυματισμού, θανάτου, ψυχολογικής βλάβης, στρεβλής ανάπτυξης ή αποστέρησης*» (Νικολαΐδης, χ.χ).

Στην διεθνή βιβλιογραφία έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι όροι προκειμένου να περιγράψουν το φαινόμενο της βίας. Ωστόσο, η βία φαίνεται να είναι ένα φαινόμενο πολυδιάστατο καθώς κάποιοι ορισμοί επικεντρώνονται περισσότερο σε ένα κομμάτι και λιγότερο σε ένα άλλο. Για παράδειγμα ο όρος συζυγική βία ή συζυγική κακοποίηση έχουν σαν βασική προϋπόθεση ότι το ζευγάρι είναι παντρεμένο. Επίσης, ο όρος κακοποιημένες γυναίκες προσδιορίζει το θύμα αλλά δημιουργεί περιορισμούς γιατί επικεντρώνεται στην σωματική κακοποίηση. Προκειμένου να κατανοηθεί ο όρος της ενδοοικογενειακής βίας, θα πρέπει να θεωρήσουμε δεδομένο ότι αναφέρεται

στη χρήση φυσικής δύναμης ή ισχύς, στη παραμέληση και σε όλες τις μορφές βίας μέσα σε μια οικογένεια. Επομένως με τον όρο ενδοοικογενειακή βία αναφερόμαστε στη ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική, ακόμη και οικονομική κακοποίηση από το ένα μέλος της οικογένειας στο άλλο (Χατζηφωτίου, 2005).

Στην Ελλάδα έχουν πραγματοποιηθεί μόλις δύο πληθυσμιακές μελέτες (Αρτινοπούλου και Φαρσεδάκης, 2003 · Τζαμαλούκα κ.α., 2006), που αφορούσαν στην συντροφική κακοποίηση, γεγονός που καταδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας. Υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον από την πλευρά των ερευνητών ωστόσο φαίνεται πως οι μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί δεν είναι επαρκείς για να καλύψουν όλες τις πτυχές του προβλήματος (Παράλης, 2011).

Παρά το αυξημένο ενδιαφέρον για το θέμα, στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στους επαγγελματίες της πρώτης γραμμής εξακολουθεί να είναι περιορισμένη η γνώση σχετικά με την αναγνώριση και διαχείριση περιστατικών κακοποίησης. Δεν έχουν γίνει ενέργειες για τη βελτίωση της αναγνώρισης και της διαχείρισης της ενδοοικογενειακής βίας, παρόλο που η βία έχει αποδειχθεί ότι είναι διαδεδομένη στο γενικό πληθυσμό (Papadakaki, Petridou, Petelos, Germeni, Kogevinas, Lionis, 2014).

Ο κρίσιμος ρόλος των στάσεων, των αντιλήψεων, στην διαχείριση περιστατικών κακοποίησης έχει καθοδηγήσει τις διεθνείς προσπάθειες στην ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών, να αυξήσουν τις ικανότητες τους για τη φροντίδα των θυμάτων σε υπηρεσίες υγείας. Ωστόσο, οι βασικές στάσεις, αντιλήψεις, γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που απαιτούνται από κάθε επαγγελματία για την εξυπηρέτηση των θυμάτων δεν έχουν διεθνώς καθοριστεί. Είναι αναγκαία η τυποποίηση της διαδικασίας, το περιεχόμενο και τα εργαλεία αξιολόγησης, καθώς και η ευρέως αναγνώριση των μέτρων και των παρεμβάσεων που χρειάζονται (Papadakaki, Petridou, Petelos, Germeni, Kogevinas, Lionis, 2014).

Θεωρούμε λοιπόν αναγκαία την υλοποίηση της παρούσας μελέτης προκειμένου να περιγραφούν τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης των μελλοντικών επαγγελματιών πρώτης γραμμής σε ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας και να διαπιστωθεί κατά πόσο πληρούνται βασικά κριτήρια που πρέπει να περιλαμβάνει η εκπαίδευσή τους (Χατζηφωτίου, 2005).

Α' ΜΕΡΟΣ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Η βία είναι ένα υπαρκτό φαινόμενο και εμφανίζεται από τη δημιουργία του κόσμου αδιακρίτως σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες. Η οικογένεια χαρακτηρίζεται ως χώρος «ασφάλειας», «γαλήνης» και «θαλπωρής». Η βία μέσα στην οικογένεια αποτελεί ένα πολύ σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που μόλις μετά τη δεκαετία του '70 άρχισε να παίρνει μεγάλες προεκτάσεις. Σύμφωνα με τους Ζαϊμάκη και Κανδυλάκη (2005: 445) : *«με τον όρο «ενδοοικογενειακή βία» αναφερόμαστε στη συζυγική βία (σωματική και σεξουαλική κακοποίηση), στη βία απέναντι στα παιδιά (σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική) και σε κάθε τύπου βίας απέναντι στους ηλικιωμένους».*

Η κακοποίηση των γυναικών, των παιδιών και των ηλικιωμένων μέσα στην οικογένεια είναι μια από τις πιο σοβαρές μορφές καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αφού διαπράττεται από το οικογενειακό περιβάλλον και από άτομα εμπιστοσύνης και όχι από αγνώστους. Δεν κάνει διακρίσεις μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και υφίσταται ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου, εθνικότητας, φύλου και ηλικίας. Επιπλέον η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών συνδέεται άμεσα με την παιδική κακοποίηση. Σύμφωνα με τον Gayford (1985) ένα ποσοστό ανώτερο του 50% των ανδρών που έχουν κακοποιήσει τις γυναίκες τους, έχουν κακοποιήσει ομοίως και τα παιδιά τους (Χατζηφωτίου, 2005).

Η βία δεν περιορίζεται ποτέ σε ένα περιστατικό. Με την πάροδο του χρόνου αυξάνεται τόσο σε συχνότητα όσο και σε σοβαρότητα. Περιλαμβάνει ακραίες μορφές ενώ τη χαρακτηρίζει η επανάληψη. Αποτελεί δε, ηθελημένη συμπεριφορά του θύτη που αποσκοπεί στην επιβολή και τον έλεγχο του θύματος. Ακόμη, έχει διαπιστωθεί πως η επανάληψη των σωματικών και σεξουαλικών επιθέσεων επιφέρει ψυχολογικές συνέπειες και το αντίστροφο · η ψυχολογική βία επιφέρει συνέπειες που σχετίζονται με την υγεία του σώματος. Επιπλέον, αποτελεί σπάνιο φαινόμενο να λαμβάνει χώρα μια μορφή βίας ανεξάρτητα, χωρίς δηλαδή να εκδηλωθεί παράλληλα άλλη μια μορφή (Χατζηφωτίου, 2005).

1.1. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

1.1.1 Η συντροφική κακοποίηση

Το θέμα της συντροφικής βίας κατά των γυναικών έχει αναγνωριστεί διεθνώς ως ένα πολυδιάστατο κοινωνικό πρόβλημα. Η συντροφική βία αναγνωρίζεται ως ένα δημόσιο πρόβλημα υγείας, που υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες και μεταξύ των ανθρώπων που βρίσκονται στα υψηλότερα και χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Στην Ελληνική κοινωνία η βία ανάμεσα στους συντρόφους φαίνεται αρκετά διαδεδομένη, πιθανόν λόγω της τάσης των ίδιων να υποτιμούν τη βίαιη συμπεριφορά (Papadakaki, Tzamalouka, Chatzifotiou, Chliaoutakis, 2009).

Η συντροφική βία αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για τις γυναίκες ανεξάρτητα από τη φυλή, την εκπαίδευση, τη θρησκεία ή την οικονομική τους κατάσταση. Η συζυγική βία είναι μια μορφή ενδοοικογενειακής βίας που σχετίζεται με την σεξουαλική, οικονομική και ψυχολογική βία που ασκείται από τον σύζυγο ή σύντροφο απέναντι στην γυναίκα και αποτελεί την πιο συνηθισμένη μορφή βίας κατά των γυναικών. Σύμφωνα με έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα το 2003, το 56% των συμμετεχόντων γυναικών της έρευνας είχαν βιώσει κάποια μορφή λεκτικής ή ψυχολογικής βίας, το 3,6% είχε υποστεί σωματική βία, το 3,5% είχε εξαναγκαστεί σε σεξουαλική επαφή (Στρατηγάκη, 2006 · Michalopoulou, Tzamalouka, Chrousos, Darviri, 2015).

Η πιο συνηθισμένη μορφή βίαιης συμπεριφοράς ανάμεσα στους συζύγους είναι εκείνη που θεωρεί την γυναίκα ως θύμα. Η οικογένεια είναι ο καθρέφτης της κοινωνίας όπου μέσα από την αναγνώριση συνθηκών ανισότητας και εξάρτησης της γυναίκας από τον σύντροφο της γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης του ισχυρότερου προς τον ασθενέστερο. Μέσα από την άσκηση εξουσίας τα αίτια που προσδιορίζουν την κακοποίηση που υφίστανται η γυναίκα μπορεί να αλλάξουν διαρκώς. Τα αίτια μπορεί να είναι κοινωνικά, οικονομικά, εργασιακά, οικογενειακά ή να οφείλονται σε πολιτισμικές και ιδεολογικές διαφορές. Η αμφισβήτηση και η απειλή του ανδρικού ρόλου μπορεί να γίνει η αφετηρία της κακοποίησης (Νέστορος, 1992).

«Με τον όρο *κακοποίηση* χαρακτηρίζεται κάθε προσβολή της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ενός ανθρώπου ,που ασκείται στα πλαίσια της εκμετάλλευσης του από κείνον που κατέχει τη θέση της εξουσίας.» (Walker, 1989 : 9) Όσον αφορά στην γυναικεία κακοποίηση, χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη γυναίκα εκείνη, η οποία έχει υποστεί επανειλημμένα οποιαδήποτε βίαιη σωματική ή ψυχολογική συμπεριφορά από τον σύντροφο της σκόπιμα ώστε να εξαναγκαστεί να κάνει κάτι που ο ίδιος επιθυμεί, αδιαφορώντας για τα δικαιώματα της (Walker, 1989).

Οι διαστάσεις που μπορεί να λάβει η συντροφική κακοποίηση μέσα από την έκταση και τις εντάσεις της είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποκαλυφθούν καθώς διενεργείται στον ιδιωτικό χώρο, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να επενεργήσει ο κοινωνικός έλεγχος. Το πρόβλημα επεκτείνεται όταν η κακοποίηση λαμβάνει χώρα σε παραδοσιακό περιβάλλον όπου η δομή της οικογένειας βασίζεται στο πατριαρχικό μοντέλο όπου οι ρόλοι των δύο φύλων είναι κατανεμημένοι σύμφωνα με τα παραδοσιακά πρότυπα του άντρα (Παπακωνσταντής, 2006).

Η κακοποίηση που βιώνει η γυναίκα διακρίνεται όταν το ζευγάρι περάσει από τον κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Ο κύκλος της κακοποίησης έχει τρεις διαφορετικές φάσεις, που ποικίλουν σε χρόνο και ένταση. Οι φάσεις αυτές είναι η αύξηση της έντασης, το οξύ περιστατικό της κακοποίησης και η τελική φάση χαρακτηρίζεται ως ήρεμη, στοργική (Walker, 1989).

Στην πρώτη φάση που χαρακτηρίζεται ως αύξηση της έντασης, παρουσιάζονται μικρά επεισόδια βίας όπως, χτυπήματα, χαστούκια, τσιμπιές, που συνοδεύονται από χυδαίο λεξιλόγιο. Το θύμα προσπαθεί να ηρεμήσει τον θύτη μέσα από την εκδήλωση ευγενικής συμπεριφοράς, χρησιμοποιεί τεχνικές που αποδείχτηκαν επιτυχείς κατόπιν προηγούμενων περιστατικών βίας. Μπορεί να γίνει περιποιητική ,υποχωρητική αφήνοντας στον σύντροφο της να πιστεύει ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος. Η ίδια προσφεύγει σε μία πολύ συνηθισμένη ψυχολογική άμυνα που δεν είναι άλλη από την άρνηση στον εαυτό της ότι έχει θυμώσει από την κακομεταχείριση που έχει υποστεί. Αιτιολογεί το περιστατικό σκεπτόμενη ότι άξιζε να κακοποιηθεί. Η κακοποιημένη γυναίκα κάθε περιστατικό βίας τείνει να το ελαχιστοποιεί, αναλογιζόμενη ότι ο σύντροφος της θα μπορούσε να συμπεριφερθεί χειρότερα στην ίδια . Από άλλη άποψη μπορεί να δικαιολογεί την βίαιη συμπεριφορά σκεπτόμενη ότι ο σύντροφος της ίσως είχε προβλήματα με την εργασία του ή ότι ευθύνεται η

κατανάλωση του αλκοόλ. Μέσα από αυτές τις σκέψεις καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κατάσταση θα αλλάξει (Walker, 1989 · Walker, 1997).

Καθώς αρχίζει η κλιμάκωση της έντασης στην πρώτη φάση, η κατάσταση γίνεται πιο δύσκολη για να ελεγχθεί. Τα μικρότερα επεισόδια κακοποίησης γίνονται συχνότερα και ο θυμός ανάμεσα στους συντρόφους παραμένει για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Έτσι, ο κύκλος της βίας περνάει στην δεύτερη φάση, το οξύ περιστατικό κακοποίησης. Η φάση αυτή είναι συντομότερη από την πρώτη, συνήθως διαρκεί από δύο ώρες μέχρι μία μέρα. Τα επεισόδια βίας προκαλούν σωματικές βλάβες και καμιά φορά θάνατο. Σε αυτή την φάση το θύμα δεν έχει έλεγχο της κατάστασης αλλά μόνο ο θύτης. Η κακοποιημένη σύζυγος συνειδητοποιεί ότι δεν μπορεί να συζητήσει λογικά με τον σύντροφο της και αποφεύγει να αντιδράσει στην κακοποίηση που υφίσταται. Πολλές γυναίκες δεν ζητούν βοήθεια κατά την δεύτερη φάση και πολλές φορές περιμένουν αρκετές μέρες προτού αναζητήσουν ιατρική βοήθεια. Όταν το επεισόδιο βίας τελειώσει, ακολουθεί ένα αρχικό σοκ, μια άρνηση και μια δυσπιστία για αυτό το γεγονός. Οι επιπτώσεις από το οξύ επεισόδιο βίας είναι αναπόφευκτες, συνήθως προκαλεί σοβαρό ψυχολογικό στρες στην γυναίκα η οποία γίνεται αγχώδης και μπορεί να παρουσιάσει συμπτώματα κατάθλιψης (Walker, 1989 · Walker, 1997).

Στην συνέχεια, αρχίζει η τελική φάση που αφορά στην ηρεμία, τώρα η ένταση και η βία υποχωρούν, ο θύτης μπορεί να εκδηλώσει ζεστασιά, φροντίδα και στοργή για την σύζυγο του. Η κακοποιημένη σύντροφος ίσως προσπαθήσει να διατηρήσει την ατμόσφαιρα της γαλήνης πείθοντας τον εαυτό της ότι ο σύντροφος της δεν θα την κακοποιήσει ξανά. Πολλές κακοποιημένες γυναίκες θεωρούν ότι αποτελούν στήριγμα για τον σύζυγο τους και ότι ευθύνονται για την συναισθηματική του σταθερότητα και ότι είναι ο μοναδικός σύνδεσμος του συζύγου τους με τον υπόλοιπο κόσμο. Στην ήρεμη και στοργική φάση η κακοποιημένη γυναίκα γίνεται ψυχολογικό θύμα αισθανόμενη την απελπισία, την απομόνωση, θεωρώντας τον εαυτό της υπεύθυνο για την ευεξία του συζύγου της. Η αλληλεξάρτηση μεταξύ τους ενδυναμώνεται επειδή εξαρτώνται πλέον σε συναισθηματικό επίπεδο, η γυναίκα για την στοργική συμπεριφορά του θύτη κατά την φάση της ηρεμίας και ο ίδιος για την συγχώρεση της (Walker, 1997).

Η συζυγική βία χαρακτηρίζεται από επανάληψη. Το τέλος του κύκλου της βίας είναι μια δύσκολη και επίπονη διαδικασία η οποία συχνά επιτυγχάνεται μέσα από την οριστική διάλυση της συζυγικής σχέσης. Πολλά περιστατικά κακοποίησης δεν καταγγέλλονται ποτέ, ακόμα και μετά την διάλυση της σχέσης. Η σύντροφος που έχει υποστεί βία, αν και συχνά παραμένει παθητική, αρκετές φορές εμπλέκεται στην διαδικασία αναζήτησης βοήθειας. Αυτή η διαδικασία περιγράφεται από τους ερευνητές μέσα από τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο το θύμα αναζητάει βοήθεια, επισκέπτεται κάποιον ειδικό όπως κοινωνικό λειτουργό. Το επόμενο στάδιο χαρακτηρίζεται από την αποχώρηση της γυναίκας, αποφασίζει για διάφορους λόγους να εγκαταλείψει τις συναντήσεις με τους ειδικούς. Το επόμενο στάδιο είναι της επιστροφής όπου το θύμα βλέποντας ότι η κακοποίηση συνεχίζεται, επιστρέφει στις συναντήσεις με τους ειδικούς (Thio, 2003 · Στρατηγάκη, 2006).

Οι ειδικοί που καλούνται να παρέχουν συμβουλευτική στήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες έχουν έναν διπλό στόχο, από την μια πρέπει να ενισχύσουν την δυνατότητα των γυναικών να αντιδράσουν ως άτομα με αυτοπεποίθηση και βούληση και από την άλλη πρέπει να βοηθήσουν στην κάλυψη άμεσων αναγκών. Συχνά οι γυναίκες δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητες ούτε έχουν την ψυχολογική δύναμη να καταγγείλουν την βία και να έρθουν σε ρήξη με τον θύτη. Με αυτόν τον τρόπο κινδυνεύουν να μείνουν χωρίς οικονομικά και κοινωνικά στηρίγματα, ερχόμενες αντιμέτωπες με τις κοινωνικές προκαταλήψεις που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες (Στρατηγάκη, 2006).

1.1.2 Η παιδική κακοποίηση

Το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων των ανθρώπινων κοινωνιών στο πέρασμα του χρόνου και αποτελεί μια από τις πιο μελανές σελίδες στην ιστορία του ανθρώπινου γένους. Η παιδική ηλικία αποτελεί μέχρι και σήμερα πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος για πολλές επιστήμες μεταξύ των οποίων η Κοινωνική Εργασία, η Νομική, η Ιατρική, η Ψυχολογία κλπ., ενώ παράλληλα η παιδική κακοποίηση αποκτά νέες διαστάσεις με τη σωρεία γνώσης που παράγεται γύρω από αυτό το θέμα (Χατζηφωτίου, 2005).

Αν θέλουμε να συμφωνήσουμε πως η ανθρώπινη συμπεριφορά πηγάζει από τη μυθολογία, τότε σίγουρα πρέπει να παραθέσουμε το παράδειγμα του Ηφαίστου. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη μυθολογία, η Ήρα, θυμωμένη από τις απιστίες του Δία, γέννησε εξώγαμα τον Ήφαιστο. Εκείνος όμως, ήταν άσχημος, ανάπηρος και κουτσός και η Ήρα, μην αντέχοντας να τον βλέπει, τον πέταξε από τον Όλυμπο. Τελικά, ο Ήφαιστος σώθηκε, όμως, όπως αναφέρεται, μισούσε πάντα θανάσιμα τη μητέρα του, ήταν ιδιαίτερα βίαιος, ενώ και ο μετέπειτα γάμος του με τη θεά Αφροδίτη, απέτυχε (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991).

Το παράδειγμα του Ηφαίστου αποτελεί την πλέον κλασσική περίπτωση παιδικής κακοποίησης και δικαιολογεί πολλά χαρακτηριστικά που έχουν επικρατήσει στις μέρες μας όσον αφορά στην ψυχοκοινωνική εξέλιξη του παιδιού και τη μετέπειτα ζωή του ως ενήλικας (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Cole and Cole, 2001).

Η ετυμολογία της λέξης «παιδί» έχει ρίζες ινδοευρωπαϊκές και σημαίνει «το μικρό, το ασήμαντο». Η λέξη «παις» στην Αρχαία Ελλάδα συνεπάγεται κάτι το πολύ μικρό και συνήθως παρέπεμπε είτε σε ένα αρσενικό παιδί λίγο πριν την εγγραφή του σε κάποιο δήμο είτε σε ένα κορίτσι πριν το γάμο του (Αυδίκος, 1996).

Η παιδική ηλικία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας διαρκούσε μέχρι και τα επτά έτη. Κατόπιν το παιδί εντασσόταν στην κοινότητα των ενηλίκων και ασφαλώς αυτό συνεπαγόταν και ενεργό ρόλο στον καταμερισμό της εργασίας. Σε περίπτωση που δε συμμορφωνόταν σε αυτό το καθεστώς η τιμωρία του ισοδυναμούσε με σωματική βία. Επομένως, τη περίοδο της παιδικής ηλικίας διαδεχόταν η περίοδος της μαθητείας. Παρόλα αυτά το παιδί εξακολουθούσε να υπάρχει (Αυδίκος, 1996).

Πολλοί μελετητές ασχολήθηκαν με τη περίοδο της παιδικής ηλικίας, έχοντας ωστόσο αρκετές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους. Είναι γεγονός πως η παιδική ηλικία έγινε πεδίο μελέτης προκειμένου να φωτιστούν οι συμπεριφορές των ενηλίκων. Τα αποτελέσματα ήταν σημαντικά, ωστόσο η ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας δεν αναδείχθηκε (Αυδίκος, 1996).

Οι μελετητές Αριές και DeMause συμφωνούν πως η περίοδος της παιδικής ηλικίας δεν έχει μελετηθεί όπως θα έπρεπε. Επίσης συμφωνούν πως το αίσθημα της παιδικής ηλικίας υπάρχει από το 17^ο αιώνα και έπειτα. Η διαφοροποίηση τους έγκειται στο εξής σημείο (Αυδίκος, 1996) :

Ο Αριές υποστηρίζει πως παρόλο που κατά τη μεσαιωνική περίοδο δεν υπήρχε το αίσθημα της παιδικής ηλικίας, το παιδί απολάμβανε τη στοργή των ενηλίκων. Ο Μεσαίωνας δεν ισοδυναμούσε με την εγκατάλειψη, κακοποίηση και περιφρόνηση του παιδιού. Αντίθετα σε πολλές περιπτώσεις η ανάπτυξη του παιδιού ήταν πιο ισορροπημένη καθώς συνυπήρχε με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας (Αυδίκος, 1996).

Ο DeMause αντίθετα, υποστηρίζει πως την περίοδο του Μεσαίωνα το παιδί δεν είχε καν ανθρώπινη υπόσταση. Ειδικότερα θεωρεί πως κυριαρχούσαν δεισιδαιμονικές αντιλήψεις για το παιδί καθώς και για τη γέννησή του, η οποία συνδεόταν με το προπατορικό αμάρτημα. Προκειμένου να το εξουδετερώσουν οι άνθρωποι προχωρούσαν σε διάφορες ενέργειες (Αυδίκος, 1996) :

- *Πολύ σφιχτό φάσκιωμα*: Επρόκειτο για τη «φυλακή» του νεογνού με σωρεία ψυχολογικών και βιολογικών επιπτώσεων στην μετέπειτα ανάπτυξη του.
- *Τρομοκράτηση με φαντάσματα* : Στόχευε στον πλήρες έλεγχο του παιδιού.
- *Εγκατάλειψη* : παράδοση του παιδιού σε άλλες οικογένειες ή σε παραμάνες για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κυρίαρχο το αίσθημα του ανεπιθύμητου και η έλλειψη στοργής.
- *Πειθαρχία και σεξουαλική κακοποίηση*: ο ξυλοδαρμός ήταν η πλέον αποδεκτή μορφή σωφρονισμού και η σεξουαλική κακοποίηση πολύ συχνό φαινόμενο.

Τα παιδιά επομένως, σύμφωνα με το DeMause, υφίστανται την απάνθρωπη συμπεριφορά των γονιών τους, η οποία δικαιολογούνταν από τις δεισιδαιμονίες της εποχής. Το παιδί δεν ήταν τίποτα περισσότερο από ένα «δοχείο» για τις προβολές των ενηλίκων (Αυδίκος, 1996).

Κατά τη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα σημειώνεται μια σημαντική εξέλιξη όσον αφορά στα αστικά κοινωνικά στρώματα. Ο όρος παιδική ηλικία ισοδυναμεί με την περίοδο της εξάρτησης. Η παιδική ηλικία διαρκούσε για όσο διάστημα το άτομο ήταν εξαρτημένο από τον αρχηγό της οικογένειας, ο οποίος ήταν και ο υπεύθυνος για το

παιδί και τη ζωή του και μπορούσε να του επιβάλει οποιαδήποτε ποινή ήθελε χωρίς να ελέγχεται (Αυδίκος, 1996).

Σύμφωνα με το αστικό δίκαιο, το άτομο εξερχόταν από τη παιδική ηλικία είτε μόλις ενηλικιώνόταν (21 ή 25 ετών), είτε μόλις άλλαζε το κοινωνικό του καθεστώς (π.χ. με τη τέλεση ενός γάμου). Όλα τα παραπάνω διατηρήθηκαν, με κάποιες διαφοροποιήσεις στο πέρασμα των χρόνων, ως και μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Αυδίκος, 1996).

Το 1962 ο Henry Kempe, παιδίατρος από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διατυπώνει για πρώτη φορά έναν ορισμό, ο οποίος έμελλε να κυριαρχήσει μέχρι και σήμερα καθορίζοντας τις αντιλήψεις που κυριαρχούν για τη σωματική κακοποίηση των παιδιών. Ο Kempe με τον όρο «σύνδρομο του κακοποιημένου παιδιού» (Battered Child Syndrome) κατάφερε να κινητοποιήσει την ακαδημαϊκή κοινότητα, θέτοντας τα θεμέλια για να ερευνηθεί το φαινόμενο και να αντιμετωπιστεί σε μια διεπιστημονική βάση (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991) . Πλέον, ο όρος υφίσταται διευρυμένος και «..αναφέρεται σε οποιαδήποτε μορφή κακομεταχείρισης παιδιών από γονείς, κηδεμόνες ή άλλα πρόσωπα που τα φροντίζουν» (Χατζηφωτίου, 2005 : 87).

Με το θέμα της παιδικής κακοποίησης ασχολήθηκε το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού το 1977. Ωστόσο η προσπάθεια αυτή αντιμετωπίστηκε με αρκετή καχυποψία από τους επαγγελματίες «πρώτης γραμμής» κυρίως λόγω των μύθων που επικρατούσαν την εποχή εκείνη, σχετικά με την «παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια» και το «ορθόδοξο θρήσκευμα». Ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις κακοποιημένων παιδιών που δημοσιεύονταν στα τότε ΜΜΕ και όταν αυτό συνέβαινε, η πράξη αποδίδονταν σε «παράφρονες», «εγκληματίες», «ψυχικά ασταθείς» γονείς (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991).

Ο Robert Le Vine (1988), ανθρωπολόγος, βασισμένος σε μια μελέτη του για τις πρακτικές ανατροφής των παιδιών σε διαφορετικούς πολιτισμούς, κατέληξε στο συμπέρασμα πως, οι γονείς, σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν τρεις κύριους στόχους (Cole and Cole, 2001) :

1. Το στόχο της επιβίωσης : να φροντίσουν την υγεία και την ασφάλεια των παιδιών τους.

2. *Τον οικονομικό στόχο* : να εξασφαλίσουν πως τα παιδιά τους θα αποκτήσουν τις δεξιότητες εκείνες που τους είναι απαραίτητες για να γίνουν οικονομικά παραγωγικοί ενήλικες.
3. *Τον πολιτισμικό στόχο* : να εξασφαλίσουν πως τα παιδιά τους θα αποκτήσουν τις πολιτισμικές αξίες της ομάδας στην οποία ανήκουν.

Οι παραπάνω στόχοι σχηματίζουν μια ιεραρχία. Είναι προφανές πως ο κυρίαρχος στόχος των γονιών είναι η σωματική επιβίωση των παιδιών. Ωστόσο είναι γεγονός πως ένα μεγάλο ποσοστό των γονέων δεν ασπάζεται την ίδια αντίληψη. Αν θεωρήσουμε τους παραπάνω στόχους ως οικουμενικούς, τότε με λύπη διαπιστώνουμε πως υπάρχουν διάσπαρτα στο κόσμο, παραδείγματα παιδιών που υφίσταται την αδιαφορία των γονιών τους, την τιμωρία ως μέσο καθυπόταξης τους καθώς και κάθε λογής συμπεριφορές που ενέχουν κινδύνους για την ανάπτυξή τους (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Cole and Cole, 2001).

Η παιδική κακοποίηση διακρίνεται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες : τη σωματική, τη συναισθηματική και τη σεξουαλική. Προκειμένου να μελετηθούν σωστά από τους ερευνητές τα εκάστοτε περιστατικά παιδικής κακοποίησης, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη ενός ορισμού, ο οποίος θα καλύπτει τέσσερις βασικούς άξονες : α) τη πρόθεση της ενέργειας β) την επίδραση της ενέργειας στο παιδί γ) την αξία που αποδίδεται στην ενέργεια και δ) τα πολιτισμικά και κοινωνικά κριτήρια με τα οποία αξιολογείται η ενέργεια (Χατζηφωτίου, 2005).

Σύμφωνα με την Επιτροπή για την Πρόληψη της Παιδικής Κακοποίησης : *«σωματικά κακοποιημένο θεωρείται ένα παιδί μικρότερο των 18 ετών , στο οποίο οι φυσικοί γονείς ή άλλο πρόσωπο που είναι νομικά υπεύθυνο για τη φροντίδα του (κηδεμόνας) προκαλούν ή επιτρέπουν να προκληθούν μη τυχαίες σωματικές βλάβες, που δυνητικά μπορεί να επιφέρουν θάνατο ή σοβαρή παραμόρφωση ή βλάβη της υγείας του ή διαταραχή της λειτουργίας ή και απώλεια κάποιου οργάνου»* (Χατζηφωτίου, 2005:87).

Σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική τα παιδιά που κακοποιούνται σωματικά κάθε χρόνο ανέρχονται σε εκατοντάδες χιλιάδες. Στην Ελλάδα, σε μελέτη που έγινε από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού το 1993, ο αριθμός των σωματικά κακοποιημένων παιδιών έφτασε τις

4.500 το χρόνο για τις πόλεις Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Σε επίπεδο στατιστικών στοιχείων, 1 στα 3 παιδιά θα κακοποιηθεί μια φορά την εβδομάδα ενώ 1 στα 6 μια φορά την ημέρα (Χατζηφωτίου, 2005).

Η σωματική κακοποίηση αποτελεί την πιο εμφανή μορφή παιδικής κακοποίησης και μπορεί να επιφέρει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στην σωματική, συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη του παιδιού. Δεν αποτελεί μεμονωμένη πράξη αλλά δηλώνει μια συνολικότερη δυσλειτουργία μέσα στην οικογένεια και ως τέτοια θα πρέπει να αντιμετωπίζεται (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991· Χατζηφωτίου, 2005).

Η σεξουαλική κακοποίηση έχει χαρακτηριστεί ως «ο εφιαλτικότερος τρόπος έκφρασης της παιδικής κακοποίησης» και ενώ χαρακτηρίζεται από διαχρονικότητα και καθολικότητα, η αποκάλυψη του φαινομένου προσδιορίζεται χρονικά στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Με τον όρο «σεξουαλική κακοποίηση» νοείται οποιαδήποτε ενέργεια ή πράξη σε βάρος του παιδιού, η οποία έχει σεξουαλικό περιεχόμενο και τελείται από ενήλικα ή/και μεγαλύτερο ηλικιακά παιδί και έχει ως αποκλειστικό σκοπό την σεξουαλική διέγερση του θύτη (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Χατζηφωτίου, 2005).

Η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει συμπεριφορές όπως: φιλία, χάρδια, άγγιγμα των γεννητικών οργάνων ή ακόμη και ολοκληρωμένη σεξουαλική πράξη, έκθεση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό, παρακολούθηση ενός παιδιού χωρίς ρούχα από κάποιον ενήλικα ή/και το αντίστροφο, καθώς επίσης και βιασμό ή απόπειρα βιασμού. Σε όλα τα παραπάνω συμπεριλαμβάνεται και η σεξουαλική εκμετάλλευση π.χ. το να εξωθείται ένα παιδί στην πορνεία ή/και να χρησιμοποιείται ως συμμετέχων σε ταινίες ή φωτογραφίες με πορνογραφικό περιεχόμενο (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991· Χατζηφωτίου, 2005).

Σύμφωνα με τους Finkelhor και Wallace, το 10% των περιπτώσεων παιδικής κακοποίησης αφορά στη σεξουαλική κακοποίηση, η οποία διαρκεί χρόνια και ενδέχεται να αφορά περισσότερα από ένα παιδί μέσα σε μια οικογένεια. Τα θύματα είναι σε ποσοστό 80% κορίτσια ενώ οι θύτες είναι συνήθως τα αρσενικά μέλη της οικογένειας (Χατζηφωτίου, 2005).

Έχει διαπιστωθεί πως η χρόνια σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού περιλαμβάνει κάποιες συγκεκριμένες φάσεις (Χατζηφωτίου, 2005) :

- Φάση της προσέγγισης : δεν εμφανίζεται κάποια μορφή βίας και το παιδί δειλιάζεται με διάφορους τρόπους (χρήματα, δώρα κλπ.)
- Φάση της μυστικότητας : το παιδί έχει αισθήματα ντροπής και ενοχής για το γεγονός ενώ παράλληλα του έχει ζητηθεί να το αποκρύψει.
- Φάση του εξαναγκασμού : το παιδί δέχεται πολύ ισχυρές πιέσεις να μην αποκαλύψει τη σεξουαλική κακοποίηση που υφίσταται. Εδώ κάνουν πλέον την εμφάνισή τους και οι απειλές
- Φάση της αποκάλυψης : το παιδί είτε θα αποκαλύψει τα πάντα σε κάποιον τρίτο είτε κάποιος τρίτος θα αντιληφθεί αυτό που βιώνει το παιδί. Μεταξύ της φάσης του εξαναγκασμού και της φάσης της αποκάλυψης ενδέχεται να μεσολαβήσει ένα διάστημα πολλών χρόνων.
- Φάση της επιβεβαίωσης : σε αυτή τη φάση γίνεται η πιστοποίηση της σεξουαλικής κακοποίησης.

Η σεξουαλική κακοποίηση είναι η μορφή της παιδικής κακοποίησης που εντοπίζεται δυσκολότερα καθώς καλύπτεται, αφενός από τη σιωπή των θυμάτων και αφετέρου από την επιβολή των θυτών. Οι επιπτώσεις της σε ψυχοσωματικό επίπεδο ενδέχεται να μην εμφανιστούν αμέσως αλλά σε επόμενο στάδιο και μπορούν να πάρουν μορφές όπως : αϋπνίες, σωματικοί πόνοι, διαταραχές συμπεριφοράς, χρήση ναρκωτικών, απόπειρες αυτοκτονίας κλπ. Σε κάθε περίπτωση, η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί το τέλος της παιδικότητας και της αθωότητας (Χατζηφωτίου, 2005).

Η τελευταία κατηγορία παιδικής κακοποίησης είναι και η πλέον διαδεδομένη καθώς μεταξύ άλλων θεωρείται η πιο κοινωνικά αποδεκτή. Η συναισθηματική κακοποίηση – παραμέληση ορίζεται ως *«η συστηματική ψυχολογική κακομεταχείριση ενός παιδιού, που επηρεάζει ή και αναστέλλει τη φυσιολογική του ανάπτυξη»* (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Χατζηφωτίου, 2005).

Επίσης, αναφέρεται στη στέρηση φροντίδας, η οποία ενέχει κίνδυνο για τη μετέπειτα ψυχική αλλά και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και περιλαμβάνει (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Παπακωνσταντής, 2006) :

- Φωνές, κραυγές και απειλές.
- Ύβρεις - εκφράσεις τύπου «είσαι ανόητος», «άχρηστος» κλπ.
- Ανεπαρκή ιατρική φροντίδα (έλλειψη φαρμάκων, εμβολιασμού και ιατρικής παρακολούθησης).
- Έλλειψη εποπτείας και έκθεση του παιδιού σε εξωτερικούς κινδύνους.
- Μη εγγραφή του παιδιού στο σχολείο και αδιαφορία για την εκπαίδευσή του.
- Αποστέρηση στοιχειωδών υλικών ζωής (χρήματα, ρούχα, φυσικός αποκλεισμός, κοινωνικός αποκλεισμός κλπ).

Σύμφωνα με το Άρθρο 6 της διακήρυξης των δικαιωμάτων του παιδιού : *«Τα παιδιά πρέπει να μεγαλώνουν κάτω από τη προστασία και την ευθύνη των γονιών και σε κάθε περίπτωση μέσα σε ατμόσφαιρα θαλπωρής, ηθικής και υλικής ασφάλειας»* (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου και Τσαγκαράκη, 1999: 58) . Έχουν ανάγκη από αγάπη και κατανόηση, όμως παρόλα αυτά πολλοί είναι οι γονείς που δεν σέβονται την ύπαρξη και την προσωπικότητα του παιδιού τους. Θεωρούν πως τα παιδιά έχουν έρθει στο κόσμο για να ικανοποιούν τις δικές τους απαιτήσεις και οφείλουν να διατηρούν στάση δέους και υποταγής απέναντι στους «ενήλικες» γονείς τους (The Open University, 1985)

Στη βιβλιογραφία αναφέρονται πέντε τύποι συναισθηματικής κακοποίησης (Χατζηφωτίου, 2005) :

- 1) *Απόρριψη*: οι γονείς που δεν μπορούν να αναπτύξουν δεσμούς με το παιδί τους, προσπαθούν να αναπληρώσουν το κενό αυτό, υιοθετώντας απορριπτική συμπεριφορά.
- 2) *Εκφοβισμός – Τρομοκράτηση* : οι γονείς ξεχωρίζουν το παιδί εκείνο που μπορεί να αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο ή στην υγεία του και του ασκούν συνέχεια κριτική ή το τιμωρούν.

- 3) *Απομόνωση* : οι γονείς που απομονώνουν το παιδί τους, δεν του επιτρέπουν να συμμετέχει σε δραστηριότητες, να κάνει παρέα με τους φίλους του ενώ στη περίπτωση βρέφους, το αφήνουν πολλές ώρες κλεισμένο στο δωμάτιο του.
- 4) *Εξαγορά* : οι γονείς αφήνουν ανεξέλεγκτο το παιδί, δεν ενδιαφέρονται για τα άτομα με τα οποία κάνει παρέα ούτε για τις επιδόσεις του στο σχολείο. Προκειμένου να κερδίσουν την εύνοια του παιδιού και να καλύψουν το συναισθηματικό κενό του, του χορηγούν μεγάλα ποσά σαν «χαρτζιλίκι».
- 5) *Διαφθορά* : οι γονείς, που εν γνώση τους, επιτρέπουν στο παιδί να κάνει χρήση αλκοόλ ή/και ναρκωτικών ουσιών, να συμμετέχει σε πράξεις εγκληματικού περιεχομένου (ληστείες κλπ.) και να παρακολουθούν ακατάλληλα προγράμματα (βίαιου και σεξουαλικού περιεχομένου).

Η συναισθηματική κακοποίηση είναι ουσιαστικά η επίθεση στην ψυχή του παιδιού και αλλοιώνει την εικόνα που έχει το ίδιο το παιδί για τον εαυτό του και το περιβάλλον του. Αισθάνεται ταπεινωμένο, ντροπιασμένο και ανάξιο αγάπης. Στη μετέπειτα εξέλιξή τους, τα παιδιά που έχουν υποστεί συναισθηματική κακοποίηση μπορεί να εκδηλώσουν επιθετικότητα ή/και αδιαφορία προς τους συνανθρώπους τους, να υπάρχει μέσα τους πολύ έντονο το αίσθημα του θυμού και να δυσκολεύονται να δημιουργήσουν υγιείς κοινωνικές σχέσεις. (Χατζηφωτίου, 2005).

Τα αίτια της επιθετικής συμπεριφοράς των γονιών προς τα παιδιά μπορεί να είναι ψυχολογικά, πολιτισμικά, οικονομικά και κοινωνικά. Οι συνθήκες διαβίωσης, η ύπαρξη παλιών προτύπων αγωγής και σωφρονισμού και ο θεσμός της ανδροκρατούμενης οικογένειας, είναι μόνο ελάχιστα από αυτά και θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Χατζηφωτίου, 2005).

1.1.3. Η Κακοποίηση ηλικιωμένων

Η ύπαρξη του φαινομένου της κακοποίησης ατόμων τρίτης ηλικίας κατά την δεκαετία τού '70 ερμηνεύτηκε από επιστήμονες της εποχής ως κύρια αιτία του σύγχρονου πολιτισμού και των αρνητικών στοιχείων που τον συνοδεύουν. Πρόκειται για την θεωρία του «εκσυγχρονισμού» η οποία αμφισβητήθηκε για την ορθότητα της από πολλούς κοινωνικούς γεροντολόγους. Κατ' αυτούς το φαινόμενο της κακοποίησης των ηλικιωμένων προϋπήρχε και δεν αποκλείεται να αποτέλεσε

σημαντικό πρόβλημα σε προγενέστερες εποχές. Ιστορικά ευρήματα σε όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, φανερώνουν ότι η βία προς τους ηλικιωμένους δεν είναι σημερινό φαινόμενο. Στην αρχαία Ελλάδα γίνονται αναφορές για κακομεταχείριση των ηλικιωμένων από τον Πλάτωνα, τον Αισχύλο και μέσα από παροιμίες της εποχής εκείνης (Σπινέλλη, 1991 · Χριστοδούλου και Κονταξάκης, 2000).

Η αυξανόμενη συχνότητα της βίας κατά των ηλικιωμένων γίνεται αντιληπτή ως συνέπεια της πολιτιστικής και κοινωνικής μεταβολής, των αλλαγών των κοινωνικών αξιών και της αυξανόμενης κοινωνικής ανοχής για την κακοποίηση των ηλικιωμένων. Η συχνότητα του φαινομένου αυτού έχει επίσης αυξηθεί λόγω των αλλαγών στα οικογενειακά πρότυπα, των κοινωνικών και εργασιακών αλλαγών των μελών της οικογένειας και κυρίως αλλαγές που αφορούν την γυναικεία απασχόληση. Επιπλέον, το υπάρχον σύστημα κοινωνικής φροντίδας αδυνατεί να παρέμβει αποτελεσματικά όταν διακρίνονται ενδείξεις κακοποίησης για τα άτομα τρίτης ηλικίας όπως, η διαχείριση περιστατικών κακοποίησης μέσω της υγειονομικής περίθαλψης και των συστημάτων των κοινωνικών υπηρεσιών, συνήθως εξαιτίας της κακής αναγνώρισης των υφιστάμενων σημαδιών κακοποίησης σε ηλικιωμένους ασθενείς, από επαγγελματίες υγείας (Tobiasz Adamczyk , Brzyski ,Brzyska, 2014).

Παρά το γεγονός ότι η κακοποίηση των ηλικιωμένων θεωρείται ότι ανήκει στο πεδίο της ιατρικής πρακτικής, ο χρόνος και οι πόροι που απαιτούνται για την αντιμετώπιση ενός τόσο περίπλοκου ζητήματος είναι περιορισμένοι σε όλα τα συστήματα υγείας. Από την άλλη σε πολλές περιπτώσεις οι επαγγελματίες υγείας δεν είναι σε θέση να αξιολογήσουν σωστά ή να αναγνωρίσουν τα σημάδια που αποδεικνύουν την κακοποίηση των ηλικιωμένων γιατί δεν έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα ως προς αυτό. Σε διεθνές επίπεδο, έχει αναγνωριστεί ότι για την επαρκή και κατάλληλη αντιμετώπιση ενός τέτοιου ζητήματος, οι επαγγελματίες υγείας θα πρέπει να εργαστούν από κοινού με τον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας για την κάλυψη βασικών αναγκών όταν παρατηρούνται ενδείξεις κακομεταχείρισης όπως, παροχή στέγης, οικονομική και νομική βοήθεια. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι ο εντοπισμός της ενδοοικογενειακής βίας που υφίστανται τα άτομα τρίτης ηλικίας είναι δύσκολο ακόμα και για τους επαγγελματίες υγείας. Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας είναι απρόθυμοι να αποκαλύψουν περιπτώσεις βίας σε επαγγελματίες του τομέα της υγείας, είτε εξαιτίας του φόβου, είτε λόγω της αναξιοπιστίας του συστήματος

υγείας, αλλά και οι ίδιοι είναι απρόθυμοι να ρωτήσουν τους ασθενείς τους σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία (Du Mont , Macdonald , Kosa , Elliot , Spencer , Yaffe, 2015).

Η κακοποίηση αποτελεί ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που επηρεάζει ιδιαίτερα τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως είναι τα άτομα τρίτης ηλικίας. Όταν γίνεται αναφορά στον όρο κακοποίηση προς τα ηλικιωμένα άτομα νοείται η άσκηση σωματικής, συναισθηματικής ή ψυχολογικής βίας, καθώς και η οικονομική εκμετάλλευση και η παραμέληση του ηλικιωμένου από το άτομο που το φροντίζει. Τα άτομα τρίτης ηλικίας διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να γίνουν θύματα παραμέλησης, κάτι που συντελεί σε ακατάλληλες υγειονομικές συνθήκες διαβίωσης που ενδέχεται να καταλήξει σε ανάπτυξη παθολογικών καταστάσεων ή ακόμα και στον θάνατο του ηλικιωμένου ατόμου (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008 · Σπιννέλη, 1991).

Πιο συγκεκριμένα, *«Σύμφωνα με την Εθνική Ακαδημία Επιστημών των ΗΠΑ, η κακοποίηση ηλικιωμένων ορίζεται ως: α) εσκεμμένες πράξεις που προκαλούν βλάβη ή δημιουργούν σοβαρές πιθανότητες βλάβης σε έναν αδύναμο, ηλικιωμένο άτομο από κάποιον που έχει αναλάβει τη φροντίδα του ή β) μη ικανοποίηση των βασικών αναγκών του ηλικιωμένου ή η μη προστασία του από κάποιου είδους βλάβη από το άτομο που έχει αναλάβει την φροντίδα του»* (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008 : 67). Η κακοποίηση των ηλικιωμένων διακρίνεται σε σωματική, που αφορά πράξεις που προκαλούν σωματικό πόνο όπως, ο ξυλοδαρμός, το σπρώξιμο, σωματικές κακώσεις, φθορά ή ασθένεια. Σε ψυχολογική, όπου αυτή η μορφή κακοποίησης γίνεται αντιληπτή μέσα από συμπεριφορές που προκαλούν ψυχικό πόνο όπως, απειλές σε οίκο ευγηρίας, προσβολές και εξευτελισμό. Η σωματική κακοποίηση των ηλικιωμένων εκτιμάται ότι ανέρχεται σε ποσοστό 14% των περιπτώσεων τραυματισμού ενώ τα άτομα τρίτης ηλικίας που κακοποιούνται σωματικά καταλήγουν σε θάνατο πιο σύντομα. Σε πολλές περιπτώσεις οι ηλικιωμένοι αποτελούν θύματα τυχαίων τραυματισμών και εμφανίζουν εκδορές, μώλωπες ή κατάγματα. Ύποπτες για κακοποίηση θεωρούνται οι κακώσεις που ανευρίσκονται σε περιοχές του σώματος που είναι αδύνατον να τραυματιστεί ο ηλικιωμένος κατά την διάρκεια καθημερινών δραστηριοτήτων, ή μετά από ατύχημα (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Στην συνέχεια θα αναφερθούμε στην πιο συνηθισμένη μορφή κακοποίησης ενός ηλικιωμένου ατόμου που είναι η παραμέληση, δηλαδή η μη παροχή βασικής

φροντίδας σε περίπτωση ασθένειας, καθώς και έλλειψη αγαθών και απαραίτητων υπηρεσιών για να αποφευχθεί σωματική βλάβη ή συναισθηματική δυσφορία του ηλικιωμένου. Πρόκειται για την αποτυχία της πραγματοποίησης των υποχρεώσεων ενός ατόμου για την κάλυψη των αναγκών των ηλικιωμένων. Η παραμέληση διακρίνεται σε παθητική και ενεργητική. Το άτομο που φροντίζει τον ηλικιωμένο, όταν εκουσίως δεν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, τότε πρόκειται για ενεργητική παραμέληση. Αντίθετα η παθητική παραμέληση αφορά την αποτυχία της φροντίδας ατόμου τρίτης ηλικίας αλλά ακούσια, δηλαδή, ερμηνεύει λανθασμένα τα συμπτώματα που παρουσιάζει ο ηλικιωμένος (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Σημάδια για παραμέληση του ηλικιωμένου είναι : η παρουσία διαταραχών της σίτισης, όπως ασιτία, αφυδάτωση, φτωχή υγιεινή και παρατεταμένη κατάκλιση. Επιπλέον, στην περίπτωση σοβαρού υποσιτισμού τα επίπεδα χοληστερόλης είναι μικρότερα του 160mg/dl ενώ, ο δείκτης μάζας σώματος μικρότερος του 21kg είναι ανησυχητικός. Ως συνέπεια του υποσιτισμού είναι η αναιμία που συνυπάρχει σε περιπτώσεις σημαντικής απώλειας βάρους. Άλλα συμπτώματα παραμέλησης είναι ο υποσιτισμός όπου παρατηρείται μειωμένη μάζα σώματος, η σαρκοπενία που αφορά την μείωση μυϊκής μάζας, οι επαναλαμβανόμενες λοιμώξεις, μείωση επιπέδων σιδήρου και χαμηλά επίπεδα πρωτεϊνών που μπορεί να συνδέονται με οίδημα. Ένα επιπλέον πρόβλημα υγείας που παρατηρείται στην Τρίτη ηλικία είναι η αφυδάτωση. Το άτομο που φροντίζει τον ηλικιωμένο πρέπει να παρακολουθεί την ενυδάτωση του και ειδικά όταν αυτός έχει περιορισμένες κινητικές ικανότητες. Χρήζει ιδιαίτερη προσοχή, εφόσον στην Τρίτη ηλικία το αίσθημα της δίψας και η νεφρική λειτουργία μειώνεται. Σε περίπτωση αφυδάτωσης διαπιστώνονται ξηροί βλεννογόνοι, μειωμένη σπαργή του δέρματος, «βυθισμένα» μάτια, οι καρδιακοί παλμοί είναι αυξημένοι και η αρτηριακή πίεση είναι χαμηλή, τα επίπεδα του αιματοκρίτη είναι υψηλά και διαπιστώνεται δυσκοιλιότητα. Ακόμη, ως αποτέλεσμα της παραμέλησης των ηλικιωμένων είναι τα έλκη κατακλίσεως, που δημιουργούνται εξαιτίας μη συνηθισμένης στάσης σώματος ή εξαιτίας σωματικού περιορισμού για παρατεταμένο χρονικό διάστημα (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Μια άλλη περίπτωση κακοποίησης σε ηλικιωμένους, είναι η βίαιη σίτιση από το άτομο που έχει αναλάβει την φροντίδα του. Τα άτομα τρίτης ηλικίας χρειάζονται περισσότερο χρόνο σε σύγκριση με άτομα μικρότερης ηλικίας για την κατανάλωση του γεύματος τους λόγω των μειωμένων στοματοκινητικών αντανεκλαστικών και της

ξηροστομίας. Σε αυτήν την περίπτωση το άτομο που έχει επιμεληθεί την φροντίδα του ηλικιωμένου μπορεί να μην έχει την υπομονή που χρειάζεται, έτσι είτε θα διακόπτεται η σίτιση του ηλικιωμένου πριν την ολοκλήρωση του γεύματος του είτε θα επιταχύνεται με τη βία. Επιπλέον, η βίαιη ακινητοποίηση ή απομόνωση του ηλικιωμένου αποτελεί μορφή σωματικής κακοποίησης. Ο χημικός περιορισμός, δηλαδή η καταστολή του ηλικιωμένου μέσα από την χορήγηση φαρμάκων χωρίς ιατρική συνταγογράφηση με σκοπό την ακινησία του ηλικιωμένου. Η πιο σύνηθες ουσία είναι η αλοπεριδόλη η οποία μπορεί να διαγνωστεί μέσα από τοξικολογική εξέταση στα άτομα τρίτης ηλικίας. Συνηθίζεται η χρήση της σε ασθενής με άνοια ή σε παρανοειδούς τύπου ψυχιατρικές διαταραχές. Περιλαμβάνεται ακόμη και η απομάκρυνση του ηλικιωμένου από φιλικά πρόσωπα και από συνήθειες που τον ευχαριστούν. Η παραμέληση του ηλικιωμένου βασίζεται στην αποτυχία εκείνου που έχει αναλάβει την φροντίδα του καθώς και να του παρέχει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που είναι απαραίτητες για την ομαλή διαβίωση του (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Επιπλέον, μια άλλη μορφή κακοποίησης που παρατηρείται στα άτομα τρίτης ηλικίας είναι η σεξουαλική κακοποίηση. Ως προς αυτή την μορφή κακοποίησης δεν υπάρχουν αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία λόγω των μη καταγγελλόμενων περιστατικών από τα πρόσωπα που φροντίζουν τα ηλικιωμένα άτομα εφόσον τα ίδια δεν είναι σε θέση να καταγγείλουν στις αρχές την κακοποίηση που βίωσαν. Αυτή η μορφή κακοποίησης συνήθως διαπράττεται στην οικία του ηλικιωμένου και τα θύματα τις περισσότερες φορές είναι γυναίκες, με αποτέλεσμα τον τραυματισμό των γεννητικών οργάνων ή του πρωκτού (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Για την κατανόηση του θέματος της κακοποίησης των ηλικιωμένων έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες με σκοπό να εξηγήσουν και να περιγράψουν την αιτιολογία της κακοποίησης. Στην συνέχεια θα γίνει αναφορά σε σχετικές θεωρίες ή αλλιώς ερευνητικές υποθέσεις που αιτιολογούν την κακοποίηση που δέχονται τα ηλικιωμένα άτομα. Ένας παράγοντας που ευνοεί αυτή την κακοποίηση είναι η σωματική ή πνευματική αναπηρία του θύματος. Η υπόθεση της μειονεξίας έχει τεκμηριωθεί μέσα από μια μελέτη ερευνητών από την Βόρεια Αμερική όπου απέδωσαν την κακοποίηση ως αίτιο μειονεξίας του ηλικιωμένου, διαπίστωσαν ότι άτομα άνω των 75 ετών που δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν εξαιτίας κάποιας μειονεξίας,

διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να γίνουν θύματα κακομεταχείρισης. Σε αυτό συμβάλλει και η έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης της οικογένειας του ηλικιωμένου. Αυτή η απομόνωση όπου συχνά συνυπάρχει με εντάσεις και κούραση των μελών της οικογένειας, περιορίζει την δυνατότητα θετικών παρεμβάσεων από τρίτους, έχοντας ως αποτέλεσμα την δημιουργία της κακοποίησης ή παραμέλησης του υπερήλικα. Έχει παρατηρηθεί ότι όσο μεγαλύτερη είναι η παρέμβαση τρίτων προσώπων, τόσο πιο δύσκολα ο συγγενής μπορεί να κακοποιήσει τον ηλικιωμένο. Η αδυναμία του ηλικιωμένου, η δυσχέρεια στην επικοινωνία και η κοινωνική απομόνωση περιπλέκουν το πρόβλημα, καθώς μειώνεται η δυνατότητα υποστήριξης κοινωνικών δικτύων (Σπινέλλη, 1991).

Τα άτομα τρίτης ηλικίας αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας που έχουν ως συνέπεια την αύξηση ατυχημάτων. Ηλικιωμένοι με σωματική ή και διανοητική αναπηρία διατρέχουν ακόμη μεγαλύτερο κίνδυνο θυματοποίησης, δεδομένου ότι έχουν περιορισμένες ικανότητες που τους καθιστούν πλήρως ή μερικώς εξαρτημένους και σε πολλές περιπτώσεις απομονώνονται από την κοινωνία. Ο ηλικιωμένος αδυνατεί να φέρει αντίσταση στη βία, έχοντας λιγοστές ικανότητες για διαφυγή. Επίσης, έτσι εξηγείται ο αυξημένος κίνδυνος που διατρέχουν οι ηλικιωμένοι με προβλήματα αναπηρίας (Frazão, .Silva, Norton., Magalhães, 2014).

Το στρες έχει αναγνωριστεί ως ο βασικός παράγοντας κακοποίησης ηλικιωμένων. Η βίαιη συμπεριφορά προς τον ηλικιωμένο μπορεί να οφείλεται σε στρεσογόνες καταστάσεις που βιώνει η οικογένεια είτε αυτές οφείλονται σε εξωγενή γεγονότα όπως ατύχημα, ασθένεια ή οικονομική δυσπραγία είτε σε εσωγενή, όπως δυσκολίες και συναισθηματική φόρτιση κατά την φροντίδα εξαρτημένου μέλους μέσα στην οικογένεια. Μια άλλη αιτία βασίζεται στην άποψη ότι το άτομο που φροντίζει το ηλικιωμένο πρόσωπο του παρέχει υπηρεσίες και προστασία και εισπράττει κάποιο όφελος από αυτή του την συμπεριφορά. Η ανταλλαγή αυτή συνεχίζεται εφόσον οι απαιτήσεις δεν είναι περισσότερες από την ανταμοιβή. Όμως όσο περισσότερο ο ηλικιωμένος εξασθενεί τόσο αυξάνεται και η εξάρτησή του, έτσι ο περιθάλπων αντιλαμβάνεται ότι το κόστος της φροντίδας ξεπερνά το όφελος. Αυτή η γενεαλογική αντιστροφή προκαλεί στρες, θυμό και βίαια συναισθήματα, που έχουν ως αποτέλεσμα την χρήση βίας από τον δυνατό στον ευάλωτο (Σπινέλλη, 1991).

Η Τρίτη ηλικία έχει διαφορετική βιολογική, ψυχολογική και κοινωνική ωρίμανση. Το άτομο που βρίσκεται στην Τρίτη ηλικία είναι μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα, με την δική του πνευματική ανάπτυξη, τον δικό του ψυχικό κόσμο και με τις προσωπικές του απόψεις και αντιλήψεις οι οποίες είναι δύσκολο να αλλάξουν. Οι ηλικιωμένοι υπάγονται στις περιπτώσεις των θυμάτων εκείνων που δεν επιδιώκουν ούτε προκαλούν συνειδητά εγκληματικές πράξεις εις βάρος τους, υφίστανται όμως κάθε μορφής κακοποιήσεις που αδυνατούν να αποτρέψουν. Έτσι χρήζουν ιδιαίτερης κοινωνικής και νομικής προστασίας. Τα άτομα τρίτης ηλικίας αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας και γι' αυτό η ίδια πρέπει να μεριμνήσει για την προστασία τους από ενέργειες που προσθέτουν ψυχολογικά και σωματικά τραύματα (Ελληνική Εταιρία Θυματολογίας, 2002 · Χριστοδούλου και Κονταξάκης, 2000) .

1.2. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Οι κυριότερες , οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω, είναι η σωματική, η σεξουαλική και η ψυχολογική. Ωστόσο, είναι ασφαλές να πούμε πως ακόμη και σε κάθε κατηγορία υπάρχουν διαφοροποιήσεις, επομένως η κατηγοριοποίηση είναι γενική. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Οργανισμό «Γυναικείας Βοήθειας» της Αγγλίας : *«Βία μπορεί μεταξύ άλλων να σημαίνει απειλές, εκφοβισμό, χειρισμό, απομόνωση, το να αφήνεις μια γυναίκα χωρίς λεφτά, κλειδωμένα, χωρίς φαγητό ή να χρησιμοποιείς (και να κακοποιείς) τα παιδιά της με διάφορους τρόπους προκειμένου να τη φοβίσεις ή να την υποτάξεις. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει συστηματική κριτική και εξευτελιστικά σχόλια»* (Χατζηφωτίου, 2005:34).

1.2.1 Ψυχολογική Βία

Με τον όρο «ψυχολογική βία» εννοούμε όλες εκείνες τις συμπεριφορές που περιλαμβάνουν (Walker, 1989) :

- Παραμέληση και ανεπαρκή φροντίδα, που ενδέχεται να επιφέρουν σοβαρές συνέπειες στην ανάπτυξη του θύματος
- Απόρριψη, υποτίμηση, απομόνωση και εκμετάλλευση του θύματος

- Οικονομική αποστέρηση
- Εκφοβισμό και σχόλια που αποσκοπούν στον εξευτελισμό του θύματος (βρισιές, χυδαίες εκφράσεις κλπ)
- Απειλές προς το θύμα σχετικά με τη σωματική του ακεραιότητα (πχ. απειλές που αναφέρονται στο θάνατο, τον ακρωτηριασμό, την αναπηρία κλπ)

Η οικονομική αποστέρηση είναι μια μορφή ελέγχου και παρατηρείται κυρίως στις γυναίκες που δεν εργάζονται και στους ηλικιωμένους που συμβιώνουν κάτω από την ίδια στέγη με τα παιδιά και τα εγγόνια τους. Οι γυναίκες που ασχολούνται μόνο με τα οικιακά βιώνουν την οικονομική αποστέρηση καθώς δεν έχουν δικά τους έσοδα και όλα τους τα έξοδα εξαρτώνται από τον σύζυγό τους. Σε εκείνον πρέπει να δίνουν αναφορά για ό,τι ξοδεύουν γιατί αυτός είναι ο διαχειριστής των χρημάτων (Walker, 1989).

Οι ηλικιωμένοι που μένουν μαζί με την υπόλοιπη οικογένεια, συνήθως αναγκάζονται να προβούν σε αυτή τη λύση είτε γιατί δεν έχουν καθόλου έσοδα, είτε γιατί η σύνταξη που λαμβάνουν δεν επαρκεί να καλύψει τα έξοδα διατροφής, ενοικίου, φαρμάκων κλπ. Σε κάθε περίπτωση βιώνουν κυρίως ψυχολογική κακοποίηση με τη μορφή της οικονομικής αποστέρησης και παραμέλησης. Εκείνοι που λαμβάνουν σύνταξη αναγκάζονται να τη καταβάλουν ακέραια για τα κοινά έξοδα του σπιτιού ενώ πολλές φορές δεν κρατούν κάποιο ποσό για τα προσωπικά τους έξοδα. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα δεν λαμβάνουν τα φάρμακα που πρέπει να τους χορηγούνται, με κίνδυνο της υγείας τους (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Όλα τα παραπάνω αποσκοπούν στον εκφοβισμό και την πλήρη υποταγή του θύματος. Η οικονομική αποστέρηση δε, ως απόρροια της ψυχολογικής βίας, εντείνει την εξάρτηση του θύματος από το θύτη, ο οποίος χρησιμοποιεί όλα τα παραπάνω προκειμένου να κάνει επίδειξη δύναμης και κυριαρχίας (Walker, 1989).

1.2.2 Σωματική Βία

Η σωματική βία περιλαμβάνει χαστούκια και γροθιές στο πρόσωπο, κλωτσιές, φράξιμο της αναπνοής, κάψιμο από τσιγάρο, σίδερο ή καυτά υγρά, τράβηγμα μαλλιών, κουτούλημα, στραμπούληγμα ή σπάσιμο χεριών, σπρώξιμο στις σκάλες. Πολύ συχνή είναι και η χρήση όπλων κάθε είδους ενάντια στο θύμα. Συνήθως, τα τραύματα παρατηρούνται κυρίως στα χέρια, τα πόδια, το πρόσωπο και τα πλευρά του θύματος (Walker, 1989).

Ειδικότερα, όσον αφορά στις γυναίκες, η σωματική κακοποίηση μπορεί να ακολουθήσει μιας άλλης μορφής κακοποίησης ή και να συνδυαστεί πχ. ο βιασμός μπορεί να συνοδεύεται από χτύπημα ενώ παράλληλα το θύμα να υφίσταται και ψυχολογική βία (βρισιές, χυδαίες εκφράσεις κλπ.) Η σωματική βία ενάντια στις γυναίκες είναι πολύ συχνή και κατά τη περίοδο της κύησης, όπου εκδηλώνεται κυρίως με χτυπήματα στη κοιλιακή χώρα . (Χατζηφωτίου, 2005 · Walker, 1989).

Η σκληρή μεταχείριση των παιδιών ανά του αιώνες δικαιολογούνταν από τη πεποίθηση πως η σωματική τιμωρία ήταν αναγκαία για να διατηρηθεί το γονεϊκό κύρος. Ήταν το μέσο για να επιβληθούν οι γονείς στα παιδιά, να τα «συνετίσουν» ενώ όσον αφορά στις γυναίκες, οι άνδρες επικαλούνταν τη διαφωνία ως αφορμή για το ξέσπασμα της βίας. Οι περιπτώσεις ηλικιωμένων που έχουν δεχτεί σωματική βία είναι απειροελάχιστες σε σχέση με τις γυναίκες και τα παιδιά (Χατζηφωτίου, 2005).

1.2.3 Σεξουαλική βία

Η σεξουαλική κακοποίηση είναι είδος της επιθετικής συμπεριφοράς που οδηγεί σε ιδιαίτερα αρνητικά αποτελέσματα για τα θύματα. Η σεξουαλική επιθετικότητα περιλαμβάνει συμπεριφορές με σεξουαλικό περιεχόμενο, όπως σωματικά χάρδια, σεξουαλικό εξαναγκασμό, τον βιασμό, την ηδονοβλεψία και παρόμοιες σχετικές συμπεριφορές. Ως σεξουαλική επίθεση θεωρείται κάθε επιθετική πράξη με την οποία ο δράστης αποσκοπεί ή επιδιώκει την σεξουαλική πράξη με το θύμα. Η σεξουαλική επιθετικότητα μπορεί επίσης να εξηγηθεί ως έκφραση μιας γενικότερης επιθετικής συμπεριφοράς. Η εξήγηση αυτή υποδηλώνει την ύπαρξη μιας γενικής τάσης προς την επιθετικότητα (Wilson, Mowilso, Gentile, Calhoun, Zeichner, 2015).

Η συντροφική κακοποίηση αποτελεί ένα σοβαρότατο κοινωνικό ζήτημα αλλά και πρόβλημα δημόσιας υγείας. Παλαιότερα, ο βιασμός στα πλαίσια του γάμου δεν

αναγνωριζόταν ως εγκληματική πράξη. Για την ακρίβεια, ήταν νόμιμο δικαίωμα των ανδρών, το οποίο δεν μπορούσε να καταδικαστεί ως εγκληματική πράξη. Κάθε παντρεμένη γυναίκα ήταν υποχρεωμένη να ικανοποιεί σεξουαλικά τον σύζυγό της, οποιαδήποτε στιγμή εκείνος το επιθυμούσε και αυτό ήταν υποχρέωση της. Ο συζυγικός βιασμός ορίζεται ως κάθε σεξουαλικής πράξη που τελείται στη σύζυγο χωρίς τη συναίνεσή της. Με τα σημερινά δεδομένα σε πολλές χώρες ακόμη και σήμερα, ο βιασμός μεταξύ συντρόφων είναι νομικά αποδεκτός. Πρόσφατα αναγνωρίστηκε στις ΗΠΑ ως εγκληματική πράξη και πλέον διώκεται ποινικά. Το 2006 ψηφίστηκε στην Ελλάδα νόμος, ο οποίος ρητά απαγορεύει το συζυγικό βιασμό και τον κατατάσσει μεταξύ των άλλων εγκληματικών πράξεων ενδοοικογενειακής βίας. Ο νόμος 3500/2006 αναφέρει ότι ο βιασμός και η ασέλγεια κατά συζύγου αντιμετωπίζονται ως εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας και ως ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (Βλάχση, 2013).

Στην πλειοψηφία ο βιασμός διαπράττεται με την χρήση σωματικής βίας ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις συγκαταλέγονται απειλές άσκησης σωματικής βίας, ο ψυχολογικός εκβιασμός και η σεξουαλική εκμετάλλευση της γυναίκας όταν κοιμάται, βρίσκεται σε κατάσταση μέθης ή υπό την επήρεια ναρκωτικών. Ο βιασμός στα πλαίσια του γάμου είναι ένας ιδιαίτερος τύπος εγκλήματος και διαφέρει από την δολοφονία, την κλοπή και τα άλλα εγκλήματα, καθώς ολοκληρώνονται κυρίως με την διάπραξη τους, ενώ αυτή η μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αποτελεί μια συνεχιζόμενη διαδικασία κατά την οποία το θύμα εξακολουθεί να υποφέρει και μετά την διάπραξη του (Thio, 2003).

Οι αντιδράσεις των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης διαφέρουν. Στο ένα άκρο υπάρχουν θύματα που δεν φαίνεται να επηρεάζεται η ζωή τους, δεν ενδιαφέρονται για το συμβάν, αναγνωρίζουν τον βιασμό ως συνήθεια. Μετά τον βιασμό μπορεί να κοιμηθούν ή να αναστατωθούν περισσότερο για κάποιο άλλο συμβάν, όπως την κλοπή. Στο αντίθετο άκρο βρίσκονται τα θύματα που έχουν τραυματιστεί ψυχικά από το συμβάν, ώστε πέφτουν σε κατάθλιψη, πραγματοποιούν απόπειρες αυτοκτονίας ή όντως αυτοκτονούν. Το θύμα αρχικά βιώνει ένα σοκ, δεν εμπιστεύεται τους ανθρώπους, αισθάνεται οργή και φόβο αλλά τελικά καταφέρνει να συνέλθει (Thio, 2003).

Οι διαφορές ανάμεσα στις αντιδράσεις των θυμάτων σχετίζονται με κάποιους παράγοντες όπως το πολιτισμικό και κοινωνικό ταξικό υπόβαθρο. Οι πρώτες αντιδράσεις εμφανίζονται αμέσως μετά την πράξη της κακοποίησης, στην συνέχεια για λίγες μέρες ή εβδομάδες το θύμα περνά την οξεία φάση της αποδιοργάνωσης. Κατά την διάρκεια αυτής της φάσης οι περισσότερες γυναίκες υποφέρουν από αισθήματα φόβου, αισθάνονται ταπείνωση, ντροπή, αγωνία και αυτό κατηγορούνται. Έπειτα από αυτή την φάση τα θύματα γενικά βιώνουν μια μεγαλύτερη και βραδύτερη φάση αποδιοργάνωσης, η οποία συνήθως διαρκεί λίγους μήνες, μπορεί όμως να συνεχίζεται για χρόνια. Σε αυτήν την φάση το θύμα υποφέρει από εφιάλτες και παρουσιάζει διαταραχή μετά από μετατραυματικό στρες (Thio, 2003).

Στα πλαίσια της φεμινιστικής προσέγγισης θεωρείται η σεξουαλική κακοποίηση ως το μέσο που χρησιμοποιούν οι άντρες για να ελέγχουν και να καταπιέζουν τις γυναίκες και οι γονείς ασκούν βία για να εκφράζουν την υπεροχή τους απέναντι στα παιδιά τους. Οι συνέπειες από την σεξουαλική κακοποίηση είναι διαρκείς και καταστροφικές. Οι Goth και οι συνεργάτες (1978), επιχείρησαν να κατανοήσουν το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης μέσα από την ανάλυση της σεξουαλικότητας. Υποστήριξαν ότι η σεξουαλική έλξη που αισθάνονται οι θύτες για τα παιδιά δεν προέρχεται από σεξουαλική επιθυμία αλλά εξαιτίας μιας ψυχολογικής δυναμικής. Αναγνώρισαν τον βιασμό ως μια σεξουαλική έκφραση της δύναμης, της εξουσίας και του θυμού. Οι Goth and Birnbaum (1979), υποστήριξαν ότι η σεξουαλική κακοποίηση έχει περισσότερο πολύπλοκη αιτιολογία εφόσον σχετίζεται με γενετήσιες δυσλειτουργίες που καθιστούν τον θύτη κοινωνικά και ψυχολογικά ως ευπαθές άτομο. Δίνεται έμφαση στην ψυχοπαθολογία του δράστη, που προκλήθηκε μέσα από δυσλειτουργίες όπως : η γονεϊκή εγκατάλειψη, η ψυχοπαθολογία της οικογένειας του, πιθανές τραυματικές εμπειρίες κατά τα παιδικά του χρόνια (Ζαϊμάκης και Κανδυλάκη, 2005 · Νέστορος, 1992).

Σύμφωνα με τον Reinvoise (1982) και τον Thomas (1991), οι επαγγελματίες όπως κοινωνικοί λειτουργοί, δάσκαλοι, γιατροί, ψυχολόγοι και ψυχίατροι δεν γνωρίζουν πως να διαγνώσουν και να παρέμβουν σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης. Έτσι οι ίδιοι οι επαγγελματίες αποθαρρύνουν το θύμα και δεν το διευκολύνουν να μιλήσει για τις εμπειρίες του. Οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης εργάζονται σε διάφορους χώρους όπως τα δικαστήρια, τα σχολεία, την αστυνομία, τα νοσοκομεία και τις κοινωνικές

υπηρεσίες. Οι ίδιοι πρέπει να είναι σε εγρήγορση για την διάγνωση της σεξουαλικής κακοποίησης και να μπορούν να συνεργαστούν για την διεκπεραίωση μιας τόσο περίπλοκης διαδικασίας. Με την διάγνωση της σεξουαλικής κακοποίησης ξεκινάει η θεραπευτική διαδικασία, που για την επιτυχή έκβαση της χρειάζεται η συνεργασία ολόκληρης της οικογένειας του θύματος . Κατά την θεραπευτική διαδικασία των θυμάτων χρησιμοποιούνται διάφορες τεχνικές, οι οποίες ενθαρρύνουν το θύμα να περιγράψει τις εμπειρίες του καθώς και να τις μοιραστεί με άλλα θύματα. Συχνά χρησιμοποιούνται οι εναλλαγές ρόλων , τεχνικές ενδυνάμωσης (Νέστορος, 1992).

Η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί έναν αποτρόπαιο τρόπο άσκησης βίας, αφού παραβιάζει θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών, της γενετήσιας ελευθερίας και της αυτοδιάθεσης του σώματος. Η σεξουαλική βία συνοδεύεται πάντα με άσκηση και άλλων μορφών βίας, διώκεται ως έγκλημα και προβλέπεται η δίωξη των δραστών από τις εισαγγελικές αρχές. Τα κρούσματα σεξουαλικής κακοποίησης αυξάνονται όσο περισσότερο οι γυναίκες και τα παιδιά θεωρούνται ως ιδιοκτησία των αντρών και των γονιών τους αντίστοιχα (Στρατηγάκη, 2006).

1.3. ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η βία μέσα στην οικογένεια είναι ένα ευρύ διαδεδομένο φαινόμενο σε όλες τις κοινωνίες. Η ενδοοικογενειακή βία αφορά ένα έγκλημα για τις γυναίκες τα παιδιά και τους ηλικιωμένους ανεξαρτήτως εθνικότητας, ηλικίας και κοινωνικής θέσης. Το φαινόμενο αυτό απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, λόγω της έκτασης του και των δυσκολιών που ενέχει στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση του. Συνήθως η κακοποίηση μελών της οικογένειας ως πρόβλημα υποτιμάται ή αναγνωρίζεται ως προσωπική υπόθεση και έτσι αντιμετωπίζεται από το νομικό σύστημα διαφόρων χωρών (Ζαϊμάκης και Κανδυλάκη, 2005).

Σύμφωνα με το πατριαρχικό μοντέλο, ο άντρας είναι ο αρχηγός της οικογένειας. Ο κοινωνικός περίγυρος ανέχεται ή υποστηρίζει βίαιες συμπεριφορές του συζύγου προς την γυναίκα, η οποία θεωρείται ότι έχει υποταγμένο ρόλο. Ακόμη και στην σύγχρονη εποχή έχουν διατηρηθεί πολλά χαρακτηριστικά της παλαιάς αυταρχικής οικογένειας με αποτέλεσμα τα θύματα να διστάζουν να καταγγείλουν ή να δημοσιοποιήσουν καταστάσεις βίας. Τα θύματα δεν καταγγέλλουν το περιστατικό

εξαιτίας της χαμηλής αυτοεκτίμησης, ή αισθανόμενες ενοχές δικαιολογούν με διάφορους τρόπους τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου τους, αδυνατώντας να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους ως θύμα. Από την άλλη, εάν καταγγείλουν ή γνωστοποιήσουν την κακοποίηση που υφίστανται, τις διακατέχει έντονος φόβος για τις συνέπειες που θα ακολουθήσουν (Παπακωνσταντής, 2006).

Οι γυναίκες γίνονται εύκολα θύματα ανισότητας και προκαταλήψεων από την κοινωνία, όπου μέσα από την κοινωνικοποίηση συχνά στηρίζεται η γυναικεία κατωτερότητα. Η κατωτερότητα αυτή που μπορεί να έμαθε η γυναίκα κατά την παιδική της ηλικία, συχνά μεταφέρεται στην ενήλικη ζωή κι έτσι αναγνωρίζει την παθητικότητα ως τρόπο χειρισμού των προβληματικών καταστάσεων που συναντά στην ζωή της. Επιπλέον, η γυναίκα που μεγάλωσε σε ένα οικογενειακό περιβάλλον, βλέποντας την θυματοποίηση της μητέρας της από τον πατέρα ή τον σύντροφο της, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το να είσαι γυναίκα είναι συνώνυμο του θύματος. Μέσα από τέτοιου είδους εμπειρίες, η γυναίκα αποκτά νοοτροπία θύματος. Αυτές οι γυναίκες βλέπουν την ζωή σαν μια σειρά εμποδίων και δοκιμασιών που πρέπει να ξεπεραστούν για να επιβιώσουν. Πολλές φορές θυσιάζουν την υγεία, την ευτυχία και την ευημερία τους για τους άλλους (Beverly, 2008).

Η πιο συνήθης αιτία της νοοτροπίας θύματος είναι ο ένας γονιός να είναι κριτικός, ελεγκτικός και κυριαρχικός και ο άλλος να διατηρεί παθητική στάση γιατί *«αυτό διδάσκει το παιδί ότι σε κάθε κατάσταση υπάρχει πάντα ένα θύμα και ένας θύτης»* (Beverly, 2008 : 82). Τα παιδιά που κακοποιήθηκαν στην παιδική τους ηλικία, ως ενήλικες θα κακοποιήσουν με την σειρά τους, τους γονείς τους, τα παιδιά τους ή μέλη της οικογένειας τους γενικότερα. Η άσκηση βίας μεταβιβάζεται μέσα από την οικογένεια στην επόμενη γενιά. Πρόκειται για ένα βασικό αίτιο που μπορούμε να κατανοήσουμε στην κακοποίηση, τα ανήλικα θύματα να γίνονται ενήλικοι θύτες. Η κακοποίηση αποτελεί απάντηση σε ερεθίσματα θυμού ή ματαιώσης που μαθαίνονται στα παιδιά κατά την παιδική τους ηλικία (Σπινέλλη, 1991).

Η βία ασκείται σε μεγαλύτερο βαθμό από το αντρικό φύλο μέσω των μηχανισμών κοινωνικοποίησης και της ανατροφής του αγοριού που διαμορφώνεται μέσα από την οικογένεια, το σχολείο, το στρατό και τα ΜΜΕ που του παραθέτουν ένα πλέγμα προνομιούχων μορφών εξουσίας. Ένα προνόμιο είναι το επιτρεπτό της άσκησης της βίας. Ένας μεγάλος αριθμός πράξεων βίας όχι μόνο επιτρέπονται αλλά

επιβραβεύονται. Η κακοποίηση μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο τροφοδοτείται από πράξεις βίας που διαφημίζονται, όπως τα αθλήματα, τον κινηματογράφο, την λογοτεχνία και τις διάφορες συγκρούσεις μεταξύ ατόμων (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, 2000).

Ένα άλλο προνόμιο είναι ο ανδρισμός ως φυσική καταπιεστική μηχανή. Αυτό συμβαίνει και στην ελληνική οικογένεια όπου διδάσκεται στο αγόρι από μικρή ηλικία να καταπιέζει τα συναισθήματα του φόβου και πόνου και το μοναδικό συναίσθημα που αξίζει να εκφράσει είναι του θυμού. Οι άντρες που κακοποιούν της συντρόφους τους δεν θεωρούνται ως μια ειδική ομάδα παραβατών, αλλά ως εκφραστές των πολιτισμικών και κοινωνικών αξιών τους. Οι άντρες που ασκούν βία δεν είναι από την φύση τους βίαιοι, καθώς η βία διδάσκεται. Συγκεκριμένα πρόκειται για το αποτέλεσμα μιας διδασκόμενης μεθόδου από την οικογένεια και την κοινωνία που προωθεί την έκφραση του ανδρισμού με την χρήση βίας στις διαπροσωπικές σχέσεις (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, 2000).

Βασικότερο αίτιο που προσδιορίζει την αναγνώριση της ενδοοικογενειακής βίας είναι οι παράγοντες επικινδυνότητας σε σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον. Αρκετές έρευνες έχουν προσπαθήσει να προσδιορίσουν τα χαρακτηριστικά εκείνων των οικογενειών που θα χαρακτηρίζονταν ως παράγοντες επικινδυνότητας. Ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας καθιστούν δυνατή την διάκριση ανάμεσα στους γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους με ενδείξεις περισσότερων γνωρισμάτων ψυχοπαθολογίας που σχετίζεται με διαταραχές της διάθεσης των γονέων αλλά και την κατάχρηση ουσιών από αυτούς, αγχώδεις διαταραχές, την αντικοινωνική συμπεριφορά και μια διασχιστική συμπτωματολογία (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Σύμφωνα με τους Hecht και Hansen (2001) το φαινόμενο της κακοποίησης έχει μια κοινωνικό-πολιτισμική επεξήγηση που προσδιορίζει το στρες, το οποίο προκαλείται από την πενία και την ανεργία, ως αίτιο που ωθεί τους γονείς σε ακατάλληλες μεθόδους ανατροφής και ευθύνεται για την κακοποίηση μέσα στην οικογένεια. Όσον αφορά στην κακοποίηση γονέα - παιδιού η Kellogg (2002), αναφέρει ότι ο ρόλος της μητέρας έχει καθοριστική σημασία για την αποκάλυψη της κακοποίησης και συμβάλλει στους παράγοντες επικινδυνότητας. Σε αυτούς τους παράγοντες αναφέρονται γενικά χαρακτηριστικά της οικογένειας όπως η δυσλειτουργία της, η οποία μπορεί να οφείλεται σε διαζύγιο ή στον θάνατο ενός

γονέα, η παρουσία ενός εξουσιαστή πατέρα σε μια άκρως πατριαρχική οικογένεια και η εναλλαγή ερωτικών συντρόφων της μητέρας. Γενικότερα οι παράγοντες της ενδοοικογενειακής βίας συνδέεται με παράγοντες σχετικούς με την οικογένεια, όπως η ύπαρξη μελών που κάνουν χρήση ουσιών, η συναισθηματική αδιαφορία, η έλλειψη συναισθηματικής οικειότητας με την μητέρα, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του γονέα, το χαμηλό εισόδημα και το μικρό αριθμό φίλων κατά την παιδική ηλικία (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Αιτίες που υποβοηθούν την ύπαρξη της ενδοοικογενειακής βίας είναι κοινωνικά φαινόμενα που σχετίζονται με την εξάρτηση του θύτη σε εξαρτησιογόνες ουσίες ή τον εθισμό του στην κατανάλωση αλκοόλ. Η αδυναμία του θύτη να ελέγξει την κατανάλωση του αλκοόλ αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου, το ίδιο αυξάνεται και η βίαιη συμπεριφορά του μέσα στην οικογένεια. Η κατανάλωση του αλκοόλ δεν ωθεί τον σύζυγο στην κακοποίηση μελών της οικογένειας του, ωστόσο η παρουσία του ως παράγοντα αυξάνει τον κίνδυνο σοβαρού τραυματισμού ή και θανάτου όπως συμβαίνει και στις περισσότερες περιπτώσεις εγκληματικών πράξεων. (Walker, 1997). Το αλκοόλ εξασθενεί τις αναστολές του χρήστη, συμβάλλοντας στην εκδήλωση βίας. Μερικοί άνδρες χρησιμοποιούν αυτή τη δικαιολογία για βίαιες συμπεριφορές τους, ενώ άλλες φορές, κατηγορούν την γυναίκα ως υπεύθυνη για την βίαιη συμπεριφορά τους. (Walker, 1997 · Acosta, Lúcia De Oliveira Gomes, Dora Da Fonseca, Gomes, 2015).

Εφόσον αναλύθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα αίτια του φαινομένου της κακοποίησης, το ερώτημα που γεννιέται στην συνέχεια είναι γιατί η γυναίκα ως θύμα της ενδοοικογενειακής βίας δεν εγκαταλείπει τον θύτη; Στο ερώτημα αυτό δεν υπάρχει συγκεκριμένη και σαφής απάντηση. Για κάθε γυναίκα – θύμα οι λόγοι που δεν την απομακρύνουν από τον θύτη μπορεί να είναι προσωπικοί ή άγνωστοι στην ίδια. Οι περισσότερες γυναίκες πιστεύουν ότι πρέπει να κάνουν υπομονή για να διατηρηθεί η συνοχή της οικογένειας, ενώ εάν αποφασίσουν να φύγουν θα διασπαστεί και μάλιστα από επιλογή τους. Έτσι κυριαρχεί ο φόβος ότι θα αφήσουν τα παιδιά τους χωρίς πατρική φιγούρα ή ανησυχούν για το μέλλον των παιδιών τους (Φούρναρη, 2012).

Σε άλλες περιπτώσεις τα θύματα αποδίδουν τη βία που υφίστανται στο γεγονός ότι ίσως δεν ανταποκρίνονται σωστά στο ρόλο τους ως σύζυγοι ή και μητέρες,

νιώθοντας έτσι ενοχές και αναλαμβάνοντας την ευθύνη. Άλλες αιτίες είναι η οικονομική εξάρτηση από το σύζυγο, η δυσκολία στην εύρεση εργασίας, ο φόβος ότι το πρόβλημα σχετικά με την κακοποίηση θα γνωστοποιηθεί, ο στιγματισμός που θα τις συνοδεύει, ο φόβος για αντίποινα και εκδίκηση από τη πλευρά του συζύγου. Όλοι οι παραπάνω είναι λόγοι που εμποδίζουν το θύμα από το να ζητήσει βοήθεια και να φύγει από την οικογενειακή εστία και που παράλληλα συμβάλλουν στην απόκρυψη του δράματος που βιώνει (Φούρναρη, 2012).

Το ζήτημα της βίας γεννά περίπλοκα ερωτήματα που αναζητούν εξηγήσεις σε μοντέλα που βασίζονται στην ατομική ψυχοπαθολογία, στην ψυχοδυναμική εξέλιξη, στο άγχος, στην αβεβαιότητα για το μέλλον, στην αποστέρηση, στην κοινωνικοποίηση, στις δομές της οικογένειας, στο κοινωνικό-πολιτικό σύστημα αλλά και την οπτική της κοινωνίας σχετικά με την ισότητα των φύλων. Χρειάζεται να γίνει κατανοητή η αιτιολογία του κοινωνικού φαινομένου της κακοποίησης μέσα από την ύπαρξη θεωρητικού πλαισίου για την κατανόηση και την αντιμετώπιση του (Ζαϊμάκης και Κανδυλάκη, 2005).

1.4. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κακοποίηση της γυναίκας μπορεί να αποδίδεται στη σεξιστική, πατριαρχική κοινωνία, στην οποία θεωρείται ως ιδιοκτησία του συζύγου της. Σε πολλές πολιτείες μια βίαιη επίθεση σε ένα ξένο άτομο αναγνωρίζεται ως κακούργημα ενώ στην σύζυγο ως πλημμέλημα, για το οποίο ο θύτης σπάνια συλλαμβάνεται ή φυλακίζεται. Έτσι ενθαρρύνεται η συμπεριφορά του συζύγου να συμπεριφέρεται με όποιο τρόπο επιθυμεί στην σύντροφο του. Η πατριαρχία δεν επηρεάζει με τον ίδιο τρόπο όλους τους άντρες. Εάν αυτή ή αντίληψη ήταν πραγματική, κάθε σύζυγος θα κακοποιούσε συχνά την σύζυγο του. Στην πραγματικότητα πρόκειται για συζύγους που έχουν χάσει τον έλεγχο της ζωής τους εξαιτίας της φτώχειας, της ανεργίας, της χρήσης ναρκωτικών και του αλκοολισμού. Επειδή στερούνται την αίσθηση εξουσίας σχετικά με τον έλεγχο της ζωής τους, αυτοί οι άντρες είναι περισσότερο δεκτικοί στην πατριαρχική ιδέα, ότι θα πρέπει να ελέγχουν και να κυριαρχούν τις γυναίκες τους. Εφόσον δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα, όπως οι πλούσιοι, εξαναγκάζονται να καταφεύγουν στην χρήση βίας ως μέσο ελέγχου των συζύγων τους (Thio, 2003).

Μια γυναίκα που είχε κακοποιηθεί σε προσχολική ηλικία μπορεί στην ενήλικη ζωή να εμφανίσει ψυχοπαθολογία που περιλαμβάνει άρνηση και αποδιοργάνωση. Πρόκειται για τις πιο επιβεβαιωμένες επιπτώσεις της παιδικής κακοποίησης που παρατηρούνται στην ενήλικη ζωή. Γενικότερες συνέπειες είναι ο ψυχικός πόνος, που συνδέεται με ψυχικές διαταραχές όπως : μείζονα κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, μετατραυματική διαταραχή, διατροφικές, διαταραχές, αποδιοργανωτική διαταραχή, σωματοποίηση και διαταραχές, οι οποίες σχετίζονται με την προσωπικότητα καθώς και με την κατανάλωση αλκοόλ (Thio, 2003).

Επιπλέον, συνέπειες που παρατηρούνται είναι αυξημένη δυσαρέσκεια από τους συντρόφους και τον γονικό ρόλο, λιγότερη σεξουαλική ευχαρίστηση, σεξουαλικές πρακτικές υψηλού κινδύνου, περισσότερη σεξουαλική δυσλειτουργία και αυξημένο κίνδυνο για σεξουαλική θυματοποίηση κατά την ενήλικη ζωή. Στις γυναίκες θύματα οι συνέπειες από την κακοποίηση συνήθως είναι εσωτερικευμένες με αποτέλεσμα να εμφανίζεται αυτοκτονικός ιδεαλισμός και διατροφικές διαταραχές ενώ στους άντρες οι συνέπειες από την κακοποίηση είναι συνήθως εξωτερικευμένες με αποτέλεσμα να εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά και ενδείξεις αλκοολισμού ή χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (Γιωτάκος και Τσιλιάκου., 2008).

Η μακροπρόθεσμη βία είναι μια κατάσταση που επηρεάζει τη συναισθηματική και ψυχική ισορροπία των γυναικών. Η συντροφική βία έχει αρνητικές συνέπειες για την υγεία του θύματος, ακόμη και μετά την λήξη της κακοποίησης. Η σωματική κακοποίηση είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας κινδύνου που μπορεί να οδηγήσει τις γυναίκες σε κατάχρηση οινοπνεύματος και ναρκωτικών, στην αυτοκτονία και στην εμφάνιση σωματικών ενοχλημάτων που περιλαμβάνουν χρόνιους πονοκεφάλους, γαστρεντερικά προβλήματα, ενοχλήσεις στο στήθος και πόνο στην πλάτη, σωματικές διαταραχές, δυσκολίες συγκέντρωσης και άλλα νευρολογικά προβλήματα. (Michalopoulou, Tzamalouka., Chrouso, Darviri, , 2015).

Στις γυναίκες που κακοποιούνται σωματικά, με την χρήση βίας από τον σύζυγο, μπορεί κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης να προκληθούν σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία του εμβρύου όπως το χαμηλό βάρος γέννησης, την αποκόλληση από τον πλακούντα ή ακόμη και τον θάνατο του εμβρύου. Επιπλέον, διάφορες μελέτες δείχνουν ότι το καθημερινό στρες συνδέεται με την ψυχολογική και

λεκτική επίθεση του σύντροφό του θύματος και θέτει σε κίνδυνο τη σωματική και ψυχική ευεξία της γυναίκας. Η κατάθλιψη και η διαταραχή μετατραυματικού στρες διαγιγνώσκονται πιο συχνά σε κακοποιημένες γυναίκες. Άλλα ψυχολογικά συμπτώματα περιλαμβάνουν δυσκολία στον ύπνο, συμπτώματα άγχους, συναισθηματική δυσφορία, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αισθήματα αναξιότητας και ενοχής (Michalopoulou, Tzamalouka, Chrouso, Darviri, 2015).

Για τις γυναίκες που βιώνουν την κακοποίηση ο αυτοκτονικός ιδεαλισμός φαίνεται σαν λύση για να αποφύγουν περαιτέρω κακοποίηση. Αν δεν επέμβει κάποιος ειδικός για να βοηθήσει, η βίαιη σχέση μπορεί να κλιμακωθεί μέχρι του σημείου της αυτοκτονίας ή της ανθρωποκτονίας. Στην πραγματικότητα έχει διαπιστωθεί ότι πολλές κακοποιημένες γυναίκες που φτάνουν στο σημείο να διαπράξουν εγκληματική ενέργεια, σκοτώνοντας τον θύτη, αρχικός τους σκοπός ήταν η αυτοκτονία. Είναι πάντως γεγονός, ότι ο αριθμός των θυμάτων που πεθαίνουν κάθε χρόνο εξαιτίας της ενδοοικογενειακής βίας είναι πολύ μεγαλύτερος από των αριθμό των δολοφονιών που πραγματοποιήθηκαν σε μια εξέγερση θυμού που υπέστη το θύμα (Walker, 1997).

Στην πραγματικότητα σε καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας δεν υποφέρουν μόνο οι γυναίκες, αλλά και τα παιδιά, είτε ως μάρτυρες σε σκληρές βίας, είτε ως θύματα κακοποίησης. Με την ύπαρξη της συντροφικής κακοποίησης, τα παιδιά γίνονται θύματα λεκτικής, σωματικής, ψυχολογικής ή σεξουαλικής κακοποίησης. Επίσης, οι κακοποιημένες γυναίκες διατρέχουν πολύ μεγάλο κίνδυνο να κακοποιήσουν και οι ίδιες τα παιδιά τους (Καραμολέγκου, 2010).

Οι συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας στα παιδιά είναι μεγαλύτερες σε ατομικό επίπεδο, συνήθως εμφανίζουν ψυχοσωματικά προβλήματα και άλλες διαταραχές, από νυχτερινή ενούρηση έως απόπειρες αυτοκτονίας, είναι πιο ευάλωτα και μπορούν να παρουσιάσουν παραβατική συμπεριφορά. Η συμπεριφορά που έχουν οι γονείς μεταβιβάζεται στην ενήλικη ζωή των παιδιών τους. Γονείς που ως παιδιά έχουν υπάρξει μάρτυρες ή θύματα ενδοοικογενειακής βίας, έχουν τάση για βίαιη συμπεριφορά και δυσκολίες προσαρμογής στην οικογενειακή τους ζωή. Επιπλέον, αποσυνδέοντας τα συναισθήματα τους από τις αναμνήσεις της δικής τους κακοποίησης, ενισχύεται η μεταβίβαση της κακοποίησης από γενιά σε γενιά (Καραμολέγκου, 2010).

Μια άλλη σημαντική θεώρηση που συνεπάγεται με τις συνέπειες της κακοποίησης είναι η διάγνωση της μετατραυματικής διαταραχής. Ερευνητές διαπίστωσαν ότι: *«έπειτα από σοβαρό και μη αναμενόμενο τραύμα ή έπειτα από επανειλημμένη και απρόβλεπτη έκθεση σε κακοποίηση, πολλά άτομα τείνουν να αναπτύξουν ορισμένα ψυχολογικά συμπτώματα, που συνεχίζουν να επηρεάζουν την ικανότητα λειτουργίας τους για μεγάλο διάστημα μετά το αρχικό τραύμα: αυτά τα άτομα τείνουν να πιστεύουν ότι έχουν αποδυναμωθεί, ότι τους λείπει η δύναμη να μεταβάλουν την κατάσταση»* (Walker, 1997:79).

Σύμφωνα με τους Johnson, Pike & Chard (2001) υπάρχει σημαντική σχέση ανάμεσα στην παιδική σεξουαλική κακοποίηση και την ανάπτυξη της μετατραυματικής διαταραχής, εφόσον είναι η επικρατέστερη διαταραχή σε ανήλικα και ενήλικα άτομα με ανάλογο ιστορικό. Τα θύματα που εκδηλώνουν έντονα συμπτώματα μετατραυματικής διαταραχής εμπλέκονται σε μια διαδικασία διεργασίας του τραύματος η οποία δίνει την αίσθηση της ύπαρξης μιας σοβαρής απειλής. Έτσι, δημιουργούνται έντονα συναισθήματα στο θύμα όπως άγχος θύμος, ντροπή και ενοχή. Τα παιδιά που κακοποιήθηκαν σε μεγαλύτερη ηλικία παρουσιάζουν έντονα συμπτώματα της διαταραχής αυτής, ενώ τα μικρότερα παιδιά τραυματίζονται λιγότερο γιατί αγνοούν το κοινωνικό στίγμα της κακοποίησης (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Οι συνέπειες της σεξουαλικής κακοποίησης στα παιδιά είναι οι ακατάλληλες σεξουαλικές γνώσεις σε σχέση με την ηλικία τους. Επίσης, εμφανίζουν επιθετική συμπεριφορά, αυξημένο σεξουαλικό παιχνίδι με τους συνομηλίκους τους και αναντιστοίχια πέρα από τα όρια του φυσιολογικού, προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις, αυξημένη σεξουαλική δυσαρέσκεια και σεξουαλικές δυσκολίες κατά την ενήλικη ζωή. Κατά την ενηλικίωση αντιμετωπίζουν προβλήματα όσο αφορά στην σεξουαλική επιθυμία, την διέγερση και την ύγρανση του κόλπου, την μη χρήση προφυλακτικών, που έχει ως αποτέλεσμα αυξημένα ποσοστά ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης. Επιπλέον, είναι πιο πιθανό να ξεκινήσουν νωρίτερα την σεξουαλική τους ζωή, να έχουν περισσότερους σεξουαλικούς συντρόφους και σεξουαλικές επαφές (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Αν ένα παιδί βιώσει θυμό ή αδυναμία κατά την σεξουαλική του κακοποίηση, μπορεί να συσχετίσει την σεξουαλική πράξη με αρνητικά συναισθήματα και

αναμνήσεις. Αυτές οι αρνητικές συναισθηματικές αντιδράσεις γενικεύονται σε κάθε σεξουαλική εμπειρία στην ενήλικη ζωή. Στην περίπτωση που η συσχέτιση της σεξουαλικής κακοποίησης γίνει με την επιβράβευση, την προσοχή και την τρυφερότητα, ως ενήλικας το άτομο μαθαίνει να χρησιμοποιεί την σεξουαλική δραστηριότητα για την εκπλήρωση προσωπικών του αναγκών. Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα επισημαίνουν την συσχέτιση ανάμεσα στην σεξουαλική κακοποίηση και τις δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις. Τα θύματα παρουσιάζουν την τάση να αντιλαμβάνονται τους συντρόφους τους ως πολύ ελεγκτικούς, με ελάχιστο ενδιαφέρον για αυτές. Έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση, έχουν έλλειψη στην οργάνωση ως γονείς και δεν έχουν απαιτήσεις από τα παιδιά τους για μια ώριμη συμπεριφορά, παρουσιάζουν ανεπαρκή γονική ευαισθησία, υποστήριξη και φροντίδα. Οι οικογένειες των θυμάτων χαρακτηρίζονται από έλλειψη οικογενειακής ψυχολογικής υγείας, μικρή στήριξη και συνοχή (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Η κακοποίηση προκαλεί σύγχυση και θεωρείται ντροπή για τα θύματα, που αποδέχονται μεγάλο μέρος της ευθύνης. Για την αντιμετώπιση κάθε πτυχής του φαινομένου και την οριστική εξάλειψη του, απαιτείται η παρέμβαση επαγγελματιών, που πολλές φορές δεν φαίνεται να έχουν την τεχνογνωσία και την κατάλληλη εκπαίδευση για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στην στήριξη των θυμάτων. Οι επαγγελματίες που εμπλέκονται σε περιπτώσεις κακοποίησης είναι πολλών ειδικοτήτων και δεν είναι απαραίτητα εξειδικευμένοι. Αυτό έχει ως συνέπεια την αδυναμία αντιμετώπισης προβληματικών καταστάσεων βίας (Ζαϊμάκης και Κανδυλάκη, 2005) .

1.5 ΠΡΟΦΙΛ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ

Όταν αναφερόμαστε στην ενδοοικογενειακή βία, συνήθως έχουμε ήδη κάνει στο μυαλό μας και την κατηγοριοποίηση σε «θύτες» και «θύματα». Οι άνδρες παρουσιάζονται πάντα ως οι «θύτες», ενώ οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι ως τα «θύματα» στα οποία ασκείται κάθε μορφή βίας. Ο Steinmetz, με δύο δημοσιεύματα του το 1977 και το 1978 στην Αμερική, ταρακούνησε τις παραπάνω αντιλήψεις, όταν εισήγαγε το όρο «Σύνδρομο των κακοποιημένων συζύγων», υποστηρίζοντας πως κάθε χρόνο 250.000 Αμερικανοί κακοποιούνταν από τις συζύγους τους. Σε μελέτη που πραγματοποίησε το 1980, σε συνεργασία με τους

Strauss και Gelles, με δείγμα 2.143 ζευγάρια, διαπιστώθηκε, πως και οι γυναίκες ασκούν βία απέναντι στους συντρόφους τους. Η διαφορά ωστόσο, έγκειται στο γεγονός πως η βία που ασκούσαν οι άνδρες προς τις γυναίκες ήταν κυρίως επιθετική, ενώ αντίθετα η βία που ασκούσαν οι γυναίκες ήταν κυρίως αμυντικής φύσεως. Η βιαιοπραγία, επομένως, από τη πλευρά των γυναικών αντανακλά την προσπάθεια τους να προστατέψουν τον εαυτό τους από επιθέσεις (Χατζηφωτίου, 2005 · Walker, 1989).

Η βία κατά των ανδρών υφίσταται, όπως υποστηρίζουν πολλοί μελετητές, όμως είναι πολύ δύσκολο να αποδειχθεί, παρόλο που πολλές φορές ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα σοβαρή. Τα μέσα ενημέρωσης δεν προωθούν αυτό το φαινόμενο και οι υπηρεσίες το αγνοούν, αφού και οι ίδιοι άνδρες – θύματα αποκρύπτουν το γεγονός. Ασφαλώς το πρόβλημα υπάρχει, χωρίς όμως επαρκείς αποδείξεις που να πιστοποιούν πως η γυναικεία βία είναι εξίσου διαδεδομένη με την αντρική (Χατζηφωτίου, 2005 · Walker, 1989).

Τα περισσότερα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας ξεκινούν από μια διαφωνία και αντανακλούν θέματα εξουσίας και ιεραρχίας μέσα σε μια οικογένεια καθώς και τις προσδοκίες του κάθε μέλους. Η ερωτική ζήλια μεταξύ των συντρόφων βρίσκεται στη πρώτη θέση και ακολουθούν διαμάχες σχετικά με οικονομικά θέματα, θέματα που αφορούν στην φροντίδα των παιδιών και ηλικιωμένων, παράπονα κλπ. (Χατζηφωτίου, 2005 · Walker, 1989).

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η βία δεν κάνει διακρίσεις μεταξύ φύλου, ηλικίας, εθνικότητας, μορφωτικού επιπέδου και κοινωνικής τάξης. Υπάρχουν, ωστόσο, κάποια κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των θυτών, τα οποία μας επιτρέπουν να διαμορφώσουμε το «προφίλ» τους (Walker, 1989).

Οι άνδρες – θύτες που κακοποιούν τις συντρόφους τους παρουσιάζουν τα εξής χαρακτηριστικά (Walker, 1989) :

- Έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση
- Έχουν εμπειρίες βίας στη πατρική τους οικογένεια
- Έχουν έλλειψη συναισθηματικής έκφρασης

- Πιστεύουν σε όλα τα στερεότυπα που προβάλλουν την αντρική υπεροχή μέσα στην οικογένεια
- Ζηλεύουν παθολογικά
- Παρουσιάζουν διχασμένη προσωπικότητα
- Παρουσιάζουν προβλήματα στον εργασιακό τους χώρο
- Κατηγορούν πάντα κάποιον άλλο για τις δικές τους πράξεις
- Χρησιμοποιούν το σεξ σαν μια βίαιη πράξη, προκειμένου να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους

Πολλοί ερευνητές έκαναν προσπάθεια να κατατάξουν σε κατηγορίες τους άνδρες – δράστες ενδοοικογενειακής βίας με βάση τα κοινά τους χαρακτηριστικά. Έτσι λοιπόν προκύπτουν οι παρακάτω κατηγορίες (Παπακωνσταντής, 2006) :

- 1) *Ο άνδρας – ελεγκτής* : επιβάλλει με τη βία έλεγχο στη σύντροφό του για όλες τις κινήσεις της, τη συμπεριφορά της, τις συναναστροφές της κλπ.
- 2) *Ο άνδρας – υπερασπιστής* : για κείνον η σύντροφός του είναι εχθρική και παράλληλα ελκυστική. Θεωρεί πως με το να τη συνετίζει με βίαιο τρόπο «της δίνει ένα μάθημα». Ταυτόχρονα μπορεί να είναι απίστευτα τρυφερός μαζί της.
- 3) *Ο άνδρας – κνηγός επιδοκμασίας* : η σύντροφός του αντιπροσωπεύει τη σχέση εξάρτησης που είχε με τους γονείς του. Επιζητά με βίαιες μεθόδους την επιδοκμασία της, έτσι ώστε να νιώσει αποδεκτός από τους γονείς του.
- 4) *Ο άνδρας – συγχωνευμένος* : βιώνει μια παθολογική σχέση εξάρτησης με τη σύντροφό του.

Η κακοποίηση των παιδιών αποτελεί ένα συνολικό οικογενειακό πρόβλημα. Οι περισσότεροι γονείς επικαλούνται το γονεϊκό τους δικαίωμα προκειμένου να εκδηλώσουν βίαιη συμπεριφορά, για να συνετίσουν, όπως υποστηρίζουν, τα παιδιά τους (Χατζηφωτίου, 2005).

Τα χαρακτηριστικά των γονιών – θυτών συνοψίζονται ως εξής (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1993 · The Open University, 1985) :

- *Ηλικία* : η κακοποίηση συνδέεται με το νεαρό της ηλικίας του γονέα. Όσο μεγαλύτεροι σε ηλικία είναι οι γονείς, τόσο περιορίζεται ο κίνδυνος της κακοποίησης.
- *Ανωριμότητα και διαταραγμένη προσωπικότητα* : οι γονείς που ασκούν βία έχουν και οι ίδιοι υποστεί βία από τους δικούς τους γονείς. Έτσι, μέσω του μηχανισμού της ταύτισης επαναλαμβάνουν το ίδιο στα παιδιά τους.
- *Χαμηλή αυτοεκτίμηση*
- *Απαιτητικότητα* : έχουν παράλογες προσδοκίες από τα παιδιά τους, προσδοκούν υποδειγματική συμπεριφορά από αυτά και απαιτούν την υποταγή τους.
- *Αλκοολισμός – Ναρκωτικές ουσίες – Ποινικό Μητρώο* : σύμφωνα με έρευνες, το 40% των γονιών που κακοποιούν τα παιδιά τους κάνει χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών.

Ο πατέρας – θύτης σεξουαλικής κακοποίησης (Χατζηφωτίου, 2005) :

- Εκδηλώνει αισθήματα ζήλιας και επιθυμίας προς το παιδί του.
- Θέλει να επεμβαίνει με κάθε τρόπο στη ζωή του ανεξάρτητα από την ηλικία στην οποία βρίσκεται το παιδί.
- Αναζητά στη σχέση με τη σύζυγό του μια εξιδανικευμένη εικόνα της μητέρας του.
- Μπορεί να κακοποιεί ένα ή και περισσότερα δικά του παιδιά αλλά ενδέχεται να αναζητήσει θύματα και εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος.
- Τα θύματα του είναι συνήθως κορίτσια.
- Έχει βιώσει σε μικρή ηλικία απόρριψη από τη μητέρα του ή/και εγκατάλειψη από τον πατέρα του.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, υπάρχουν δύο αντίθετες εκδοχές για τον πατέρα – θύτη που όμως οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα (Χατζηφωτίου, 2005) :

- 1) *Εξαρτημένος άνδρας* : βιώνει έντονα αισθήματα κατωτερότητας μέσα στο γάμο του. Η σύζυγός του είναι κυρίαρχη και ανικανοποίητη, έτσι απομακρύνεται από κοντά του. Εκείνος ασελγεί εναντίον της κόρης του, επιζητώντας την συναισθηματική υποστήριξη που του στερεί η γυναίκα του.
- 2) *Άνδρας – Δυνάστης* : κάνει κατάχρηση της θέσης του μέσα στην οικογένεια, προκειμένου να ικανοποιήσει την προσωπική του ανάγκη για δύναμη και έλεγχο. Καταπιέζει μονίμως την αδύναμη σύζυγό του και αποκτά αιμομικτική σχέση με τη κόρη του, σε μια προσπάθεια να εκδικηθεί τη γυναίκα του που έχει απομακρυνθεί από κείνον.

Παρά το γεγονός πως οι άνδρες – θύτες σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών υπερτερούν σε αριθμό, υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό γυναικών που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά τους. Οι γυναίκες αυτές χαρακτηρίζονται ως : α) αυστηρές β) απορριπτικές γ) εχθρικές. Επιπλέον, ενδέχεται να έχουν βιώσει αντίστοιχο περιστατικό σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία (Χατζηφωτίου, 2005) .

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει μια αναφορά στο πως αντιμετωπίζουν οι μητέρες τη σεξουαλική κακοποίηση που υφίσταται το παιδί τους. Τις περισσότερες φορές γνωρίζουν τι συμβαίνει είτε γιατί το έχουν αντιληφθεί, είτε γιατί το ομολόγησε το ίδιο το παιδί (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991).

Οι γυναίκες που επιλέγουν να δεχτούν το πρόβλημα είναι συνήθως αδύναμες και έχουν βιώσει ανάλογη εμπειρία. Τις περισσότερες φορές δε διαθέτουν το ψυχικό σθένος και τα εφόδια να αυτονομηθούν και να φροντίσουν μόνες τα παιδιά τους. Δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στο μητρικό και συζυγικό τους καθήκον, ενώ πολύ συχνά, αντί να στηρίζουν τα παιδιά στην αποκάλυψη του γεγονότος, εκείνες προσπαθούν να τα πείσουν να το αποσιωπούσουν (Χατζηφωτίου, 2005).

Η σχέση μητέρας – παιδιού φαίνεται να παίζει καταλυτικό ρόλο στην αποκάλυψη σεξουαλικής βίας. Η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ μητέρας και κόρης μπορεί να αποβεί μοιραία. Μια μητέρα που βρίσκεται συναισθηματικά κοντά με το παιδί της μπορεί να αντιληφθεί σε τι κινδύνους βρίσκεται. Μια μητέρα αδύναμη ωθεί το παιδί

της να υιοθετήσει το ρόλο του θύματος, ενώ μια μητέρα αυστηρή που δεν μιλάει με ειλικρίνεια στο παιδί της για την σεξουαλικότητά του, το ωθεί να καλύψει τις απορίες του μέσω κάποιου τρίτου. Έτσι η μητέρα έχει βαρύτερη ευθύνη, καθώς στην προσπάθειά της να διαφυλάξει την ενότητα της οικογενείας της, γίνεται συνένοχος και θύτης (Χατζηφωτίου, 2005) .

1.6 ΠΡΟΦΙΛ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ

Στις περισσότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, όλες οι πληροφορίες συγκλίνουν στο συμπέρασμα πως στη συντριπτική πλειοψηφία τα θύματα είναι οι γυναίκες και τα παιδιά. Τα στοιχεία που υπάρχουν από τις περισσότερες αιτήσεις διαζυγίου, αναφέρουν ως βασικό αίτιο την «αδικαιολόγητη συμπεριφορά», η οποία είναι προφανές πως αναφέρεται στη βία. Παράλληλα, είναι σύνηθες, τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας να καταγράφονται ως απλές επιθέσεις. Η έλλειψη στοιχείων για το φαινόμενο ενισχύεται από την αντίληψη πως η βία μπορεί να ασκείται μέσα στην οικογένεια από τον ισχυρότερο (άνδρες, ενήλικες), σε βάρος του ασθενέστερου (γυναίκες, παιδιά) (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 · Walker, 1989) .

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν πως 50 στις 100 γυναίκες θα πέσουν θύμα κακοποίησης κάποια στιγμή στην ενήλικη ζωή τους ενώ, σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, οι ενήλικες που έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά και σωματικά στην παιδική τους ηλικία θα εμφανίσουν ανάλογη συμπεριφορά και στα δικά τους παιδιά (Χατζηφωτίου, 2005) .

Οι γυναίκες που υφίστανται βία και παρόλα αυτά παραμένουν στο γάμο έχουν χαρακτηριστεί ως παθητικές, που πιστεύουν στα κοινωνικά στερεότυπα για τη θέση της γυναίκας, το γάμο και την οικογένεια. Πολλές από αυτές θα ισχυριστούν πως έκαναν υπομονή θεωρώντας πως ο άνδρας τους θα αλλάξει στάση. Προσπαθούν να δικαιολογήσουν τη συμπεριφορά του και τον πιστεύουν όταν υπόσχεται πως δεν θα το επαναλάβει γιατί τον αγαπούν και δεν θέλουν να διαλύσουν την οικογένεια τους (Χατζηφωτίου, 2005) .

Οι κακοποιημένες γυναίκες – θύματα παρουσιάζουν και κάποια ακόμη κοινά χαρακτηριστικά (Walker, 1989) :

- Έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση.
- Πιστεύουν όλους τους μύθους για τις σχέσεις κακοποίησης.
- Θεωρούν πως είναι υπεύθυνες για τη βίαιη συμπεριφορά που δέχονται.
- Δείχνουν παθητικές προς το κοινωνικό περιβάλλον αλλά μπορούν να αντιμετωπίσουν δυναμικά το προσωπικό τους περιβάλλον προκειμένου να μην υποστούν μεγαλύτερη κακοποίηση ή δολοφονία.
- Αισθάνονται ένοχες αλλά αρνούνται το φόβο και το θυμό που νιώθουν.
- Χρησιμοποιούν το σεξ ως μέσο διατήρησης των σχέσεων τους .
- Θεωρούν πως κανείς δε μπορεί να τις βοηθήσει

Σε αυτό το σημείο θα ήταν άδικο να μην αναφέρουμε πως δεν χαρακτηρίζονται όλες οι γυναίκες από παθητικότητα και δεν είναι θύματα. Οι περισσότερες γυναίκες τελικά θα καταφέρουν να επιβιώσουν από την ενδοοικογενειακή βία και για αυτό το λόγο έχει επικρατήσει διεθνώς ο χαρακτηρισμός «επιβίωσαντες», ο οποίος τονίζει τη θετική πλευρά των δυσάρεστων εμπειριών που βίωσαν αυτές οι γυναίκες (Χατζηφωτίου, 2005).

Η κακοποίηση των παιδιών δεν είναι ασυνήθιστο γεγονός, αντίθετα αποτελεί μείζον κοινωνικό πρόβλημα. Συνήθως αποτελεί μια διαδικασία που ξεκινά πριν από τη γέννηση του παιδιού και είναι αποτέλεσμα αλληλένδετων κοινωνικών γεγονότων (The Open University, 1985).

Τα παιδιά που κακοποιούνται τείνουν να παρουσιάζουν χαρακτηριστικά όπως μαθησιακές δυσκολίες, έλλειψη συγκέντρωσης, συνεσταλμένη στάση, υιοθέτηση βίαιης συμπεριφοράς (κυρίως τα αγόρια), ανεξήγητα τραύματα στο σώμα, αϋπνίες κλπ. ενώ μεγαλύτερο κίνδυνο κακοποίησης εμφανίζουν τα παιδιά, τα οποία (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991 ·Χατζηφωτίου, 2005) :

- Είναι γεννημένα εκτός γάμου και γίνονται αιτία να παντρευτούν οι γονείς τους.

- Έρχονται στο κόσμο χωρίς τη θέληση των γονιών τους
- Δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των γονιών τους είτε σε επίπεδο συμπεριφοράς είτε σε επίπεδο σχολικής απόδοσης.
- Ο βιολογικός τους πατέρας δεν είναι ο νόμιμος σύζυγος της μητέρας αλλά κάποιος άλλος.
- Έχουν αυξημένες ανάγκες φροντίδας, όπως τα παιδιά με ειδικές ανάγκες.

1.7 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Στο παρακάτω υποκεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην ισχύουσα νομοθεσία σχετικά με την Ενδοοικογενειακή Βία στην Ελλάδα, καθώς και στο νομοθετικό πλαίσιο άλλων χωρών.

1.7.1 Εθνική Νομοθεσία

Η ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα ρυθμίζεται από τον Αστικό και Ποινικό Κώδικα. Ο ισχύων νόμος 3500/2006 – ΦΕΚ 232/Α'/24.10.2006 τροποποιήθηκε τελευταία φορά το 2006 και περιλαμβάνει πληθώρα άρθρων που ορίζουν την ενδοοικογενειακή βία, τις ποινές που αναλογούν στους δράστες ανά περίπτωση κλπ. Επιπλέον, βάσει του Αστικού Κώδικα, ορίζεται αποζημίωση στα θύματα βίας, ανάλογα πάντα με το βαθμό και τη σοβαρότητα της πράξης. (Σουλή, 2010 · Χατζηφωτίου, 2005 · Υπουργείο Δικαιοσύνης, χ.χ).

Τα κυριότερα σημεία του νόμου αναφέρονται στην ενδοοικογενειακή βία ως μια αξιόποινη πράξη που τελείται σε βάρος ενός ή περισσότερων μελών της οικογένειας. Επίσης, ως θύμα δεν ορίζουμε πλέον μόνο το μέλος της οικογένειας στο οποίο τελέστηκε αξιόποινη πράξη, κατά τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα. Θύμα θεωρείται και το ανήλικο μέλος, ενώπιον του οποίου τελέστηκε η πράξη (Υπουργείο Δικαιοσύνης, χ.χ).

Ο Αστικός Κώδικας ορίζει χρηματική ικανοποίηση, για περιστατικά βίας, η οποία μπορεί να φτάσει στο ποσό των 1000 ευρώ. Παράλληλα, οι ποινές για τα μέλη της οικογένειας που προξενούν βλάβες στην υγεία των άλλων μελών κυμαίνονται από 1 – 10 έτη κάθειρξη. Τα έτη φυλάκισης διαφοροποιούνται ανάλογα με τη σοβαρότητα του περιστατικού (πχ. ελαφριές κακώσεις ή βαριά σωματική ή διανοητική βλάβη της υγείας του θύματος), ανάλογα με τη κατάσταση στην οποία βρισκόταν το θύμα κατά τη τέλεση της πράξης (πχ. εγκυμοσύνη κλπ.), και ανάλογα με τη πρόθεση του δράστη (πχ. αν επιδίωκε τη πράξη και είχε πλήρη γνώση των συνεπειών αυτής). Για τις περιπτώσεις που το θύμα είναι ανήλικος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών (Σουλή, 2010).

Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα, οι ποινές που σχετίζονται με το βιασμό κυμαίνονται μεταξύ 2 – 10 ετών φυλάκιση και ισόβια κάθειρξη. Και πάλι εντοπίζονται διαφοροποιήσεις ανάλογα το περιστατικό (πχ. εξαναγκασμός με σωματική βία ή απειλές), ανάλογα με τον αριθμό των δραστών κατά τη τέλεση της πράξης (ένας ή περισσότεροι), την ηλικία του θύματος (πχ. αποπλάνηση ανηλίκων) (Σουλή, 2010).

Με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών τιμωρείται όποιος εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη, να παρίσταται σε ασελγείς πράξεις, ακόμη κι αν δεν συμμετέχει σε αυτές (Σουλή, 2010).

1.7.2 Διεθνής νομοθεσία

Καθώς η κακοποίηση των γυναικών, των παιδιών και των ηλικιωμένων αναγνωρίζεται ως καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, εξασφαλίζεται με διεθνή μέσα η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή νομοθετικού πλαισίου για την προστασία τους. Έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου. Οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακήρυξαν και πάλι την πίστη τους στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, στην ισότητα δικαιωμάτων και διακήρυξαν πως είναι αποφασισμένοι να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας. Για δεκαετίες, τα κράτη δεν θεωρούσαν την

ενδοοικογενειακή βία ως θέμα προστασίας ανθρώπινων δικαιωμάτων. Υπήρξαν φαινόμενα κακοποίησης γυναικών μέσα από την υποχρέωση του γάμου, την εκτομή των γεννητικών οργάνων, την αιμομιξία, τον βιασμό στα πλαίσια του γάμου, την σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, όπου για αυτά τα φαινόμενα κακοποίησης δεν υπήρχε κρατική προστασία. Μέσα από την αναγνώριση του φαινομένου, τα κράτη θέσπισαν νόμους για την ενδοοικογενειακή βία (Χατζηφωτίου, 2005).

Το 1985, ο ΟΗΕ σε ειδικό συνέδριο που έγινε στο Μιλάνο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει αυξηθεί η θυματοποίηση των αδυνάτων ατόμων, μεταξύ των οποίων υπάγονται τα άτομα τρίτης ηλικίας μέσα στην οικογένεια, και θα πρέπει να ληφθούν ειδικά μέτρα (Ελληνική Εταιρία Θυματολογίας, 2002). Το 1993 στην παγκόσμια διάσκεψη της Βιέννης κατατέθηκε στον ΟΗΕ αίτημα αναφερόμενο στην οικουμενική διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που εγγυάται το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία, την ασφάλεια και την προστασία του ατόμου από κάθε μορφής απάνθρωπη μεταχείριση. Μέσα από το γυναικείο κίνημα της Βιέννης επιτεύχθηκε να ανακηρυχθεί η βία κατά των γυναικών σαν θέμα ανθρώπινων δικαιωμάτων. Οι κυβερνήσεις κλήθηκαν να πατάξουν έθιμα, πολιτικές ή πολιτισμικές συνήθειες που καταπατούν τα δικαιώματα των γυναικών. Τέλος, αιτήθηκε από την Επιτροπή Ανθρώπινων δικαιωμάτων του ΟΗΕ να συστάσει έναν καινούργιο θεσμό, που ήταν η Ειδική Εισηγήτρια για το θέμα της βίας κατά των γυναικών (Ελληνική Εταιρία Θυματολογίας, 2002 · Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας, 2000). Το 1995, στην 4η παγκόσμια διάσκεψη του ΟΗΕ ψηφίζεται η πλατφόρμα διάσκεψης του Πεκίνου για την βία κατά των γυναικών που αναγνωρίζεται ως *«επίδειξη ιστορικά άνισων σχέσεων εξουσίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι οποίες οδήγησαν σε επικυριαρχία και διάκριση εναντίον των τελευταίων από τους άνδρες και στην παρακώλυση της πλήρους ανάπτυξης και προόδου τους»* (United nations entity for gender and the empowerment of women, 1995).

Οι περισσότερες νομοθεσίες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφοροποιούνται ανάλογα με τον βαθμό ανάπτυξης, της αντεγκληματικής τους πολιτικής και της κοινωνικής τους πολιτικής. Η Ισπανία έχει θεσπίσει μέτρα, όχι μόνο καταστολής αλλά και πρόληψης, με πληθώρα μέτρων που αφορούν την εκπαίδευση, την ευαισθητοποίηση, την κοινωνική στήριξη των θυμάτων. Η Αυστρία, η Μεγάλη Βρετανία, η Κύπρος έχουν αυτή τη στιγμή ολοκληρωμένες δράσεις σε επίπεδο απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Ακόμη, πολλά διεθνή κείμενα προβλέπουν

την άμεση παροχή υλικής και ηθικής αποζημίωσης στα θύματα. Το Συνέδριο Εμπειρογνομόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έγινε στη Βιέννη το 1998 *«ορίζουν στην παρ. 31 ότι τα κράτη πρέπει να εκτιμήσουν τη δυνατότητα να συμπεριληφθεί αποζημίωση των θυμάτων στην ποινική διαδικασία, κάτι που στο νομικό μας σύστημα δεν γίνεται μέχρι τώρα στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας, γίνεται όμως παράσταση πολιτικής αγωγής και ως προς το σκέλος της αποζημίωσης η υπόθεση διεξάγεται στα πολιτικά δικαστήρια.»* Άλλες διεθνείς νομοθεσίες παρέχουν την αποζημίωση στα πλαίσια της ίδιας της ποινικής δίκης (Κοντοθανάση, 2008).

Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο των Η.Π.Α., με το άρθρο 2003 ο όρος οικογενειακή βία περιλαμβάνει τα εγκλήματα κακουργήματος ή παραπτώματος που διαπράττονται από τον σύζυγο του θύματος ή από κάποιον που μοιράζεται με το θύμα από κοινού ένα παιδί ή από ένα πρόσωπο που συμβιώνει με το θύμα ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που ενεργεί ενάντια στο θύμα το οποίο προστατεύεται από τον νόμο. Το νομοθετικό πλαίσιο του Καναδά περιλαμβάνει διάφορα τμήματα παραβάσεων σε περιπτώσεις κακοποίησης που ισχύουν για τους ενήλικες, αλλά και νεαρά άτομα ηλικίας από 12 ως 18 ετών. Το πρώτο τμήμα παράβασης αφορά τις επιθέσεις, όπου το άτομο χρησιμοποιεί σκόπιμα την δύναμη του προς κάποιο άλλο, απειλεί με πράξεις ή χειρονομίες να ασκήσει την δύναμη του προς το άλλο πρόσωπο ή με την απειλή του όπλου. Οι παραβάτες φυλακίζονται για διάστημα όχι άνω των 5 ετών. Για ελαφρότερη μορφή επίθεσης επιβάλλεται πρόστιμο \$2.000.000 ή φυλάκιση 6 μηνών ή και τα δύο. Η ίδια ποινή ισχύει και στην περίπτωση της σεξουαλικής επίθεσης εάν είναι ελαφριάς μορφής. Η βαριά επίθεση που προκαλεί τραυματισμό, ακρωτηριασμό, παραμόρφωση ή τίθεται σε κίνδυνο ή ζωή του ατόμου η ποινή φτάνει μέχρι 14 χρόνια φυλάκισης. Η βαριά σεξουαλική επίθεση, όπου το πρόσωπο του θύματος πληγώνεται ή παραμορφώνεται, καταδικάζει το δράστη σε ισόβια φυλάκιση. Το ίδιο ισχύει σε περιπτώσεις ανθρωποκτονίας πρώτου ή δευτέρου βαθμού συγγένειας (Χατζηφωτίου, 2005).

Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο της Σκοτίας, για το σύντροφο που επιτεθεί φυσικά ή σεξουαλικά σε μέλη της οικογένειας η αρχές έχουν δικαίωμα να τον συλλάβουν. Το αστικό δίκαιο παρέχει προστασία στα θύματα μέσα από το δικαίωμα τους να παρευρεθούν στο δικαστήριο και να κερδίσουν ασφαλιστικά μέτρα, ώστε ο σύντροφος να μην μπορεί να πλησιάσει το σπίτι της οικογένειας. Το νομικό πλαίσιο της Κύπρου στοχεύει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής

βίας. Το 1994 η κυβέρνηση θέσπισε συγκεκριμένη νομοθεσία σχετικά με την βία στην οικογένεια ώστε να αντιμετωπιστούν περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας και να προωθηθεί η απαραίτητη υποστήριξη και βοήθεια στα θύματα. Αυξήθηκαν οι κυρώσεις για την βία μέσα στην οικογένεια ώστε να γίνει κατανοητή η σοβαρότητα του προβλήματος μέσα από αυστηρές ποινές. Στις περιπτώσεις κακοποίησης της γυναίκας, η ποινή αυξήθηκε από δύο σε πέντε χρόνια φυλάκισης, η σοβαρή σωματική βλάβη αυξήθηκε από επτά σε δέκα χρόνια, για τον τραυματισμό και άλλες παρόμοιες ενέργειες, από τρία σε τέσσερα χρόνια ενώ για τις κοινές επιθέσεις, από ένα σε δύο χρόνια φυλάκισης (Χατζηφωτίου, 2005).

Η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ένα ιδιωτικό ζήτημα, βλέποντας το νομικό πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανακαλείται η κρατική ευθύνη σε διεθνές επίπεδο. Οι κρατικές πολιτικές έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν την νομική προστασία των θυμάτων και την τιμωρία σε όσους διαπράττουν βία στα πλαίσια της οικογένειας. Οι νόμοι πρέπει να προσδιορίσουν την βία κατά των γυναικών, των παιδιών και των ηλικιωμένων σαν εγκληματική πράξη και να μην αντιμετωπίζεται σαν εσωτερική οικογενειακή διαμάχη. Πρέπει οι νόμοι να επιτρέπουν την παρέμβαση και δράση των κοινωνικών λειτουργών, δικαστών, αστυνομικών και όλων των ειδικών που εκπαιδεύονται για να μπορούν να αντιμετωπίσουν καταστάσεις βίας. (Χατζηφωτίου, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΔΟΜΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

2.1 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Σύμφωνα με τον Ν. 4076/2012 «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και άλλες διατάξεις.» (ΦΕΚ Α' 159/10-08-2012) το άρθρο 1 - διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης Νομική μορφή των Α.Ε.Ι. ορίζει ότι η ανώτατη εκπαίδευση αποτελείται από:

α) τον πανεπιστημιακό τομέα, που περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, τα οποία στο εξής αναφέρονται ως «Πανεπιστήμια» και

β) τον τεχνολογικό τομέα, που περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.), τα οποία στο εξής αναφέρονται ως «Τ.Ε.Ι.». » Σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τα Πανεπιστήμια και τα Τ.Ε.Ι., τα ιδρύματα των δύο τομέων της ανώτατης εκπαίδευσης έχουν διαφορετικό σκοπό και αποστολή (Νανέρης, 2012 · Βουλγαράκης, 2012:19).

Το άρθρο 4 του Ν.4009/2011 «Η εκπαιδευτική αποστολή των Ιδρυμάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης», ορίζει ότι τα πανεπιστήμια πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην υψηλή και ολοκληρωμένη εκπαίδευση σύμφωνα με τις απαιτήσεις της επιστήμης, της τεχνολογίας, των τεχνών και της επιστημονικής πρακτικής. Για τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ορίζεται ότι έμφαση πρέπει να δίνεται στην εκπαίδευση υψηλής ποιότητας στις εφαρμογές των επιστημών, της τεχνολογίας και των τεχνών ανάλογα με κάθε επαγγελματικό πεδίο. Εξίσου, πρέπει να συνδυάζουν την ανάπτυξη θεωρητικού υπόβαθρου σπουδών με υψηλό επίπεδο εργαστηριακής και πρακτικής άσκησης.

Η παρ. 1 του άρθρου 7 του ν. 4009/2011 (Α' 195) τροποποιείται βάσει της παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 4076/2012 (Α'159) και ορίζει ότι κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα αποτελείται από σχολές οι οποίες καλύπτουν ενότητες συγγενών επιστημονικών κλάδων. Σύμφωνα με τον κανονισμό των σπουδών κάθε σχολή εποπτεύει τη λειτουργία των τμημάτων. Η παρ. 2 του ίδιου νόμου ορίζει ότι κάθε τμήμα αποτελεί βασική εκπαιδευτική, ακαδημαϊκή μονάδα του ιδρύματος και στα πλαίσια του προγράμματος σπουδών οργανώνει τη διδασκαλία εξασφαλίζοντας τη συνεχή βελτίωση της μάθησης. Κάθε τμήμα στο σύνολο του αποτελείται από καθηγητές, λέκτορες, μέλη του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού, μέλη του Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού και του Ειδικού Τεχνικού Εργαστηριακού Προσωπικού (Βουλγαράκης, 2012).

Ο νόμος 4009/2011 (ΦΕΚ 195 Α') «Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων» ορίζει πως η εγγραφή των φοιτητών σε κάθε σχολή πραγματοποιείται στην αρχή κάθε εξαμήνου, σε ημερομηνίες που ορίζονται από την κοσμητεία για τα Πανεπιστήμια και τη Διεύθυνση της Σχολής για τα ΤΕΙ, και παράλληλα ο φοιτητής δηλώνει τα μαθήματα που επιλέγει. Αν ο φοιτητής δεν εγγραφεί για δύο συνεχόμενα εξάμηνα, διαγράφεται από τη σχολή. Για τη διαγραφή εκδίδεται διαπιστωτική πράξη, του κοσμήτορα για τα ΑΕΙ και του Διευθυντή της Σχολής για τα ΤΕΙ (Εκπαιδευτική Κλίμακα, χ.χ).

Κάθε εξάμηνο περιλαμβάνει τουλάχιστον δεκατρείς πλήρεις εβδομάδες διδασκαλίας. Ο Οργανισμός του ιδρύματος ορίζει τον αριθμό των εβδομάδων για τη διενέργεια των εξετάσεων. Η πραγματοποίηση του ελάχιστου απαιτούμενου αριθμού εβδομάδων διδασκαλίας είναι ευθύνη του εκάστοτε διδάσκοντος του Τμήματος ή της Σχολής. Αν για οποιονδήποτε λόγο οι εβδομάδες διδασκαλίας που πραγματοποιήθηκαν σε ένα μάθημα είναι λιγότερες από δεκατρείς, τότε το μάθημα θεωρείται ότι δεν διδάχθηκε και δεν εξετάζεται, και αν τυχόν εξεταστεί, η εξέτασή αυτή θεωρείται άκυρη και ο βαθμός δεν υπολογίζεται για την απονομή του τίτλου σπουδών (Εκπαιδευτική Κλίμακα, χ.χ).

Οι εξετάσεις πραγματοποιούνται αποκλειστικά μετά το πέρας του χειμερινού και του εαρινού εξαμήνου για τα μαθήματα που διδάχθηκαν στα εξάμηνα αυτά, αντίστοιχα. Οι φοιτητές δικαιούνται να εξεταστούν σε όλα τα μαθήματα και των δύο

εξαμήνων πριν από την έναρξη του χειμερινού εξαμήνου και σε κάθε περίπτωση πριν την έναρξη της διδασκαλίας των μαθημάτων, όπως ορίζει το Ακαδημαϊκό Ημερολόγιο (Εκπαιδευτική Κλίμακα, χ.χ).

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 24 του Ν. 1404/83 (ΦΕΚ 173/24/11/1983 τ. Α') σχετικά με την οργάνωση σπουδών, τα μαθήματα κάθε εξαμήνου περιλαμβάνουν θεωρητική διδασκαλία, πρακτικές, εργαστηριακές ασκήσεις ή ασκήσεις σε χώρους εργασίας για την απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων. Εξίσου, περιλαμβάνονται σεμινάρια, η συγγραφή πτυχιακής εργασίας και η άσκηση στο επάγγελμα. Ως μέρος του διδακτικού έργου καθιερώθηκε για πρώτη φορά η πρακτική άσκηση, ως αναπόσπαστο τμήμα σπουδών με την διάταξη του άρθρου 24 του Ν. 1404/83. Βάση του θεσμικού πλαισίου των Τ.Ε.Ι η πρακτική άσκηση στο επάγγελμα είναι υποχρεωτική και περιλαμβάνεται στο 8^ο εξάμηνο σπουδών. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ 174/1985 (ΦΕΚ 59/29-3-85 τ. Α') του άρθρου 2 καθορίζεται η διάρκεια της πρακτικής άσκησης σε έξι ημερολογιακούς μήνες. Η επιτροπή πρακτικής άσκησης κάθε τμήματος είναι υπεύθυνη για την αναζήτηση και γνωστοποίηση νέων θέσεων πρακτικής άσκησης και την αξιολόγηση της καταλληλότητας των χώρων εργασίας (Νούλα, 2010).

2.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ

Σουηδία

Πριν από τη μεταρρύθμιση του 1977, τα πανεπιστήμια έπρεπε να προσαρμόζονται στις αποφάσεις της κυβέρνησης, οι οποίες ρύθμιζαν τις υποθέσεις των ιδρυμάτων μέχρι τελευταίας λεπτομέρειας. Η κυβέρνηση αποφάσιζε, για παράδειγμα τα προσφερόμενα προγράμματα σπουδών, το περιεχόμενο τους, τον αριθμό των φοιτητών που θα εισάγονταν, τις εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας κ.α. Ο νόμος-πλαίσιο του 1977 χαρακτηρίστηκε ως «η μεγάλη μεταρρύθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης», επειδή εισήγαγε μια νέα αντίληψη για τον ρόλο της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην κοινωνία. Έτσι, αναθεωρήθηκαν τα κριτήρια εισαγωγής στα ΑΕΙ, επιτρέποντας και σε ενήλικες άνω των 25 ετών με τετραετή, τουλάχιστον, εμπειρία

από την αγορά εργασίας, να εισάγονται στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, ακόμη και αν δεν είχαν ολοκληρώσει δευτεροβάθμιες σπουδές (Γουγουλάκης, 2005).

Η εξέλιξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Σουηδία πραγματοποιήθηκε με την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου της 1^η Ιουλίου 1997. Η εφαρμογή αυτού του νόμου είναι σημαντική για την οργανωτική δομή των ανώτερων σχολών, την δομή και το περιεχόμενο σπουδών καθώς επίσης την επιλογή των σπουδαστών με βάση την ηλικία. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου η μεταγυμνασιακή εκπαίδευση πρέπει να έχει επαγγελματικό χαρακτήρα και να προσανατολίζεται σε έναν από τους τομείς : τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση, διοικητική και οικονομική επαγγελματική εκπαίδευση, εκπαίδευση για νοσηλευτικά επαγγέλματα και εκπαίδευση για επαγγέλματα πολιτισμού και πληροφόρησης. Αυτοί οι τομείς χωρίζονται σε κατευθύνσεις σε όλα τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε περισσότερο διαφοροποιημένα τμήματα σπουδών. Όλες οι κατευθύνσεις του γυμνασιακού σχολείου δίνουν το δικαίωμα για σπουδές στην ανώτερη εκπαίδευση, η οποία αναγνωρίζεται ως ένα ίδρυμα επιμόρφωσης (Anweiler, Kuebart, Liegle, Schafer, Sussmuth, 1987).

Γερμανία

Η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συστήματος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας διαφέρει από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, λόγω της ενοποίησης της Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας. Για την επίτευξη της ενοποίησης της Γερμανίας στον τομέα του πολιτισμού, της εκπαίδευσης και της επιστήμης, η Συνθήκη Ενοποίησης (*Einigungsvertrag*), η οποία έχει συναφθεί μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας στις 31 του Αυγούστου του 1990, περιλαμβάνει θεμελιώδεις διατάξεις που έχουν ως στόχο να θεσπιστεί μια κοινή βασική δομή στον τομέα της εκπαίδευσης (European agency, 2014). Σύμφωνα με το άρθρο 12 της νομοθεσίας, δίνεται το δικαίωμα της ελεύθερης επιλογής επαγγέλματος, τόπου σπουδών ή κατάρτισης. Ορίζεται ότι οποιοδήποτε άτομο έχει γενικό ή περιορισμένο σε έναν κλάδο απολυτήριο έχει δικαίωμα να εισαχθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη και Επαγγελματική Κατάρτιση, 1996).

Δανία

Η βασική αρχή του δανικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι η ελευθερία της επιλογής της εκπαίδευσης. Οι πολίτες έχουν την ελευθερία να επιλέξουν ανάμεσα σε εναλλακτικά είδη εκπαίδευσης που παρέχει το κράτος για εκπαιδευτικούς ιδεολογικούς, πολιτικούς ή θρησκευτικούς λόγους. Εξίσου το σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές με το νόμο του 1989, όπου τα 300 προγράμματα σπουδών μειώθηκαν σε 80. Οι μεταρρυθμίσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επέφεραν αλλαγές στην διοίκηση των πανεπιστημίων. Στα πλαίσια της νομοθεσίας, την ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος έχει το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο ελέγχει και κατευθύνει το εκπαιδευτικό σύστημα. *«Η ευθύνη για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Δανία μοιράζεται μεταξύ των κεντρικών αρχών, των νόμων, των δήμων, των οργανισμών και των ιδιωτών, και των επιτροπών και των προϊσταμένων των μεμονωμένων ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης»* (Χατζηευστρατίου, 2005).

Μολδαβία

Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στη Μολδαβία ρυθμίζεται από το νόμο του 1995 για την εκπαίδευση. Στις αρχές του ακαδημαϊκού έτους 2005/06 τέθηκε σε εφαρμογή σύστημα διάρθρωσης των προγραμμάτων σπουδών σε τρεις κύκλους σε όλα τα ΑΕΙ/ΤΕΙ. Σύμφωνα με τις τροποποιήσεις του 2005 του νόμου για την εκπαίδευση, η διάρθρωση των σπουδών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης περιλαμβάνει πρώτο κύκλο σπουδών (licentiate) διάρκειας 3 έως 4 ετών και δεύτερο κύκλο σπουδών διάρκειας 1 έως 2 ετών, όπου παρέχεται δίπλωμα Master. Το σύστημα αυτό εφαρμόζεται στους φοιτητές που εισήχθησαν μετά την 1η Σεπτεμβρίου 2005. Οι φοιτητές που εισήχθησαν πριν από το 2005 συνεχίζουν τις σπουδές τους με βάση τα προηγούμενα προγράμματα σπουδών μακράς διάρκειας (Eurydice, 2007).

Γαλλία

Στην Γαλλία μέσα από τον νόμο πλαίσιο 89-486 στις 10 Ιουλίου 1989, καθιερώθηκε η εκπαίδευση ως εθνική προτεραιότητα έχοντας στόχο να εκπαιδεύσει τους νέους έως το επίπεδο του επαγγελματικού πτυχίου CAP ή έως τον επαγγελματικό τίτλο σπουδών BEP, όπου το 80% να φτάσει μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια στο επίπεδο baccalaureat (Χατζηευστρατίου, 2005).

Ο νόμος 93-1313 σχετικά με την εργασία, την απασχόληση, επαγγελματική κατάρτιση, καθορίζει ως αρμοδιότητα των εθνικών υπηρεσιών εκπαίδευσης να εντάξουν επαγγελματικά κάθε νέο άτομο. Το υπουργείο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Έρευνας είναι υπεύθυνο για ζητήματα που σχετίζονται με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα πανεπιστήμια έχουν αποκτήσει οικονομική, διδακτική και ακαδημαϊκή αυτονομία μέσα από τον νόμο της 16^{ης} Ιανουαρίου 1984. Ο νόμος αυτός ορίζει ότι τα πανεπιστήμια διαθέτουν διοικητικό συμβούλιο, ακαδημαϊκό συμβούλιο και συμβούλιο μελέτης και πανεπιστημιακής ζωής, τα οποία εκπροσωπούνται από καθηγητές, ερευνητές, φοιτητές καθώς και άτομα που δεν ανήκουν στην πανεπιστημιακή κοινότητα (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη και Επαγγελματική Κατάρτιση, 1996).

Ο νόμος Savary που καθιερώθηκε στις 26 Ιανουαρίου του 1984 ορίζει την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ως δημόσια υπηρεσία, η οποία περιλαμβάνει αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση, επιστημονική και τεχνολογική έρευνα, διάδοση πολιτισμού και επιστημονικών πληροφοριών και προαγωγή της διεθνούς συνεργασίας. Ο νόμος καθορίζει την οργάνωση και λειτουργία των Ιδρυμάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, των πανεπιστημίων, των κολεγίων, των εκπαιδευτικών οργανισμών που δεν ανήκουν στα πανεπιστήμια, των κολλεγίων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών και τα γαλλικά κολλέγια του εξωτερικού (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη και Επαγγελματική Κατάρτιση, 1996).

2.3 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου στο τμήμα Κοινωνιολογίας το πρόγραμμα σπουδών αποτελείται από (Πανεπιστήμιο Κύπρου, χ.χ) :

- **20 μαθήματα κορμού**, εκ των οποίων, τα 17 καταλαμβάνουν από 6 πιστωτικές μονάδες το καθένα, 2 καταλαμβάνουν 7 πιστωτικές μονάδες και 1 καταλαμβάνει 8 πιστωτικές μονάδες.
- **5 μαθήματα οργανωτικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων** εκ των οποίων τα 4 καταλαμβάνουν 5 πιστωτικές μονάδες και 1 καταλαμβάνει 6 πιστωτικές μονάδες.

- 11 μαθήματα υποστήριξης και εξειδίκευσης, καθένα από τα οποία καταλαμβάνει 6 πιστωτικές μονάδες.
- Διπλωματική εργασία με 12 πιστωτικές μονάδες (προαιρετική).

Η δομή του προγράμματος σπουδών του τμήματος Ψυχολογίας στο ίδιο Πανεπιστήμιο περιλαμβάνει (Πανεπιστήμιο Κύπρου, χ.χ) :

- 17 υποχρεωτικά μαθήματα που καταλαμβάνουν συνολικά 101 πιστωτικές μονάδες.
- Επιλεγόμενα μαθήματα, τα οποία πρέπει συνολικά να καταλαμβάνουν 99 πιστωτικές μονάδες
- 2 υποχρεωτικά μαθήματα από άλλα τμήματα με σύνολο πιστωτικών μονάδων 10.
- 4 μαθήματα ελεύθερης επιλογής από άλλα τμήματα, καθένα από τα οποία πρέπει να καταλαμβάνει 5 πιστωτικές μονάδες.
- 2 μαθήματα ξένης γλώσσας με σύνολο 10 πιστωτικές μονάδες.
- Διπλωματική εργασία με 12 πιστωτικές μονάδες (προαιρετική).

Στο πανεπιστήμιο Birmingham στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχει η σχολή Κοινωνικής Πολιτικής του τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Μέριμνας η οποία περιλαμβάνει το πρόγραμμα Κοινωνικής Εργασίας . Πρόκειται για ένα σημαντικό κέντρο για την έρευνα στην κοινωνική πολιτική και κοινωνική εργασία σε διεθνές επίπεδο. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα Bachelor στην κοινωνική εργασία ολοκληρώνεται σε τρία έτη σπουδών, καθώς και οι 170 ημέρες της επαγγελματικής πρακτικής μάθησης (70 ημέρες κατά το δεύτερο έτος και 100 ημέρες το τρίτο έτος). Στο πρώτο έτος σπουδών, οι ενότητες διδασκαλίας είναι: α) η Κοινωνική Πρόνοια και Κοινωνικές Ανισότητες, β) Ψυχολογία και Ανθρώπινη Ανάπτυξη, γ) Πλαίσια Κοινωνικής Εργασίας, δ) Δεξιότητες κοινωνικής Εργασίας, ε) Αξίες και προσεγγίσεις και Έρευνα για Τεκμηριωμένη Μάθηση (University of Birmingham, χ.χ).

Στο δεύτερο έτος σπουδών οι σπουδαστές Θα πραγματοποιήσουν 70 ημέρες επαγγελματικής πρακτικής εκπαίδευσης και θα διδαχθούν ενότητες που έχουν σχεδιαστεί για να αναπτύξουν οι φοιτητές και να εφαρμόσουν τις γνώσεις, αξίες και

δεξιότητες που απαιτούνται στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Αυτές περιλαμβάνουν : α) Θεωρία Κοινωνικής Εργασίας, μεθόδων και πρακτικών, β) ο νόμος για την άσκηση του επαγγέλματος, γ) Έρευνα για την Απόδειξη και πρακτική ενημέρωση, και δ) κοινωνική ταυτότητα και την ιθαγένεια. Για την τοποθέτηση της πρακτικής άσκησης, συνεργάζεται το πανεπιστήμιο με το Συμβούλιο πόλεων του Μπέρμιγχαμ, το οποίο παρέχει στην πλειοψηφία θέσεις πρακτικής σπουδαστών μέσα από μια σειρά εθελοντικών και ιδιωτικών οργανισμών. Επίσης, μερικές τοποθετήσεις σπουδαστών σε θέσεις πρακτικής άσκησης μπορεί να γίνουν σε γειτονικές τοπικές αρχές. Μερικοί από τους τομείς της κοινωνικής εργασίας που καλύπτονται με την τοποθέτηση είναι οι εξής (University of Birmingham, χ.χ) :

- Στήριξη της οικογένειας και την πρόληψη
- Ενδοοικογενειακή βία
- Προσφύγων και ασύλου
- Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες
- Υπόθαλψη
- Προστασία του παιδιού
- Αναπηρίες
- Καταχρήσεις ουσιών

Εκτός από την τοποθέτηση της πρακτικής άσκησης, οι φοιτητές εκπαιδεύονται σε πέντε ενότητες που έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν τις γνώσεις, αξίες και δεξιότητες που απαιτούνται στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Αυτές περιλαμβάνουν τη διδασκαλία και τη μάθηση στο νόμο, την έρευνα, τη θεωρία και τις μεθόδους, ενισχυμένες δεξιότητες, κοινωνική ταυτότητα και ιδιότητες του πολίτη. Το τελευταίο έτος σπουδών, ολοκληρώνεται με μια επιπλέον επαγγελματική πρακτική άσκηση που ολοκληρώνεται σε 100 ημέρες. Πρόκειται για μια εξελιγμένη πρακτική άσκηση σχετικά με το Άτομα, Οικογένειες και Κοινότητες, η οποία είναι σχεδιασμένη για να υποστηρίξει τους σπουδαστές στην εδραίωση και

απόκτηση υψηλών ικανοτήτων. Δίνεται επίσης η ευκαιρία να αναλάβει την διδασκαλία των φοιτητών που πραγματοποιούν πρακτική άσκηση, ειδικός, σε τομείς που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και να ολοκληρώσουν μια ενότητα διατριβής για ένα κοινωνικό θέμα δικής τους επιλογής (University of Birmingham, χ.χ).

2.3.1 Μέθοδοι και μέσα διδασκαλίας

Οι μέθοδοι διδασκαλίας στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα στο Ηνωμένο Βασίλειο εξαρτώνται από το γνωστικό αντικείμενο, την προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, την πολιτική και την φιλοσοφία κάθε τμήματος σπουδών ή και του ίδιου του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Η διδασκαλία περιλαμβάνει διαλέξεις, σεμιναριακά μαθήματα, εργαστηριακά μαθήματα και σε ορισμένα προγράμματα χρειάζεται η πρακτική άσκηση στον χώρο εργασίας. Κάθε φοιτητής έχει δικαίωμα επιλογής του αντικειμένου που θα εκπαιδευτεί πριν ακόμη συμπληρώσει αίτηση εισαγωγής. Κάθε ίδρυμα προσφέρει ένα μεγάλο φάσμα σπουδών μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα που εξειδικεύονται σε ένα γνωστικό αντικείμενο. Πολλοί φοιτητές προτιμούν να συνδυάσουν δύο ή τρεις ειδιεύσεις λόγω της ευελιξίας που χαρακτηρίζει τα συγκεκριμένα προγράμματα, εφόσον αποτελούνται από έναν κορμό μαθημάτων, μέσω των οποίων προσφέρονται οι βασικές γνώσεις που απαιτεί κάθε κλάδος και στην συνέχεια υπάρχουν μαθήματα ελεύθερης επιλογής. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ορίζουν τον αριθμό των διδακτικών μονάδων που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των σπουδών, τον αριθμό των ωρών παρακολούθησης και την ατομική μελέτη του φοιτητή (Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού, χ.χ).

Στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα στην Γερμανία, τα μαθήματα παραδίδονται με την μορφή διαλέξεων, εισαγωγικών και κύριων σεμιναρίων, με πρακτική άσκηση ή εκπαιδευτικές εκδρομές. Οι διαλέξεις στοχεύουν να δώσουν γενικές και βασικές γνώσεις ενώ μέσα από τα σεμινάρια εξετάζεται ένα συγκεκριμένο θέμα πιο συστηματικά. Το θέμα που αναλύεται περισσότερο αποτελεί αντικείμενο έρευνας στον κλάδο ή την σχολή. Οι μέθοδοι διδασκαλίας στο Σουηδικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει κοινά σημεία με τις μεθόδους διδασκαλίας στην Γερμανία. Η εκπαίδευση των φοιτητών στην Σουηδία γίνεται με τη μορφή διαλέξεων, σε ομάδες περίπου 300 φοιτητών και σεμιναρίων με ομάδες 30 φοιτητών. Σε ορισμένα προγράμματα εκπαίδευσης περιλαμβάνεται πρακτική άσκηση στον ανάλογο χώρο

εργασίας ή στον δημόσιο τομέα, όπου μερικές φορές μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Σημαντικό μέρος της εκπαίδευσης είναι η διπλωματική εργασία ή διατριβή για την ολοκλήρωση του προγράμματος σπουδών (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη και Επαγγελματική Κατάρτιση, 1996).

Η Ευρώπη έχει σημειώσει πρόοδο στις νέες μορφές μάθησης και διδασκαλίας στα εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με τις ΗΠΑ, όσον αφορά στη χρήση των νέων τεχνολογιών στα πανεπιστήμια και τα κολέγια. Οι εκπαιδευτικοί πόροι από όλο τον κόσμο είναι όλο και πιο εύκολα προσβάσιμοι και υπερβαίνουν την απλή, διαδικτυακή παράδοση μαθημάτων. Η ψηφιακή μάθηση και διδασκαλία μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα στις ατομικές ανάγκες των σπουδαστών. Οι ψηφιακές μέθοδοι διδασκαλίας αρχίζουν να ενσωματώνονται μέσα στα πανεπιστήμια επειδή πολλά ευρωπαϊκά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης χρησιμοποιούν τις νέες ευκαιρίες που προσφέρει η τεχνολογία (Europan, 2014).

2.3.2 Αξιολόγηση

Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, τόσο στο τμήμα Κοινωνιολογίας όσο και στο τμήμα Ψυχολογίας, οι πιστωτικές μονάδες ανέρχονται στις 240. Οι φοιτητές αξιολογούνται από την επιτυχή παρακολούθηση των μαθημάτων καθώς και από την Διπλωματική εργασία, όσοι την επιλέξουν. Στο τμήμα Ψυχολογίας, οι φοιτητές εκείνοι που θα επιλέξουν να εκπονήσουν πτυχιακή εργασία, απαλλάσσονται από δύο μαθήματα ψυχολογίας. Στο τμήμα Κοινωνιολογίας, οι φοιτητές που δεν επιλέγουν διπλωματική εργασία, οφείλουν να επιλέξουν δύο επιπλέον μαθήματα υποστήριξης και εξειδίκευσης με σύνολο 12 πιστωτικές μονάδες (Πανεπιστήμιο Κύπρου, χ.χ).

Στην Αγγλία και στην Ουαλία οι διαδικασίες αξιολόγησης των σπουδαστών βασίζονται από το κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα. Πάντως στο πρώτο κύκλο σπουδών σε όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα διεξάγονται εξετάσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η τελική βαθμολογία κάθε σπουδαστή προκύπτει μέσα από γραπτές τελικές εξετάσεις. Στα περισσότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα συνυπολογίζεται ο βαθμός των εξετάσεων που δίνονται κατά την διάρκεια των σπουδών με το βαθμό των εξετάσεων που διεξάγονται στο τέλος του δευτέρου έτους (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη και Επαγγελματική Κατάρτιση, 1996).

Για την αξιολόγηση των φοιτητών στην Σουηδία πραγματοποιούνται εξετάσεις γραπτές ή προφορικές. Δεν υπάρχουν τελικές εξετάσεις που να αξιολογούνται οι φοιτητές σε ένα τριετές ή πενταετές πρόγραμμα σπουδών αλλά κάθε τρεις ή τέσσερις εβδομάδες οι φοιτητές αξιολογούνται σύμφωνα με τον κανονισμό των σπουδών. Για την βαθμολογία υπάρχει μια κλίμακα τριών επιπέδων : Αποτυχία, επιτυχία και επιτυχία με διάκριση (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη και Επαγγελματική Κατάρτιση, 1996).

B' ΜΕΡΟΣ : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

1.ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

- Η περιγραφή της δομής, του περιεχομένου, των παιδαγωγικών μεθόδων και εκπαιδευτικών μέσων που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στο πρόγραμμα σπουδών των Τμημάτων που ανήκουν στις Επιστήμες Υγείας, στις Επιστήμες Εκπαίδευσης, στις Συμπεριφορικές Επιστήμες, τις Νομικές και τις Κοινωνικές Επιστήμες
- Η περιγραφή των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι διδάσκοντες των μαθημάτων στα τμήματα που ανήκουν στις παραπάνω Επιστήμες και οι προτάσεις τους για τη βελτίωση της εκπαίδευσης.

2.ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ Ή ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

1. Περιλαμβάνεται η διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στο πρόγραμμα σπουδών των Τμημάτων που ανήκουν στις Επιστήμες Υγείας, τις Επιστήμες Εκπαίδευσης, τις Νομικές, τις Κοινωνικές Επιστήμες και τις Συμπεριφορικές Επιστήμες ;
2. Ποια είναι η δομή και το περιεχόμενο των μαθημάτων που αφορούν τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στα επιστημονικά αυτά πεδία;
3. Ποιές εκπαιδευτικές μέθοδοι χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία των μαθημάτων που αφορούν τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στα επιστημονικά αυτά πεδία;
4. Ποιό εκπαιδευτικό υλικό χρησιμοποιείται για τη διδασκαλία των μαθημάτων που αφορούν τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στα επιστημονικά αυτά πεδία;
5. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και τα αντίστοιχα των διδασκόντων στα μαθήματα που αφορούν τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στα επιστημονικά αυτά πεδία;

6. Ποια είναι η μεθοδολογία και οι δείκτες αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων;
7. Ποιές δυσκολίες/εμπόδια αντιμετωπίζουν οι διδάσκοντες στην διδασκαλία των μαθημάτων και τις προτάσεις θα έκαναν για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των φοιτητών;
8. Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα παραπάνω επιστημονικά πεδία ως προς τη δομή και το περιεχόμενο των μαθημάτων που αφορούν τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας καθώς και ως προς τις εκπαιδευτικές μεθόδους, το εκπαιδευτικό υλικό, τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και των διδασκόντων και τη μεθοδολογία αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων που χρησιμοποιείται;
9. Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα παραπάνω επιστημονικά πεδία ως προς τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι διδάσκοντες καθώς και ως προς τις προτάσεις που θα έκαναν για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των φοιτητών;

3.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Δειγματοληψία

Η μελέτη διεξήχθη στα Τμήματα των Επιστημών Εκπαίδευσης, Νομικών, Κοινωνικών και Συμπεριφορικών Επιστημών του 1^{ου} Επιστημονικού πεδίου (Εκπαιδευτική Κλίμακα, 2014), καθώς στα Τμήματα των Επιστημών Υγείας όλης της χώρας του 3^{ου} Επιστημονικού πεδίου (Εκπαιδευτική Κλίμακα, 2014), σύμφωνα με το μηχανογραφικό δελτίο των πανελλαδικών εξετάσεων του έτους 2014.

Το δείγμα μας αποτελείται από τους εκπαιδευτικούς-μέλη ΕΠ και ΔΕΠ, που υπηρετούν Τμήματα των παραπάνω επιστημονικών πεδίων των Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας, οι οποίοι διδάσκουν ένα ή περισσότερα μαθήματα σχετικά με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας.

Ειδικότερα, τα Τμήματα που συμπεριλήφθησαν ανά επιστημονικό πεδίο είναι τα εξής:

- 1^ο Επιστημονικό Πεδίο (Επιστήμες Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Νομικές Επιστήμες, Παιδαγωγικών Δημοτικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικών Προσχολικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικών Νηπιαγωγών, Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Ψυχολογίας, Κοινωνιολογίας, ΑΤΕΙ Προσχολικής Αγωγής, Κοινωνικής Εργασίας).
- 3^ο Επιστημονικό Πεδίο (Ιατρικών Επιστημών, ΑΕΙ Νοσηλευτικής, Δημόσιας Υγείας και Κοινοτικής Υγείας, ΑΤΕΙ Μαιευτικής, ΑΤΕΙ Νοσηλευτικής).

3.2 Ερευνητική Στρατηγική

Η έρευνά μας ήταν πολυεπίπεδη. Ουσιαστικά πραγματοποιήθηκαν δύο διαφορετικές έρευνες. Η μια αφορούσε στην διαδικτυακή ανασκόπηση των προγραμμάτων σπουδών των παραπάνω σχολών 1^{ου} και 3^{ου} Επιστημονικού Πεδίου και η άλλη αφορούσε στις προσωπικές συνεντεύξεις με τους διδάσκοντες των μαθημάτων που αφορούν στην διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες βασίστηκαν στην ανασκόπηση των προγραμμάτων σπουδών. Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία που ακολουθήθηκε είναι η εξής :

Ανασκόπηση προγραμμάτων σπουδών : Αρχικά, πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονική αναζήτηση στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων που αναφέρθηκαν παραπάνω, προκειμένου να ερευνηθεί αν και κατά πόσο υπάρχουν μαθήματα που να σχετίζονται με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν «ενδοοικογενειακή βία», «κακοποίηση», «παιδική κακοποίηση», «διαπροσωπικές σχέσεις», «συντροφική βία», «οικογένεια», «Τρίτη ηλικία». Τα μαθήματα που βρέθηκε ότι σχετίζονται με το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας, είτε επειδή εστίαζαν στο φαινόμενο, είτε επειδή περιείχαν σχετικές θεματικές ενότητες, μας έδωσαν το δείγμα της δεύτερης έρευνας, δηλαδή τους διδάσκοντες.

Προσωπικές Συνεντεύξεις : Αφού πλέον γνωρίζαμε όλα τα μαθήματα που σχετίζονται με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας, επόμενο μας βήμα ήταν να αναζητήσουμε τους διδάσκοντες των εν λόγω μαθημάτων καθώς και τα στοιχεία

επικοινωνίας τους. Κατόπιν, στείλαμε σε όλους ενημερωτικό email, με το οποίο ζητούσαμε την ευγενική συμμετοχή τους στην έρευνα μας. Στο email αναφερόταν μεταξύ άλλων, ο σκοπός της έρευνάς, οι άξονες της συνέντευξης καθώς και η εκτιμώμενη διάρκειά της και φυσικά τα στοιχεία επικοινωνίας μας. Μετά το πέρας των 15 ημερών από την αποστολή του αρχικού email, η διαδικασία της πρόσκλησης συμμετοχής επαναλήφθηκε με τη μορφή υπενθύμισης. Κατόπιν, αναζητήσαμε τηλεφωνικά τους διδάσκοντες που δεν είχαν ανταποκριθεί μέχρι τότε, με σκοπό να διερευνήσουμε τη διαθεσιμότητά τους. Όσον αφορά στους διδάσκοντες που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση για συμμετοχή στην έρευνά μας, επικοινωνήσαμε μαζί μας και ορίσαμε τις συνεντεύξεις σε χρόνο που τους εξυπηρετούσε. Για τους διδάσκοντες, με τους οποίους δεν ήταν δυνατή η δια ζώσης επικοινωνία, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικά. Όσον αφορά στη διαδικασία της συνέντευξης, οι ρόλοι του συνεντευκτή και εκείνου που κατέγραφε τις πληροφορίες, εναλλάσσονταν μεταξύ των φοιτητριών σε κάθε συνέντευξη. Τέλος, η κάθε συνέντευξη που ολοκληρωνόταν και καταγραφόταν στην ειδική φόρμα, αποστέλλονταν πίσω σε κάθε διδάσκοντα για επικύρωση.

3.3 Ερευνητικό Εργαλείο

Στο πλαίσιο της έρευνας με προσωπικές συνεντεύξεις χρησιμοποιήσαμε το εργαλείο της δομημένης συνέντευξης (structured), το οποίο περιλάμβανε τα παρακάτω μέρη:

Α΄ Μέρος: Γενικά χαρακτηριστικά μαθήματος

Στην έρευνα δόθηκαν πληροφορίες για την σχολή και κάθε τμήμα εξατομικευμένα, διερευνήσαμε τα γενικά χαρακτηριστικά του συναφές μαθήματος με την διδασκαλία της ενδοοικογενειακής βίας. Μελετήσαμε την ύπαρξη μαθήματος σχετικού με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της σχολής, την ονομασία του μαθήματος, το εξάμηνο φοίτησης, τα συνολικά έτη που διδάσκεται στο τμήμα, τα κριτήρια για την παρακολούθηση του συγκεκριμένου μαθήματος, για παράδειγμα αν υπήρχε προαπαιτούμενο μάθημα, το είδος του μαθήματος (θεωρητικό, εργαστηριακό, κατ' επιλογή υποχρεωτικό), το σκοπό και τους στόχους του μαθήματος και τις διδακτικές ώρες κατά εβδομαδιαία βάση.

Β' Μέρος: Θεματολογία και περιεχόμενο μαθήματος

Αναλύσαμε τις θεματικές ενότητες του μαθήματος και τα περιεχόμενα που περιλάμβανε.

Γ' Μέρος: Διδασκαλία μαθήματος

Στο τρίτο σκέλος της έρευνας αναλύσαμε τις λεπτομέρειες για την διδασκαλία του μαθήματος. Αναλυτικότερα μας ενδιέφεραν οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την διδασκαλία του μαθήματος, τα εκπαιδευτικά μέσα και υλικά και η προσβασιμότητα που έχει ο φοιτητής σε αυτά.

Δ. Αξιολόγηση μαθησιακών αποτελεσμάτων

Αξιολογήσαμε την μεθοδολογία αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων του συγκεκριμένου μαθήματος από τον διδάσκοντα εκπαιδευτικό. Εργαλεία και μέθοδοι αξιολόγησης, σχέδιο αξιολόγησης, δείκτες αξιολόγησης, διάρκεια και συχνότητα αξιολόγησης, κ.α.

Ε. Εμπόδια – Δυσκολίες – Προτάσεις στην διδασκαλία

Διερευνήθηκαν οι απόψεις των διδασκόντων σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στη διδασκαλία του μαθήματος και τι προτάσεις θα έκαναν για να αντιμετωπιστούν αυτές οι δυσκολίες. Επίσης διερευνήθηκε η άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με το πώς μπορεί να βελτιωθεί η εκπαίδευση των φοιτητών σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας και που χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση από την πείρα τους, ενώ διερευνήθηκε και η άποψή τους σχετικά με την επάρκεια των γνώσεων που έχουν οι φοιτητές για το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας.

3.4 Ανάλυση Δεδομένων

Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε δύο μεθόδους, την ανασκόπηση στα προγράμματα σπουδών και τις συνεντεύξεις. Η ανασκόπηση αφορούσε μια διαδικτυακή έρευνα στα προγράμματα σπουδών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων του 1^{ου} και 3^{ου} Επιστημονικού Πεδίου, ενώ οι συνεντεύξεις με τους διδάσκοντες των μαθημάτων που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία, πραγματοποιήθηκαν ως μια συμπληρωματική συζήτηση και επικύρωση των δεδομένων από το διαδίκτυο. Τα δεδομένα που συλλέξαμε για να μπορέσουμε να τα επεξεργαστούμε και να τα

αναλύσουμε, τα καταχωρήσαμε σε ανάλογη φόρμα που διαχωρίζει τις πληροφορίες, σύμφωνα με τους άξονες της συνέντευξης. Έχοντας τα δεδομένα διαχωρισμένα στην φόρμα της συνέντευξης, στην συνέχεια τα αναλύσαμε με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου.

Η ανάλυση περιεχομένου είχε ως σκοπό να μετατρέψει δεδομένα ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων. Σύμφωνα με τον Robert Weber πρόκειται για μια ερευνητική μέθοδο που έχει ως σκοπό να αναλύσει τα γραπτά κείμενα χρησιμοποιώντας συγκεκριμένους κανόνες που αποσκοπούν στην εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων. Στις έρευνες που χρησιμοποιήθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος για την ανάλυση των δεδομένων, επικεντρώθηκαν στα βασικά θέματα του κειμένου καθώς και σε άλλα στοιχεία που επιτρέπουν στον ερευνητή την διεξαγωγή συμπεράσματος μέσα από τις κατηγορίες που τον ενδιαφέρουν. Η θεματική ανάλυση του περιεχομένου είναι μια τυποποιημένη μέθοδος που οδηγεί στην κωδικοποίηση του γραπτού και προφορικού λόγου οδηγώντας στην ποσοτικοποίηση των απαντήσεων (Κυριαζή, 2011).

Στο Α' μέρος – τα γενικά χαρακτηριστικά μαθήματος και στο Β' μέρος- θεματολογία και περιεχόμενο μαθήματος, αναλύθηκαν τα δεδομένα που συλλέξαμε διαδικτυακά και τα επικυρώσαμε μέσα από τα λεγόμενα των διδασκόντων. Πρόκειται για συνοπτική περιγραφή των μαθημάτων που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία. Επίσης, τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσα από σύγκριση των διαφορών ή των κοινών στοιχείων που παρατηρήθηκε ότι υπήρξαν. Στο Γ' μέρος- διδασκαλία μαθήματος και το Δ' μέρος – αξιολόγηση μαθησιακών αποτελεσμάτων αναλύθηκαν οι πληροφορίες που δόθηκαν μέσα από τις συνεντεύξεις με τους διδάσκοντες των μαθημάτων. Αναλύθηκαν τα κύρια σημεία που προέκυψαν μέσα από την προσωπική άποψη των ερωτώμενων. Έγινε συνοπτική περιγραφή των δεδομένων και αναφέρθηκαν σε ορισμένα σημεία αυτολεξεί τα λεγόμενα των συμμετεχόντων της έρευνας. Επίσης, για την ανάλυση των δεδομένων γίνεται σύγκριση ανάμεσα στις απόψεις για να εξακριβωθούν τα κοινά και οι διαφορές έτσι προέκυψε ένα ποσοτικό αποτέλεσμα.

Ο κύριος κορμός της ανάλυσης περιεχομένου είναι η μέθοδος της κατηγοριοποίησης. Πρόκειται για την μέθοδο μετατροπής ενός κειμένου σε κατηγορίες ενός συγκεκριμένου συστήματος κωδικοποίησης. Τα αποτελέσματα που

προέκυψαν από την θεματική ανάλυση περιεχομένου είναι περιγραφικά. Αποκαλύφθηκαν και συνοψίστηκαν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά από τα δεδομένα της έρευνας. Τα συμπεράσματα που διετάχθηκαν οριοθετήθηκαν από τις κατηγορίες που δημιούργησε ο ερευνητής (Κυριαζή, 2011).

4.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των δύο ερευνών που πραγματοποιήθηκαν, σύμφωνα με την ανάλυση των προγραμμάτων σπουδών και τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών - μέλη ΕΠ και ΔΕΠ που υπηρετούν στα αντίστοιχα τμήματα ΑΕΙ και ΤΕΙ του 1^{ου} και 3^{ου} Επιστημονικού Πεδίου.

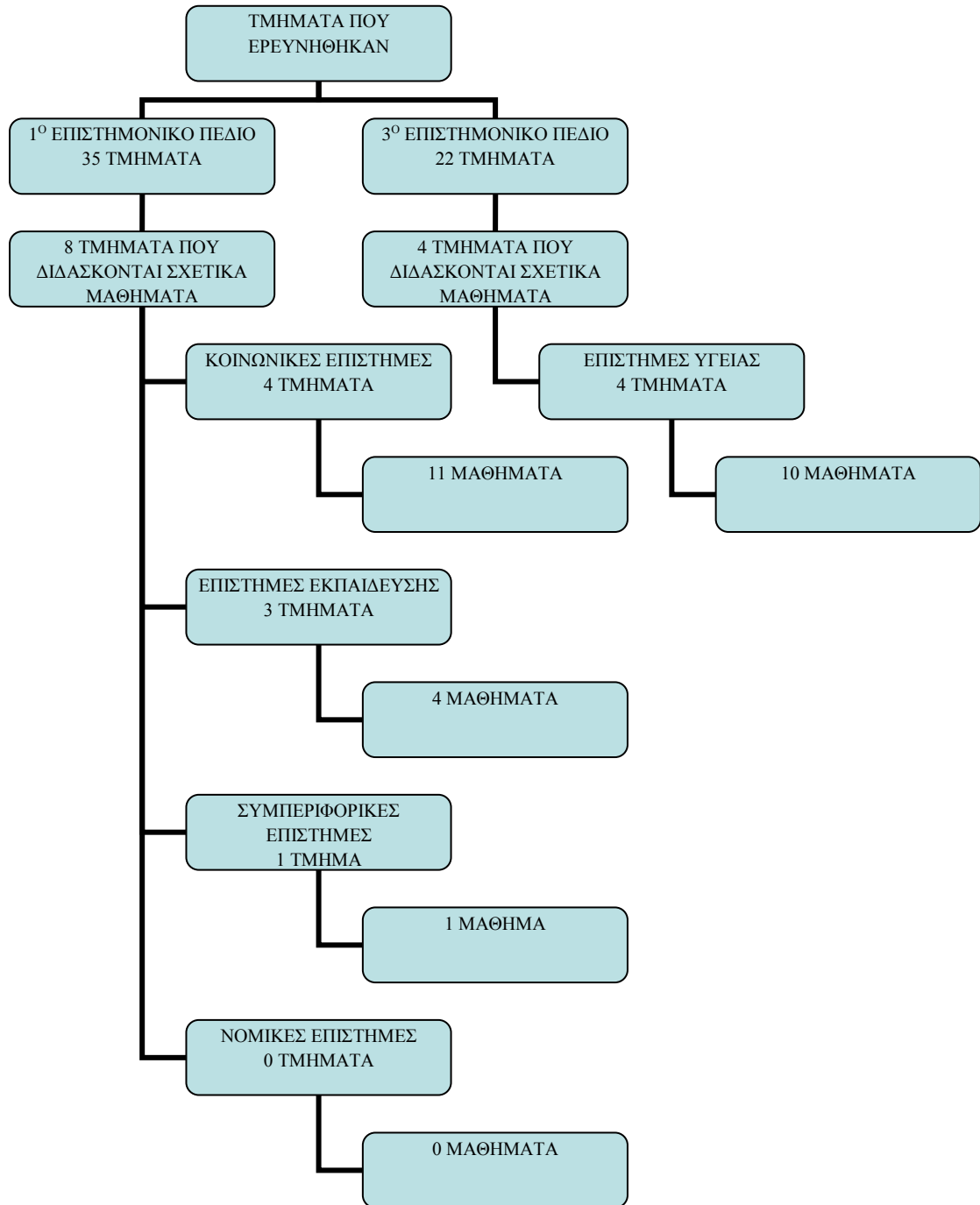
4.1 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Όπως γίνεται αντιληπτό από το παρακάτω σχεδιάγραμμα (βλ. Σχεδιάγραμμα 1), ερευνήθηκαν συνολικά 57 τμήματα, από τα οποία τα 35 ανήκουν στο 1^ο Επιστημονικό Πεδίο και τα 22 στο 3^ο Επιστημονικό Πεδίο. Από τα 35 τμήματα που ερευνήθηκαν στο 1^ο Επιστημονικό Πεδίο, διαπιστώθηκε πως μαθήματα σχετικά με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας διδάσκονται σε 8 τμήματα. Πιο συγκεκριμένα :

- σε 4 τμήματα που ανήκουν στις Κοινωνικές Επιστήμες διδάσκονταν 11 σχετικά μαθήματα
- σε 3 τμήματα που ανήκουν στις Επιστήμες Εκπαίδευσης, διδάσκονταν 4 σχετικά μαθήματα
- σε 1 τμήμα που ανήκει στις Επιστήμες συμπεριφοράς, διδασκόταν 1 σχετικό μάθημα
- στις Νομικές Επιστήμες δε βρέθηκε κανένα σχετικό μάθημα.

Όσον αφορά στο 3^ο Επιστημονικό Πεδίο και τις Επιστήμες Υγείας, από τα 22 τμήματα που ερευνήθηκαν αρχικά, προέκυψε ότι σε 4 τμήματα διδάσκονταν 10 σχετικά μαθήματα.

Σχεδιάγραμμα 1 : Αποτελέσματα ανάλυσης προγραμμάτων σπουδών

A' Μέρος : Γενικά Χαρακτηριστικά Μαθημάτων

Όσον αφορά στα γενικά χαρακτηριστικά των μαθημάτων (βλ. Πίνακα 1), παρατηρήθηκε πως στην πλειοψηφία των μαθημάτων, **η ονομασία – τίτλος μαθήματος** ήταν γενική και αφορούσε στο ευρύτερο πεδίο της οικογένειας. Υπήρξε ένα μάθημα, του οποίου ο τίτλος αναφερόταν αποκλειστικά και μόνο στην έννοια της ενδοοικογενειακής βίας και δεν εστίαζε σε άλλες παραμέτρους (Κοινωνικές Επιστήμες), δύο, στα οποία ο τίτλος επικεντρώνονταν στο ζήτημα της παιδικής κακοποίησης (Κοινωνικές και Συμπεριφορικές Επιστήμες) και ένα μάθημα που ο τίτλος του εστίαζε στο παιδικό ιχνογράφημα, ως μέσο ανίχνευσης τραυματικών εμπειριών (Επιστήμες Εκπαίδευσης). Τέλος, ένα μάθημα που ο τίτλος του επίσης εστίαζε αποκλειστικά στην ενδοοικογενειακή βία και διδασκόταν στα αγγλικά και ένα μάθημα που ο τίτλος του επικεντρωνόταν στα ζητήματα μεταξύ των δύο φύλων (Κοινωνικές Επιστήμες).

Σχετικά με το **γνωστικό αντικείμενο των διδασκόντων**, βλέπουμε πως περιοριζόταν στις επιστήμες της Κοινωνιολογίας και της Κοινωνικής Εργασίας, στις Επιστήμες Υγείας, Ψυχολογίας και Εκπαίδευσης. Ωστόσο υπήρξε διδάσκων που το γνωστικό του αντικείμενο αφορούσε στις Νομικές Επιστήμες, παρόλο που δεν δίδασκε σε αντίστοιχο τμήμα (Συμπεριφορικές Επιστήμες).

Το **εξάμηνο φοίτησης** που διδάσκονταν τα εν λόγω μαθήματα, ποικίλει. Ωστόσο παρατηρήθηκε πως μόνο ένα μάθημα διδασκόταν σε σχετικά μικρό εξάμηνο - Β' εξάμηνο (Κοινωνικές Επιστήμες). Τα υπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν κατόπιν του πρώτου έτους φοίτησης (Γ' , Δ' , Ε' , ΣΤ' και Ζ' εξάμηνα).

Οι **διδασκτικές μονάδες** των μαθημάτων κυμαίνονταν από 3 έως 7, με κάποια μαθήματα να καταλαμβάνουν 5, 6 και 7 διδασκτικές μονάδες αντίστοιχα και όλα τα υπόλοιπα καταλάμβαναν από 3 διδασκτικές μονάδες το καθένα. Επιπλέον, όσον αφορά στα **χαρακτηριστικά**, τα περισσότερα μαθήματα ήταν υποχρεωτικά, ενώ υπήρχαν κάποια τα οποία ήταν μαθήματα επιλογής. Το **είδος** όλων των μαθημάτων ήταν θεωρητικά, ενώ τρία από αυτά είχαν και εργαστηριακό μέρος (Κοινωνικές Επιστήμες).

Κανένα μάθημα δεν ξεπερνούσε τις **5 ώρες ανά εβδομάδα**, με τα περισσότερα να διδασκονται 3 ώρες/εβδομάδα και ένα μόνο μάθημα διδασκόταν 2 ώρες/εβδομάδα.

Σχετικά με τα **προαπαιτούμενα μαθήματα**, υπήρξε μόνο ένα μάθημα, το οποίο για να το επιλέξουν οι φοιτητές στη δήλωσή τους, θα έπρεπε να έχουν περάσει με επιτυχία δύο μαθήματα από προηγούμενο εξάμηνο (Κοινωνικές Επιστήμες).

Όσον αφορά στα **συνολικά έτη** που διδάσκονται τα μαθήματα, ένα από αυτά διδασκόταν τουλάχιστον μια εικοσαετία στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, με μόνη διαφορά πως από το 1998 μεταπήδησε από το τμήμα όπου διδασκόταν, σε άλλο τμήμα, στο οποίο διδάσκεται μέχρι και σήμερα (Κοινωνικές Επιστήμες). Επιπλέον, ακόμη ένα μάθημα στο τμήμα, διδάσκεται από το 2002, αλλά με διαφορετική ονομασία πλέον (Κοινωνικές Επιστήμες). Ένα μόνο μάθημα θα ξεκινήσει να διδάσκεται στο τρέχον τυπικό εξάμηνο καθώς μόλις εντάχθηκε στον οδηγό σπουδών του τμήματος (Κοινωνικές Επιστήμες). Επίσης, ένα μάθημα διδασκόταν στο αντίστοιχο τμήμα από το 2013, μετά από αναθεώρηση του προγράμματος σπουδών του τμήματος (Επιστήμες Υγείας). Όλα τα υπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν πριν από το 2000.

Οι **στόχοι των μαθημάτων** ποικίλουν. Ουσιαστικά, τα μαθήματα που αναφέρονταν εξ ολοκλήρου στην ενδοοικογενειακή βία, στόχευαν στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εξοικείωση των φοιτητών στο ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας και στην ανάπτυξη κλινικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την αντιμετώπιση της βίας, την αξιολόγηση κινδύνου, την παροχή συμβουλών και την τεκμηρίωση βίαιων καταστάσεων (Κοινωνικές Επιστήμες). Τα μαθήματα που επικεντρώνονταν στην παιδική κακοποίηση στόχευαν στην ευαισθητοποίηση των φοιτητών σε θέματα που αφορούν παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων των παιδιών και η απόκτηση εξειδικευμένης γνώσης σε περιπτώσεις παραμέλησης ή/και κακοποίησης τους. Έμφαση δινόταν κυρίως σε ζητήματα που ανακύπτουν μετά την αποκάλυψη της παραβίασης και την κινητοποίηση του ποινικού μηχανισμού (Κοινωνικές και Συμπεριφορικές Επιστήμες). Επιπλέον, υπήρξαν μαθήματα που στόχευαν στην ανάπτυξη του παιδιού και τις συνέπειες της παιδικής κακοποίησης και την αξιολόγηση του παιδικού ιχνογραφήματος ως μέσο αποκάλυψης παιδικών τραυματικών εμπειριών (Επιστήμες Εκπαίδευσης).

Στα υπόλοιπα μαθήματα, των οποίων το περιεχόμενο ήταν πιο ευρύ, οι στόχοι μπορούν να συνοψιστούν παρακάτω :

- Κατανόηση της δομής και των λειτουργιών της οικογένειας - ευαισθητοποίηση σε παρεμβατικές προσεγγίσεις.

- Γνωριμία με προγράμματα και τις υπηρεσίες σχετικά με την προστασία της οικογένειας και του παιδιού.
- Ευαισθητοποίηση σε θέματα ισότητας των δύο φύλων.
- Μελέτη των μεταβολών μέσα στην οικογένεια και των παραγόντων που έχουν συμβάλλει σε αυτές τις αλλαγές - Ανάλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη οικογένεια και των πολιτικών για την αντιμετώπισή τους.
- Πρωτοβάθμια νοσηλευτική φροντίδα σε γυναίκες και παιδιά.
- Κατανόηση της διαχείρισης οικογενειακών προβλημάτων/κρίσεων.

Πίνακας 1 : Γενικά Χαρακτηριστικά Μαθημάτων

	Κοινωνικές Επιστήμες	Συμπεριφορικές Επιστήμες	Επιστήμες Εκπαίδευσης	Επιστήμες Υγείας
Εξάμηνο διδασκαλίας	B', Γ', Δ', Ε', ΣΤ', Ζ'	Ε'	Ε'	Ε'
Διδακτικές μονάδες	Από 3 -7	Από 3 -7	Από 3 -7	Από 3 -7
Χαρακτηριστικά	Υποχρεωτικά & Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά	Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά	Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά	Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά
Είδος μαθημάτων	Θεωρητικά & Μικτά(Θ+Ε)	Θεωρητικά	Θεωρητικά	Θεωρητικά
Ώρες/εβδομάδα	Από 3 – 5 ώρες	3 ώρες	Από 3 – 5 ώρες	2 ώρες
Προαπαιτούμενα	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι
Έτη διδασκαλίας	Από το 2000 – 2002 έως σήμερα	Από το 2000 – 2002 έως σήμερα	Από το 2000 – 2002 έως σήμερα	Από το 2013
Στόχος μαθημάτων	Ενημέρωση – ευαισθητοποίηση Γνωριμία με προγράμματα και υπηρεσίες	Εξειδικευμένες γνώσεις για την κακοποίηση- παραμέληση του παιδιού	Μελέτη της οικογένειας Αξιολόγηση παιδικού ιχνογραφήματος Αναπτυξιακά θέματα	Πρωτοβάθμια νοσηλευτική φροντίδα Διαχείριση κρίσεων

Β' Μέρος: Θεματολογία και περιεχόμενο μαθημάτων

Όλα τα μαθήματα που μελετήσαμε περιελάμβαναν θεματικές ενότητες με το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας, είτε επρόκειτο για μία μόνο θεματική ενότητα ή και περισσότερες (βλ. Πίνακα 2). Στις σχολές του 1^{ου} επιστημονικού πεδίου, στην πλειοψηφία τα μαθήματα που μελετούσαν την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας εστίαζαν κυρίως στην οικογένεια. Φάνηκε μέσα από τα περιεχόμενα των μαθημάτων ότι η διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας διδασκόταν ως θεματική ενότητα και ότι ελάχιστα ήταν εκείνα τα μαθήματα που μελετούσαν εξ' ολοκλήρου το φαινόμενο. Στην πλειοψηφία, τα μαθήματα που μελετήσαμε εστίαζαν κυρίως στην οικογένεια, μελετώντας την ως σύνολο και έτσι γινόταν αναφορά είτε στην συντροφική είτε στην κακοποίηση της γυναίκας. Ελάχιστα ήταν τα μαθήματα που στα περιεχόμενα τους μελετούσαν το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας με όλες τις μορφές του, δηλαδή την συντροφική, την παιδική και την κακοποίηση των ηλικιωμένων. Στο σύνολο των μαθημάτων, μόλις δύο μαθήματα μελετούσαν ως θεματική ενότητα την κακοποίηση στην τρίτη ηλικία (Κοινωνικές Επιστήμες).

Βρέθηκε ένα μόνο μάθημα, που η βασική θεματολογία του ήταν η ισότητα των δύο φύλων και επικεντρωνόταν σε θέματα εργασίας, απασχόλησης, οικογένειας και εκπαίδευσης (Κοινωνικές Επιστήμες). Η ενδοοικογενειακή βία παρουσιάστηκε από την οπτική της κακοποίησης που βιώνει η γυναίκα. Επίσης, διαπιστώθηκε η ύπαρξη μόνο ενός μαθήματος που εστίαζε σε θέματα συμβουλευτικής για την οικογένεια και επικεντρωνόταν στην κρίση της οικογένειας και όλες τις μορφές κρίσης που μπορεί να βιώσει η οικογενειακή δομή, όπως η κακοποίηση των μελών της. (Κοινωνικές Επιστήμες). Βρέθηκε ένα μόνο μάθημα που επικεντρώνονταν στην μελέτη της παιδικής κακοποίησης μέσα από την εκπαίδευση για αναπτυξιακά θέματα του παιδιού και τεχνικές ανίχνευσης της κακοποίησης όπως το παιδικό ιχνογράφημα (Επιστήμες Εκπαίδευσης). Επίσης, βρέθηκε ένα μόνο μάθημα που εξέταζε την παιδική κακοποίηση και γινόταν αναφορά στα επιδημιολογικά στοιχεία κακοποιημένων παιδιών (Συμπεριφορικές επιστήμες). Τέλος, διαπιστώσαμε ότι ένα μόνο μάθημα εκπαίδευε τους φοιτητές στην ανάπτυξη δεξιοτήτων σχετικά με την ανίχνευση και παρέμβαση σε καταστάσεις βίας. Τα περιεχόμενα του μαθήματος εστίαζαν στην απόκτηση προσόντων που επιτρέπουν στους σπουδαστές να ανταπεξέλθουν σε καταστάσεις βίας. Η εκμάθηση επικεντρωνόταν σε τεχνικές

συνέντευξης, συμβουλευτικής και σε κλινικά πρωτόκολλα για τον εντοπισμό και ανίχνευση της βίας (Κοινωνικές Επιστήμες).

Στις σχολές του 3^{ου} επιστημονικού πεδίου (Επιστήμες Υγείας) τα μαθήματα που αναφέρονταν στην διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας, εστίαζαν στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας για την παροχή ιατρικής περίθαλψης στα θύματα. Κυρίως τα περιεχόμενα των μαθημάτων που ασχολούνταν με την βία επικεντρώνονταν στην νοσηλευτική φροντίδα του κακοποιημένου παιδιού, την επικοινωνία του επαγγελματία με το ίδιο το παιδί, την ψυχολογία και τα ψυχολογικά τραύματα του παιδιού, εκπαιδεύοντας τους επαγγελματίες να παρέχουν φροντίδα και περίθαλψη στο παιδί. Επίσης, η θεματολογία των μαθημάτων εστίαζε στην ενδοοικογενειακή βία όπως την κακοποίηση της γυναίκας και κυρίως στην σεξουαλική κακοποίηση σε περιπτώσεις βιασμού μέσα από την γυναικολογική φροντίδα και την ιατρική περίθαλψη του θύματος καθώς και την ψυχολογική αντιμετώπιση του βιασμού. Τέλος, μελετήσαμε μόλις ένα μάθημα που στα περιεχόμενα του αναφερόταν η σχέση ανάμεσα στον ασθενή και στον επαγγελματία μέσα από την περίθαλψη του σε περιπτώσεις εγκαυμάτων ή τραυματισμών και την λήψη και καταγραφή του ιστορικού του θύματος.

Πίνακας 2 : Θεματολογία και περιεχόμενο μαθημάτων

	Κοινωνικές Επιστήμες	Επιστήμες Υγείας	Επιστήμες Εκπαίδευσης	Συμπεριφορικές Επιστήμες
Θεματολογία – Περιεχόμενο μαθημάτων	Εστίαζαν κυρίως στην οικογένεια.	Εστίαζαν στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας	Εστίαζαν κυρίως στην οικογένεια.	Ειδικεύεται στην παιδική κακοποίηση
	Τα μαθήματα δεν μελετούσαν την βία με όλες τις μορφές της.	Εστίαζαν στην νοσηλευτική φροντίδα του κακοποιημένου παιδιού	Παιδικό ιχνογράφημα Θέματα ανάπτυξης παιδιού (παιδική κακοποίηση)	Επιδημιολογικά στοιχεία κακοποιημένων παιδιών
	Τα μαθήματα μελετούσαν την συντροφική, παιδική και κακοποίηση στην Τρίτη ηλικία.	Την κακοποίηση της γυναίκας και κυρίως στην σεξουαλική σε περιπτώσεις		

	<p>Αναφορά στην ισότητα των δύο φύλων</p> <p>Συμβουλευτική για την οικογένεια</p> <p>Ανάπτυξη δεξιοτήτων σχετικά με την ανίχνευση και παρέμβαση σε καταστάσεις βίας.</p>	<p>βιασμού</p> <p>Ψυχολογική αντιμετώπιση του βιασμού.</p> <p>Η σχέση ανάμεσα στον ασθενή και στον επαγγελματία</p>
--	--	---

4.2 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα (βλ. Σχεδιάγραμμα 2), απεικονίζεται το σύνολο των διδασκόντων που διδάσκουν μαθήματα σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο 1^ο Επιστημονικό πεδίο οι διδάσκοντες διαχωρίστηκαν σε Κοινωνικούς Επιστήμονες, Επιστήμονες Εκπαίδευσης, Συμπεριφορικούς Επιστήμονες και Νομικούς Επιστήμονες. Το 3^ο Επιστημονικό πεδίο αποτελείται από τους Επιστήμονες Υγείας. Πιο συγκεκριμένα :

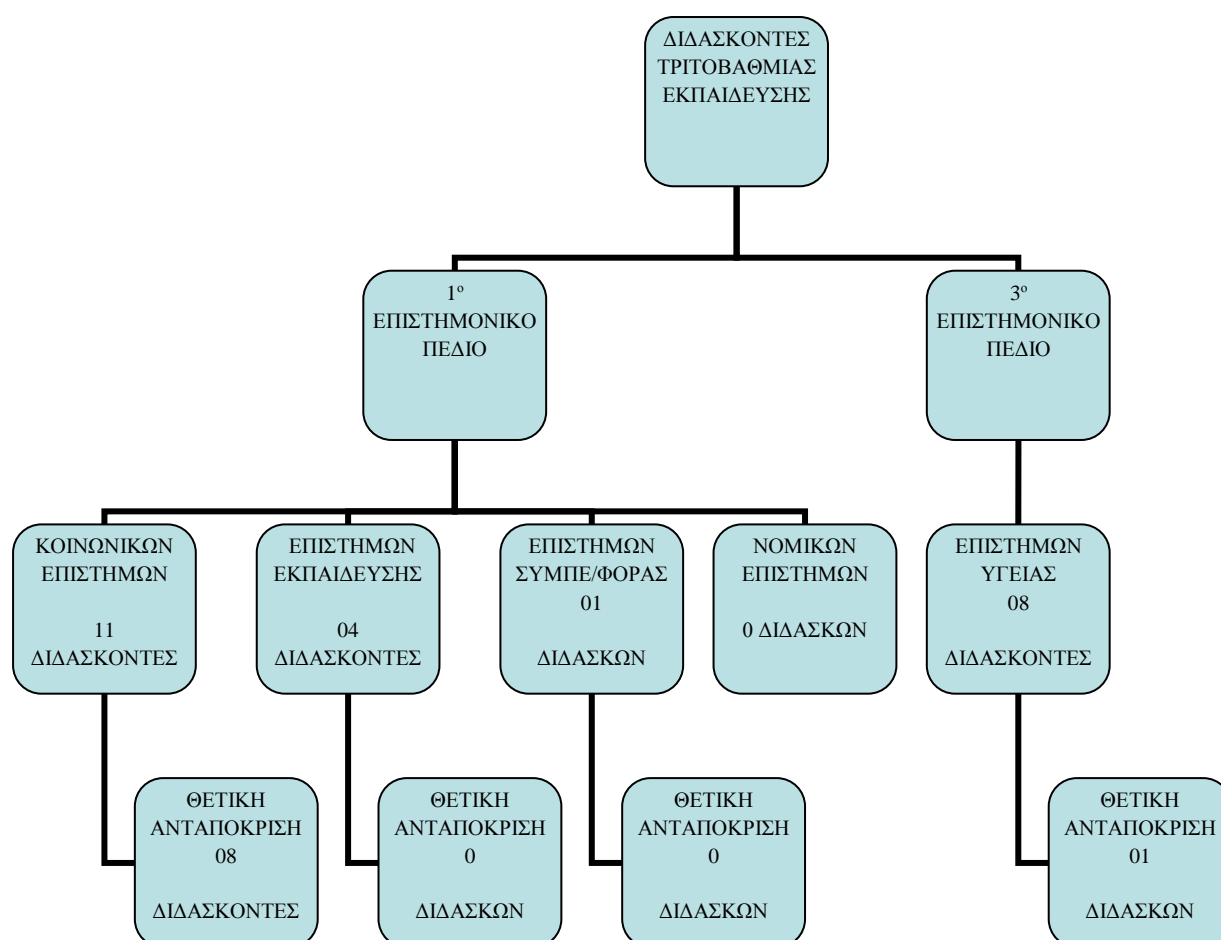
Στο 1^ο Επιστημονικό πεδίο συνολικά είναι 16 διδάσκοντες που διδάσκουν μαθήματα σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία. Από αυτούς :

- 11 Κοινωνικοί Επιστήμονες από τούς οποίους οι 8 στο σύνολο συμμετείχαν στην έρευνα μας
- 4 Επιστήμονες Εκπαίδευσης από τους οποίους δεν είχαμε θετική ανταπόκριση στην έρευνα μας
- 1 διδάσκων από τις Συμπεριφορικές Επιστήμες, ο οποίος δεν συμμετείχε στην έρευνα μας
- Κανένας διδάσκων στις Νομικές Επιστήμες δεν δίδασκε μαθήματα σχετικά με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας.

Στο 3^ο Επιστημονικό πεδίο συνολικά είναι 8 διδάσκοντες στις Επιστήμες Υγείας που διδάσκουν μαθήματα σχετικά με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας. Από αυτούς, μόλις ένας συμμετείχε στην έρευνα μας.

Σχεδιάγραμμα 2 : Αποτελέσματα προσωπικών συνεντεύξεων

Γ' Μέρος: Διδασκαλία μαθημάτων

Το τρίτο μέρος της συνέντευξης που πραγματοποιήσαμε, αναφέρεται στο τρόπο με τον οποίο διδάσκονταν τα μαθήματα από τους εκπαιδευτικούς (βλ. Πίνακα 3). Εδώ

περιλαμβάνονταν οι εκπαιδευτικές μέθοδοι για τη διδασκαλία των μαθημάτων, τα εκπαιδευτικά μέσα και υλικά, τα εκπαιδευτικά συγγράμματα και τέλος με ποιο τρόπο πραγματοποιούταν η επικοινωνία μεταξύ διδάσκοντα και διδασκόμενου.

Όσον αφορά στις **εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας**, όλοι οι ερωτώμενοι φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν οπτικοακουστικά μέσα κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Στα μέσα αυτά συμπεριλαμβάνονταν : βίντεο, ταινίες, παρουσιάσεις, μουσική, στατιστικοί πίνακες, προβολή ντοκιμαντέρ σχετικών με το θέμα, ενώ η πλειοψηφία των διδασκόντων έδινε βαρύτητα στο διάλογο με τους φοιτητές. Επίσης, εδώ περιλαμβάνονταν και εκπαιδευτικές ασκήσεις, μελέτες περιπτώσεων (case study), σχολιασμός και μελέτη του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την οικογένεια (Επιστήμες Υγείας).

Σχετικά με τα **εκπαιδευτικά μέσα και υλικά**, όλοι οι ερωτώμενοι δήλωσαν πως το μάθημά τους συμπεριλαμβάνεται στην Εκπαιδευτική Πλατφόρμα Ασύγχρονης Εκπαίδευσης Open eclass, στην οποία μπορούν να έχουν πρόσβαση οι φοιτητές και εκεί διατίθενται σημειώσεις για το μάθημα καθώς και ενδεικτική βιβλιογραφία αλλά και δημοσιεύσεις από τον ίδιο. Ένας μόνο ερωτώμενος υποστήριξε πως το μάθημα του δεν συμπεριλαμβάνεται σε κάποια Εκπαιδευτική Πλατφόρμα Ασύγχρονης Εκπαίδευσης. Όπως ανέφερε, έχει δικό site, όπου αναρτώνται όλες οι πληροφορίες σχετικά με τα μαθήματα που διδάσκει. Η ενδεικτική βιβλιογραφία παρέχεται στους σπουδαστές από το διδάσκοντα εξ αρχής ενώ υπάρχει η δυνατότητα για όσους το επιθυμούν να τα έχουν σε διαδικτυακή μορφή, κατόπιν συνεννόησης μαζί του (Κοινωνικές Επιστήμες).

Στη ερώτηση σχετικά με τα **εκπαιδευτικά συγγράμματα**, παρατηρήθηκε πως όλοι οι ερωτηθέντες παρείχαν πληθώρα επιστημονικών συγγραμμάτων (ελληνικών και ξενόγλωσσων) στους φοιτητές καθώς επίσης και εξειδικευμένα ξενόγλωσσα περιοδικά.

Στη τελευταία ερώτηση του Γ' μέρους, μας ενδιέφερε να μάθουμε αν υπάρχει **επικοινωνία μεταξύ διδάσκοντα και φοιτητών**. Κάποιοι ερωτώμενοι απάντησαν πως η επικοινωνία γίνεται μέσω email ή και τηλεφώνου και δια ζώσης, χωρίς να υπάρχουν προκαθορισμένες ώρες και ημέρες. Κάποιοι άλλοι απάντησαν πως έχουν ορίσει συγκεκριμένες ημέρες και ώρες της εβδομάδας, όπου οι φοιτητές μπορούν να τους επισκέπτονται στο γραφείο τους.

Πίνακας 3 : Διδασκαλία Μαθημάτων

	Κοινωνικές Επιστήμες	Επιστήμες Υγείας
Εκπαιδευτικές μέθοδοι διδασκαλίας	<p>Οπτικοακουστικά μέσα :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Βίντεο, ταινίες, μουσική • Παρουσιάσεις • Στατιστικοί πίνακες • Διαλέξεις • Προβολή ντοκιμαντέρ • Διάλογος 	<p>Οπτικοακουστικά μέσα :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διαλέξεις • Διάλογος • Εκπαιδευτικές ασκήσεις • Μελέτες περιπτώσεων • Μελέτη του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την οικογένεια
Εκπαιδευτικά μέσα & υλικά	<ul style="list-style-type: none"> • Εκπαιδευτική Πλατφόρμα Ασύγχρονης Εκπαίδευσης • Προσωπική ιστοσελίδα • Ηλεκτρονικές σημειώσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Εκπαιδευτική Πλατφόρμα Ασύγχρονης Εκπαίδευσης
Εκπαιδευτικά συγγράμματα	<ul style="list-style-type: none"> • Ελληνικά & ξενόγλωσσα • Εξειδικευμένα επιστημονικά περιοδικά 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελληνικά & ξενόγλωσσα
Επικοινωνία διδασκόντων - φοιτητών	<ul style="list-style-type: none"> • Τηλεφωνική • Δια ζώσης • Μέσω email 	<ul style="list-style-type: none"> • Μέσω email • Δια ζώσης

4. Αξιολόγηση μαθησιακών αποτελεσμάτων

Στο Δ' σκέλος της συνέντευξης παρουσιάστηκαν οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους ερωτώμενους σχετικά με τον τρόπο αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων κάθε μαθήματος που σχετίζεται με το θέμα της διδασκαλίας της ενδοοικογενειακής βίας. Η ερώτηση που διατυπώσαμε προς τους ερωτώμενους είναι η εξής: «**Με ποιον τρόπο αξιολογείτε τους φοιτητές στο μάθημα σας**»; ή «**Ποια μέθοδο χρησιμοποιείτε για την αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων του μαθήματος**»; Στην περιγραφή της αξιολόγησης των φοιτητών περιλαμβανόταν η μεθοδολογία αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων του συγκεκριμένου μαθήματος από τον διδάσκοντα εκπαιδευτικό.

Αυτό που διαπιστώσαμε μέσα από την ανάλυση των δεδομένων είναι οι κοινές απαντήσεις στα περισσότερα μαθήματα, όπου η αξιολόγηση γίνεται μέσα από τελικές γραπτές εξετάσεις, μέσα από την αξιολόγηση των πρακτικών δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν ή μέσα από την συγγραφή εργασίας από τους εκπαιδευόμενους, που είτε παραδίδεται στο τέλος του εξαμήνου στον διδάσκοντα είτε παρουσιάζεται κατά την διάρκεια του μαθήματος. Ένας ερωτώμενος ανέφερε: «*..οι φοιτητές μπορούν να αναλάβουν στην αρχή του εκπαιδευτικού έτους την εκπόνηση εργασίας με την καθοδήγηση μου σε εβδομαδιαία βάση. Η εργασία αξιολογείται συνήθως με μία ή δύο μονάδες ανάλογα από το πόσο καλή ήταν αλλά η κύρια μέθοδος αξιολόγησης είναι οι τελικές γραπτές εξετάσεις.*» (E1). Επίσης, η εξέταση του φοιτητή μέσα από την πρόοδο αποτελούσε μια επιπλέον ενδιάμεση μέθοδο αξιολόγησης πριν από τις τελικές γραπτές εξετάσεις. Πέρα από την αξιολόγηση με τελικές γραπτές εξετάσεις, όπου πρόκειται για δεδομένη απάντηση εφόσον έτσι ορίζει ο νόμος, στην πλειοψηφία τους οι διδάσκοντες επέλεξαν την ανάθεση γραπτής εργασίας στους εκπαιδευόμενους, είτε πρόκειται για υποχρεωτική είτε για εθελοντική εργασία. Στην πλειοψηφία των μαθημάτων η εργασία είναι προαιρετική και η βαθμολογία κυμαινόταν από 20% έως 50%. Ενώ παρατηρήσαμε ότι κυρίως στα εργαστηριακά μαθήματα η εκπόνηση εργασίας από τους φοιτητές είναι υποχρεωτική.

E. Εμπόδια-Δυσκολίες-Προτάσεις στην διδασκαλία

Στο Ε' μέρος της συνέντευξης (βλ. Πίνακα 4), μας ενδιέφερε να μάθουμε τις στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων σχετικά με την διδασκαλία της ενδοοικογενειακής βίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Για την διαπίστωση των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν οι ερωτώμενοι, διατυπώσαμε την εξής ερώτηση : **«Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζετε στην διδασκαλία του μαθήματος και τι προτάσεις θα κάνατε για την αντιμετώπιση των δυσκολιών»;**

Οι ερωτώμενοι απάντησαν ότι δεν υπήρξαν δυσκολίες στο θέμα της ενδοοικογενειακής βίας από τους φοιτητές αλλά οι δυσκολίες αφορούν στην εκπαιδευτική διαδικασία λόγω της μειωμένης προσέλευσης των φοιτητών που στην πλειοψηφία δεν παρακολουθούσαν τις παραδόσεις του μαθήματος. Χαρακτηριστικά, πάνω σε αυτό το κομμάτι ειπώθηκαν τα εξής: «...δεν υπάρχει αρκετή προσέλευση σπουδαστών καθώς το μάθημα δεν έχει υποχρεωτική παρακολούθηση» (E3). Αυτή είναι μια άποψη που κυριαρχεί στην πλειοψηφία των ερωτώμενων. Επίσης, άλλες δυσκολίες που αναφέρθηκαν είναι ότι οι οικονομικοί περιορισμοί δυσκόλευαν την διεξαγωγή των μαθημάτων καθώς αυξανόταν ο αριθμός των φοιτητών και μειωνόταν ο αριθμός των εργαστηρίων, ότι λόγω του όγκου της ύλης δεν θίγονταν όλες οι θεματικές ενότητες μέσα στο εξάμηνο και έγινε αναφορά σε δυσκολίες υποδομής όπως την έλλειψη βιβλιοθήκης μέσα στην σχολή και την ανάγκη ύπαρξης αυτής για την καλύτερη πρόσβαση των φοιτητών.

Από την άλλη, η άποψη αυτή περί δυσκολιών διαφοροποιήθηκε από τέσσερις ερωτώμενους στο σύνολο. Ο ένας απάντησε πως βασική δυσκολία ήταν η ευαισθητοποίηση των φοιτητών στο θέμα της ενδοοικογενειακής βίας και η αναγνώριση της κακοποίησης καθώς οι ίδιοι οι φοιτητές θεωρούν φυσιολογική την κακοποίηση μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια.. Αναφέρθηκαν τα εξής: «Οι περισσότερες, δεν έχουν συνειδητοποιήσει ότι κακοποιούνται από τους συντρόφους τους είτε δεν το αναγνωρίζουν είτε το θεωρούν φυσιολογικό μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια όπως κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής» (E2). Όπως, τόνισε μάλιστα, 1 στις 3 φοιτήτριες θα δικαιολογήσει τη συντροφική βία. Επίσης, ένας ακόμα ερωτώμενος είχε διαφορετική άποψη από την πλειοψηφία ο οποίος πρόσθεσε πως κυριαρχούν αντιλήψεις περί νομιμοποίησης των εξουσιαστικών σχέσεων από τις γυναίκες φοιτήτριες και ότι οι φοιτητές δυσκολεύονται να ανοιχτούν σε προσωπικά

τους θέματα κατά τη διάρκεια της βιωματικής διδασκαλίας. Πιο συγκεκριμένα ειπώθηκαν τα εξής: «...το ζήτημα δεν είναι τόσο το μάθημα αυτό καθεαυτό αλλά η μορφή που πρέπει να έχει ώστε να παρακολουθηθεί. Η ουσία βρίσκεται στη συζήτηση των θεμάτων. Από μια συζήτηση μπορεί να γίνει αντιληπτό πως κυριαρχούν αντιλήψεις περί νομιμοποίησης των εξουσιαστικών σχέσεων από τις γυναίκες φοιτήτριες...» (E7). Τέλος, μια διαφορετική άποψη εστίασε στην έλλειψη διεπιστημονικής εκπαίδευσης και στην αδυναμία να γίνουν σαφή τα όρια ευθυνών κάθε επαγγελματία με αποτέλεσμα να επικρατεί σύγχυση αρμοδιοτήτων. Αναφέρθηκε ότι: «...η εκπαίδευση των φοιτητών δεν βασίζεται σε κατευθυντήριες οδηγίες και υπάρχει σύγχυση ανάμεσα στους επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων που αποτελούν την διεπιστημονική ομάδα όταν καλούνται να διαχειριστούν περιστατικά κακοποίησης... ο φοιτητής ο οποίος εισέρχεται σε μια υπηρεσία με σκοπό να εκπαιδευτεί, συνήθως δεν ενημερώνεται για τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες κάθε επαγγελματία όπως του γιατρού, του νοσηλευτή, του ψυχολόγου, με τους οποίους καλείται να συνεργαστεί για την αντιμετώπιση περιπτώσεων βίας... έτσι, δεν γίνονται σαφή τα όρια ευθυνών κάθε επαγγελματία και επικρατεί σύγχυση αρμοδιοτήτων...» (E8). Επίσης, από την ερωτώμενη αναφέρθηκαν και άλλες δυσκολίες όπως, η έλλειψη ελληνόγλωσσης βιβλιογραφίας σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία η οποία να μπορεί να καλύψει το θέμα πλήρως και επισημάνθηκε ως πρόβλημα η έλλειψη ευαισθησίας των εκπαιδευόμενων απέναντι σε κοινωνικά θέματα.

Πληροφορηθήκαμε για τις προσωπικές απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με πιθανούς τρόπους βελτίωσης της εκπαίδευσης των μελλοντικών επαγγελματιών θέτοντας την εξής ερώτηση : **«Με ποιόν τρόπο θα μπορούσε να βελτιωθεί η εκπαίδευση των φοιτητών γενικότερα και σε θέματα που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία»;**

Οι απαντήσεις που δόθηκαν σε αυτή την ερώτηση εμφάνισαν σημαντικές διαφορές καθώς κάθε ερωτώμενος είχε διαφορετική άποψη. Οι προτάσεις που διατυπώθηκαν αφορούν την εκπαίδευση μέσα από βιωματικά σεμινάρια για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των φοιτητών, την βελτίωση μέσα από την ενημέρωση από φορείς και κοινωνικές υπηρεσίες και στην διδασκαλία των μαθημάτων που πρέπει να γίνεται από εκπαιδευτικούς που στο παρελθόν είχαν εργαστεί με ανθρώπους, έχοντας ανάλογη εμπειρία. Πιο συγκεκριμένα διατυπώθηκαν

τα εξής: «...είναι πολύ σημαντική η ενημέρωση που γίνεται από τους Φορείς καθώς οι φοιτητές αποκτούν εμπειρία... απαραίτητη και η θεωρητική κατάρτιση... πρέπει να υπάρχει περισσότερη ανάπτυξη και προβολή των υπηρεσιών που λειτουργούν για την οικογένεια...» (E3). Ενώ, ένας άλλος ερωτώμενος είχε διαφορετική άποψη θεωρώντας ότι η διδασκαλία της διαχείρισης του φαινομένου της βίας δεν πρέπει να γίνεται σε θεωρητικό επίπεδο αλλά μέσω εργαστηριακών μαθημάτων, ώστε οι φοιτητές να ενδυναμώνονται σχετικά με το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας προσθέτοντας ότι ένα πρόγραμμα δεν αρκεί να περιβάλλει τα μαθήματα που σχετίζονται με τη βία. Μια εξίσου διαφορετική άποψη για την βελτίωση της εκπαίδευσης, είναι η συνεργασία και η συνεκπαίδευση των επαγγελματιών που συναντιούνται στο ίδιο πεδίο για την αντιμετώπιση περιπτώσεων κακοποίησης. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε ότι: «...η εκπαίδευση μπορεί να βελτιωθεί όταν ανάλογα με τον χώρο της διεπιστημονικής εκπαίδευσης και συνεργασίας επιστημών που συναντιούνται στο ίδιο πεδίο για την αντιμετώπιση περιπτώσεων κακοποίησης συνεκπαιδούνται επαγγελματίες όλων των ειδικοτήτων...» (E8). Ενώ ένας άλλος ερωτώμενος θεωρούσε ότι οι φοιτητές εκπαιδεύονται σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών μέσα από τα μαθήματα διαφόρων εξαμήνων που όριζε το πρόγραμμα σπουδών της σχολής. Συγκεκριμένα ειπώθηκαν τα εξής: «...Όσον αφορά την ενδοοικογενειακή βία οι φοιτητές εκπαιδεύονται και εξοικειώνονται με το θέμα μέσα από την εκπαίδευση τους από μαθήματα διαφόρων εξαμήνων... κάθε καθηγητής ανάλογα και την ειδικότητα του θα προσεγγίσει το θέμα από την δική του οπτική... ένας κοινωνιολόγος θα δώσει μια πιο κοινωνιολογική προσέγγιση στο θέμα της βίας ενώ ένας ψυχολόγος μια περισσότερο ψυχολογική ανάλυση για την κατανόηση του θέματος...» (E4).

Η επιμόρφωση των σπουδαστών σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας μέσα από σεμινάρια, εργαστήρια, βιωματικές δραστηριότητες, κοινωνικές υπηρεσίες και φορείς έδιναν την δυνατότητα να γίνει πιο κατανοητή η έννοια της ενδοοικογενειακής βίας και να αναγνωριστούν προσωπικές εμπειρίες και βιώματα βίαιων καταστάσεων από το παρελθόν για προσωπικό τους όφελος και παράλληλα να εκπαιδευτούν στην διαχείριση όμοιων περιστατικών τόσο στην προσωπική τους ζωή όσο και στην επαγγελματική τους πορεία.

Για να δούμε την προσωπική άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την έλλειψη ενημέρωσης στο θέμα της ενδοοικογενειακής βίας όσον αφορά την εκπαίδευση των

φοιτητών διατυπώσαμε την ερώτηση: **«Που χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση από την εμπειρία σας»;**

Οι απόψεις των ερωτώμενων διέφεραν ως προς την ενημέρωση των φοιτητών για το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας. Παρουσιάστηκαν διαφορές ως προς την έλλειψη ενημέρωση. Άλλοι ερωτώμενοι στην έρευνα ανέφεραν ότι υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης ως προς τους φοιτητές σε θέματα που αφορούσαν την συντροφική κακοποίηση ενώ άλλοι προς την παιδική κακοποίηση. Συγκεκριμένα ειπώθηκαν τα εξής: *«...το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας περιλαμβάνει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα το πότε θα χαρακτηρίζαμε μια γυναίκα ως κακοποιημένη : αν δεχτεί μια φορά ένα χαστούκι από το σύντροφό της ή εφόσον αυτό γίνεται κατ' εξακολούθηση;»* (E9). Παράλληλα, κάποιοι ερωτώμενοι υποστήριξαν πως υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης σε κάποιες πτυχές της ενδοοικογενειακής βίας, όπως η κακοποίηση – παραμέληση των ηλικιωμένων, η βία κατά των ανδρών αλλά και σε θέματα που αφορούν στη νομοθεσία. Αναφέρθηκε ότι: *«...Οι φοιτητές χρειάζονται περισσότερη ενημέρωση και ιδιαίτερα σε θέματα τα οποία δεν προβάλλονται όπως κακοποίηση ηλικιωμένων, βία κατά των ανδρών κλπ. Επίσης, έχει παρατηρηθεί πως ενώ οι φοιτητές έχουν μια γενική εικόνα για τα ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, δεν γνωρίζουν τη νομοθεσία που υπάρχει για τα ζητήματα αυτά...»* (E6). Δύο ερωτώμενοι ανέφεραν ότι χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης καταστάσεων βίας και ένας ακόμη ερωτώμενος πρόσθεσε την ανάγκη εκπαίδευσης των φοιτητών σε θέματα δεξιοτήτων, τεχνικών συνέντευξης, συμβουλευτικής, μεθόδους ανίχνευσης της βίας και σε τεχνικές δημιουργίας ενός κλίματος εμπιστοσύνης.

Άλλοι ερωτώμενοι θεωρούσαν ότι επαρκούσε η ενημέρωση του θέματος της ενδοοικογενειακής βίας σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών. Συγκεκριμένα ειπώθηκε ότι: *«Η ενημέρωση για το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας στην σχολή είναι αρκετή καθώς γίνονται αναφορές επί του θέματος σε πολλά μαθήματα.»* (E5). Ενώ ένας ερωτώμενος ανέφερε ότι δεν επαρκεί η ενημέρωση των εκπαιδευόμενων επί του θέματος εξαιτίας της αδυναμίας των ίδιων να αναγνωρίσουν περιστατικά βίας που μπορεί να βίωσαν και οι ίδιοι. Σύμφωνα με την άποψη του ερωτώμενου έλλειψη ενημέρωσης υπάρχει στο θέμα της συντροφικής κακοποίησης όπου συγκεκριμένες καταστάσεις βίας δικαιολογούνται όπως η απιστία της συζύγου. Διευκρινίστηκε ότι: *«Ουσιαστικά δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν επαρκώς περιστατικά βίας ενώ δεν*

μπορούν να διαχωρίσουν τι συνιστά κακοποίηση και τι όχι, ενώ οι φοιτητές κατακρίνουν τη παιδική κακοποίηση, δεν αντιμετωπίζουν ανάλογα τη συντροφική. Αντιθέτως τη θεωρούν ως ένα βαθμό δικαιολογημένη όταν έχουν προηγηθεί φωνές, ψέματα ή απιστία...»(E2) Άλλη άποψη εστίασε ότι στο ίδιο επίπεδο βρίσκεται η κακοποίηση των γυναικών και των παιδιών θεωρώντας ότι η παιδική ηλικία προκαλεί περισσότερα συναισθήματα λύπης αλλά με την κακοποίηση της μητέρας από τον πατέρα διαταράσσετε όλη η οικογένεια άρα μιλάμε για μη υγιής οικογένεια. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε ότι: «*Η κακοποίηση της μητέρας από τον πατέρα ή το αντίθετο όσο και η κακοποίηση των παιδιών από τους γονείς, διαταράσσει συθέμελα ολόκληρο το οικοδόμημα της οικογένειας*» (E9) Επίσης, ένας μόνο ερωτώμενος ανέφερε ότι οι φοιτητές πρέπει να προετοιμάζονται πιο σωστά και πρέπει να μελετούν το νομικό πλαίσιο γύρω από τα ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας.

Η τελευταία ερώτηση της έρευνας μας αφορούσε στην προσωπική άποψη των ερωτώμενων, εάν μέσα από την εμπειρία τους, διδάσκοντας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, θεωρούν ότι οι φοιτητές εκπαιδεύονται επαρκώς στην διαχείριση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Η ερώτηση προς τους συμμετέχοντες διατυπώθηκε: «**Θεωρείτε ότι οι φοιτητές εκπαιδεύονται επαρκώς κατά την φοίτησή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ώστε να μπορέσουν μελλοντικά ως επαγγελματίες να διαχειριστούν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας;**»

Σε αυτήν την ερώτηση οι απαντήσεις κυμάνθηκαν στο ίδιο επίπεδο και δεν είχαν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους. Συναντήσαμε κοινές απόψεις στο θέμα της εκπαίδευσης των σπουδαστών. Όλοι οι ερωτώμενοι είχαν κοινή άποψη ότι ένας επαγγελματίας για να είναι σε θέση να διαχειριστεί καταστάσεις βίας, χρειάζεται ειδικευση που αποκτάται μέσα από εργασιακή εμπειρία και δεν επαρκεί η φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Διευκρινίστηκε ότι: «*...Λόγω του ότι δεν υπάρχει δυνατότητα ειδίκευσης σε κάποιο θέμα, οι φοιτητές παίρνουν μια γενική εικόνα από κάθε ενότητα. Σίγουρα δεν είναι εφικτή η εξειδίκευση σε επίπεδο προπτυχιακών σπουδών.*» (E3) Οι επαγγελματίες δεν εκπαιδεύονταν σωστά και δεν είχαν δεξιότητες και τα προσόντα που απαιτούνται για να μπορούν να διαχειριστούν καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας. Μέσα από την εκπαίδευση χρειάζεται οι σπουδαστές να εξοικειώνονται σε εργαλεία υψηλής ειδικότητας ώστε μέσα από λίγες ερωτήσεις να μπορεί να ανιχνευθεί η κακοποίηση. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στην συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάζουν απόλυτη ομοιομορφία.

Οι κοινές απόψεις εστίαζαν στην αδυναμία ειδίκευσης σε κάποιο θέμα εφόσον οι φοιτητές εκπαιδεύονταν σε μια γενική εικόνα από κάθε ενότητα. Σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών τα μαθήματα παρείχαν γενικές γνώσεις. Χρειαζόταν επιπλέον γνώσεις που ένας φοιτητής δεν αποκτά μόνο μέσα από την φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα αναφέρθηκε ότι: *«Η εκπαίδευση των φοιτητών δεν επαρκεί σε καμία περίπτωση για να μπορέσουν στο μέλλον να ανταπεξέλθουν σε αντίστοιχες υπηρεσίες... παρόλο που αποκτούν κάποιες γενικές γνώσεις, η εκπαίδευση σε προπτυχιακό επίπεδο δεν αρκεί...»* (Ε6). Η ειδίκευση επιτυγχάνεται μέσα από την επαφή με σχετικά πλαίσια με κακοποιημένες γυναίκες ή παιδιά και χρειάζεται περισσότερη πρακτική και βιωματική εκπαίδευση σε σχετικούς φορείς ενώ έπρεπε να υπάρχουν και μεταπτυχιακά προγράμματα που θα ειδικεύονταν σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας. Οι φοιτητές, αφού ολοκληρώσουν τη βασική τους εκπαίδευση και ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο θα εργαστούν, θα πρέπει να μελετήσουν, να ενημερωθούν, να συμμετάσχουν σε ενημερωτικά προγράμματα και σεμινάρια. Σε επίπεδο περίθαλψης πρέπει να εκπαιδευτούν σε καλύτερες εφαρμογές για την προστασία της μητρότητας, παιδιού και σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού.

Σε αυτή την ερώτηση είδαμε ότι όλοι οι ερωτώμενοι χωρίς καμία εξαίρεση έχουν κοινή άποψη ότι είναι απαραίτητη η ειδίκευση των φοιτητών στην διαχείριση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας και ότι η ειδίκευση αυτή δεν τους παρέχεται σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών.

Πίνακας 4 : Εμπόδια-Δυσκολίες-Προτάσεις στην διδασκαλία

	Κοινωνικές Επιστήμες	Επιστήμες Υγείας
Δυσκολίες στην Εκπαίδευση	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένη προσέλευση φοιτητών • Οικονομικοί περιορισμοί • Μικρός αριθμός εργαστηρίων • Μεγάλος όγκος μαθημάτων • Έλλειψη ευαισθητοποίησης από τους φοιτητές • Αδυναμία αναγνώρισης της κακοποίησης • Αντιλήψεις περί νομιμοποίησης των εξουσιαστικών σχέσεων • Έλλειψη διεπιστημονικής εκπαίδευσης • Ασαφή όρια ευθυνών κάθε επαγγελματία • Σύγχυση αρμοδιοτήτων • Έλλειψη ελληνόγλωσσης βιβλιογραφίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένη προσέλευση φοιτητών • Έλλειψη υποδομών όπως η έλλειψη βιβλιοθήκης μέσα στην σχολή
Βελτίωση της εκπαίδευσης - προτάσεις	<ul style="list-style-type: none"> • Ένταξη βιωματικών μαθημάτων • Ανάπτυξη εργαστηριακών μαθημάτων • Ενημέρωση από φορείς και κοινωνικές υπηρεσίες • Συνεκπαίδευση επαγγελματιών 	<ul style="list-style-type: none"> • Το μάθημα πρέπει να διδάσκεται περισσότερες ώρες την εβδομάδα • Σωστότερη ενημέρωση για το πότε θα χαρακτηρίζαμε μια γυναίκα/άνδρα/παιδί ως κακοποιημένα.

Έλλειψη ενημέρωσης

- Συντροφική και παιδική κακοποίηση
- Επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης καταστάσεων βίας
- Θέματα δεξιοτήτων, τεχνικών συνέντευξης, συμβουλευτικής, μεθόδους ανίχνευσης της βίας, τεχνικές δημιουργίας ενός κλίματος εμπιστοσύνης.
- Νομικό πλαίσιο γύρω από τα ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Επαρκεί η ενημέρωση του θέματος της ενδοοικογενειακής βίας σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών
- Η κακοποίηση είναι εξίσου σημαντική, ανεξαρτήτου φύλου ή ηλικίας δεδομένου, ότι τόσο η κακοποίηση της μητέρας όσο και η κακοποίηση των παιδιών διαταράσσει συθέμελα ολόκληρο το οικοδόμημα της οικογένειας

Ελλείψεις στην Εκπαίδευση

- Ειδίκευση μέσα από εργασιακή εμπειρία
- Δεν επαρκεί η φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Δεν εκπαιδεύονταν σωστά
- Δεν αποκτούν δεξιότητες και προσόντα
- Δεν εξοικειώνονται σε εργαλεία υψηλής ειδικότητας.
- Αδυναμία ειδίκευσης σε κάποιο θέμα
- Γενικές γνώσεις σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών
- Επαφή με πλαίσια με κακοποιημένες γυναίκες ή παιδιά
- Περισσότερη πρακτική και βιωματική
- Τα θεωρητικά μαθήματα παρέχουν γενικές γνώσεις
- Έλλειψη διεπιστημονικής ομάδας που να παρέχει την επαγγελματική συνεργατική φροντίδα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας
- Σε επίπεδο περίθαλψης έπρεπε να εκπαιδευτούν σε οργανωμένες κοινωνικές δομές, σε κέντρα προστασίας της μητρότητας και παιδιού, σε κέντρα προστασίας κακοποιημένων γυναικών

εκπαίδευση

- Ανάπτυξη μεταπτυχιακής εκπαίδευσης που θα ειδικεύονταν σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας
- Συμμετοχή σε ενημερωτικά προγράμματα και σεμινάρια.
- Σε επίπεδο περίθαλψης πρέπει να εκπαιδευτούν σε καλύτερες εφαρμογές

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με την παρούσα έρευνα, θέλαμε να αναδείξουμε τη σημασία της διδασκαλίας της ενδοοικογενειακής βίας στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και ιδιαίτερα στα τμήματα από τα οποία εξέρχονται οι επαγγελματίες που έρχονται περισσότερο σε επαφή με τα θύματα (επιστήμονες υγείας, δικαστικοί, εκπαιδευτικοί, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ.).

Όσον αφορά στα τμήματα, στα οποία διδάσκονται μαθήματα σχετικά με τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας, διαπιστώθηκε πως μέσα σε αυτά δεν περιλαμβάνονται αρκετά από τα τμήματα των Επιστημών Υγείας καθώς και τα τμήματα Νομικών Επιστημών και τα περισσότερα από τα τμήματα Επιστημών Εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει πως κάποιοι από τους μελλοντικούς επαγγελματίες «πρώτης γραμμής» δεν διδάσκονται μαθήματα σχετικά με το πώς πρέπει να διαχειρίζεται κανείς τέτοιου είδους περιστατικά, παρόλο που έχουν πολλές πιθανότητες να τα συναντήσουν μελλοντικά.

Ακόμη, διαπιστώθηκε πως στα τμήματα, στα οποία διδάσκονται μαθήματα σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, τα μαθήματα που εστιάζουν αποκλειστικά σε αυτό το φαινόμενο αποτελούν μειοψηφία. Τα περισσότερα αφορούν στην οικογένεια σε γενικότερο επίπεδο και περιλαμβάνουν κάποιες ενότητες με θέμα την ενδοοικογενειακή βία. Επιπλέον, στα ίδια τμήματα, η διδασκαλία περιορίζεται στη παιδική κακοποίηση και την κακοποίηση των γυναικών. Ελάχιστες ήταν οι ενότητες που αφορούσαν στην κακοποίηση ηλικιωμένων, παρόλο που όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό μέρος, αποτελεί μια από τις πτυχές της ενδοοικογενειακής βίας.

Επίσης, ο όρος «συντροφική βία» φαίνεται να είναι συνυφασμένος μόνο με την βία απέναντι στις γυναίκες. Ακόμη και μέσα από την έρευνά μας διαπιστώσαμε πως όσα μαθήματα αφορούσαν στη συντροφική βία, επικεντρώνονταν μόνο στη κακοποίηση των γυναικών. Ωστόσο, είναι ευρέως γνωστό πως και οι άνδρες γίνονται πολύ συχνά θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Όπως αναφέραμε και στο θεωρητικό μέρος, και οι γυναίκες ασκούν βία προς τους άνδρες. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός πως για την κακοποίηση των γυναικών υπάρχει πληθώρα ερευνών και βιβλιογραφίας, ενώ η βία που υφίστανται οι άνδρες δεν υποστηρίζεται βιβλιογραφικά και ερευνητικά (Χατζηφωτίου, 2005).

Επομένως, μέσα από την έρευνά μας, συμπεραίνουμε πως η διδασκαλία για τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στη Τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν είναι επαρκής. Υπάρχουν τμήματα, τα οποία δε διδάσκονται κανένα σχετικό μάθημα, ενώ ακόμη και στα τμήματα που υπάρχουν αντίστοιχα μαθήματα, δεν επαρκούν για να δώσουν στους μελλοντικούς επαγγελματίες τις σωστές κατευθύνσεις για το πώς θα διαχειριστούν τα περιστατικά βίας. Παρόλο που δίνονται κάποιες βάσεις, δεν υπάρχουν μαθήματα που να ειδικεύονται στο κομμάτι της ενδοοικογενειακής βίας, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων. Παρατηρείται έλλειψη δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την ανίχνευση της βίας μέσα στην οικογένεια. Αυτό έχει ως συνέπεια, οι φοιτητές να μην εκπαιδεύονται σωστά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών και να αντιμετωπίζουν προβλήματα ως επαγγελματίες, όταν θα κληθούν να διαχειριστούν ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας.

Κρίνονται λοιπόν, αναγκαία α) η άμεση ένταξη μαθημάτων σχετικών με την ενδοοικογενειακή βία στα τμήματα που δεν συμπεριλαμβάνεται κανένα σχετικό μάθημα και β) η βελτίωση της εκπαίδευσης των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με τα θύματα, ώστε να είναι σε θέση να υποστηρίξουν τις ανάγκες τους (κάτι που τόνισαν και πολλοί από τους συμμετέχοντες στην έρευνα). Βασικές προϋποθέσεις για να επιτευχθεί η βελτίωση είναι :

1. Η ύπαρξη περισσότερων μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών, που θα ειδικεύονται στα ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας (αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση).
2. Εκπαιδευτικά προγράμματα που θα στοχεύουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μελλοντικών επαγγελματιών.
3. Συνεκπαίδευση φοιτητών διαφόρων ειδικοτήτων, ώστε μέσα από αυτό οι φοιτητές να δουν στη πράξη τον τρόπο λειτουργίας μιας διεπιστημονικής ομάδας και να κατανοήσουν τα όρια μεταξύ των επαγγελματιών.
4. Επισκέψεις σε δομές και υπηρεσίες που ασχολούνται με την κακοποίηση ώστε οι φοιτητές να γνωρίσουν από κοντά τον τρόπο λειτουργίας τους και το πώς διαχειρίζονται τα ανάλογα περιστατικά.

Ιδιαίτερα το τελευταίο κρίνεται απαραίτητο μιας και οι φοιτητές δε φαίνεται να έχουν ξεκαθαρίσει απόλυτα τι αντιπροσωπεύει η έννοια «ενδοοικογενειακή βία».

Όπως, άλλωστε τόνισε και ένας ερωτώμενος, πολλοί από τους φοιτητές που παρακολουθούν το μάθημα του, έχουν υπάρξει θύματα συντροφικής βίας χωρίς να το έχουν αντιληφθεί. Σε αυτό το σημείο γίνεται αντιληπτό πως μια μεγάλη μερίδα των μελλοντικών επαγγελματιών δεν είναι σε θέση να διαχωρίσει τι αποτελεί βία και τι όχι, λόγω έλλειψης ενημέρωσης.

Επιπλέον, θα πρέπει να προστεθούν μαθήματα που αφορούν στην κακοποίηση των ηλικιωμένων καθώς μέχρι και σήμερα η διδασκαλία της ενδοοικογενειακής βίας επικεντρώνεται μόνο στη κακοποίηση των γυναικών και των παιδιών. Ακόμη και η βιβλιογραφία που υπάρχει σχετικά είναι πολύ περιορισμένη, ενώ οι μελέτες που γίνονται κατά καιρούς εστιάζουν κατά κύριο λόγο στην κακοποίηση που υφίστανται τα παιδιά και οι γυναίκες. Είναι επομένως, πολύ σημαντικό να υπάρξουν σχετικές μελέτες και για τους ηλικιωμένους. Άλλωστε ο όρος ενδοοικογενειακή βία αναφέρεται στην οικογένεια σαν ευρύτερο σύνολο και όχι μόνο στις γυναίκες και τα παιδιά.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, όπως ανέδειξε και η έρευνά μας, όλα τα μαθήματα που αφορούν στην ενδοοικογενειακή βία και πιο συγκεκριμένα στη συντροφική κακοποίηση, περιορίζονται μόνο στη κακοποίηση των γυναικών. Ωστόσο, ο όρος «συντροφική βία» είναι ευρύς και περιλαμβάνει και τη κακοποίηση των ανδρών. Η κακοποίηση των ανδρών είναι ένα υπαρκτό φαινόμενο που όμως δεν περιλαμβάνεται στη διδασκαλία της συντροφικής βίας. Για αυτούς τους λόγους προτείνουμε τη διεξαγωγή ερευνών, ώστε να αναδειχθεί αυτό το φαινόμενο και να πάψουμε να θεωρούμε τις γυναίκες ως τα αποκλειστικά θύματα συντροφικής βίας. Οι γυναίκες δεν είναι μόνο θύματα και οι άνδρες δεν είναι μόνο θύτες.

Η διδασκαλία της ενδοοικογενειακής βίας είναι απαραίτητη για όλους του επαγγελματίες που διαχειρίζονται ανάλογα περιστατικά. Όμως, μόνο όταν υπάρχουν οι κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες θα μπορέσει ο επαγγελματίας να ανταπεξέλθει σωστά στις ανάγκες του εκάστοτε εξυπηρετούμενου. Για αυτό υπάρχει η ανάγκη κατάλληλης εκπαίδευσης και κατάρτισης, ώστε ο κάθε επαγγελματίας να είναι σε θέση να βοηθήσει ουσιαστικά τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Ένα τέτοιο παράδειγμα εκπαίδευσης και καλής πρακτικής που εφαρμόζεται σε ανεπτυγμένες χώρες και θα ήταν πολύ χρήσιμο και στη χώρα μας, αποτελεί ο οργανισμός Domestic Violence Resource Centre Victoria. Ο οργανισμός αυτός, ο

οποίος λαμβάνει χρηματοδότηση από το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Βικτώριας παρέχει προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης σε εργαζόμενους επαγγελματίες που ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή βία. Η βικτοριανή οργάνωση είναι ειδικά αφιερωμένη στην εκπαίδευση για θέματα ενδοοικογενειακής βίας (Domestic Violence Resource Centre Victoria, χ.χ).

Τα άτομα που παρακολουθούν την εκπαίδευση είναι εργαζόμενοι και εθελοντές από υπηρεσίες ενδοοικογενειακής βίας, κοινοτικές υπηρεσίες, οικογενειακές υπηρεσίες, εργαζόμενοι στα πλαίσια του νόμου και της δικαιοσύνης όπως αστυνομικές αρχές, δικαστές, νομικοί, υπηρεσίες στον τομέα της υγείας, συμπεριλαμβανομένων της μητέρας και της υγείας των παιδιών, τις κοινότητες υγείας, νοσοκομεία, κέντρα φροντίδας ηλικιωμένων και κέντρα ψυχικής υγείας. Τέλος, εκπαιδευτικοί προσχολικής, πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση που παρέχεται έχει ως στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών προς τις γυναίκες και τα παιδιά τους που βιώνουν την ενδοοικογενειακή βία. Τα προγράμματα κατάρτισης παρέχουν ένα ευρύ φάσμα εκπαίδευσης στους επαγγελματίες που εργάζονται με θύματα γυναίκες και τα παιδιά (Domestic Violence Resource Centre Victoria, χ.χ).

Σε αυτό το σημείο, οφείλουμε να τονίσουμε πως η Ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα παρουσιάζει ανοδική και θετική πορεία τις τελευταίες δεκαετίες. Ωστόσο, στη μακροχρόνια περίοδο οικονομικής κρίσης που διανύουμε, ο τομέας της εκπαίδευσης έχει πληγεί ανεπανόρθωτα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των περικοπών στις δαπάνες που αφορούν στην εκπαίδευση, είναι η μείωση των θέσεων εργασίας καθώς και οι μειώσεις στους μισθούς των εκπαιδευτικών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα λιγότερο επιστημονικό προσωπικό στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, συγχώνευση ή/και κατάργηση τμημάτων, κατάργηση μαθημάτων, λιγότερες ώρες διδασκαλίας κλπ. Επομένως, θα ήταν ασφαλές να πούμε πως η ποιότητα της διδασκαλίας στη Τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζει πλήγματα, και όχι μόνο στα ζητήματα που αφορούν στην ενδοοικογενειακή βία. Η Ανώτατη εκπαίδευση νοσεί σε γενικότερο επίπεδο.

Πως λοιπόν μπορούν οι προτάσεις που παραθέσαμε παραπάνω σχετικά με τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας, να γίνουν ρεαλιστικές; Σε μια περίοδο που οι προσλήψεις επιστημονικού προσωπικού είναι από ελάχιστες έως και μηδαμινές, το

βασικότερο που θεωρούμε πως πρέπει να γίνει είναι αναθεώρηση στα προγράμματα σπουδών. Ήδη, όπως διαπιστώθηκε από τη μελέτη που κάναμε, κάποια τμήματα έχουν πρόσφατα προβεί σε τέτοιες ενέργειες ή/και θα προβούν στο προσεχές διάστημα.

Θεωρούμε λοιπόν πως θα πρέπει να υπάρξει μια νέα δόμηση των προγραμμάτων σπουδών σε περισσότερα τμήματα που θα ενισχύει μεταξύ άλλων τη διεπιστημονικότητα καθώς και το διεθνή χαρακτήρα των Ανώτατων Ιδρυμάτων. Παράλληλα μια καλή πρακτική, πέρα από τις επισκέψεις των φοιτητών σε πλαίσια, θα ήταν περισσότερες επισκέψεις στα τμήματα από τους ίδιους τους φορείς και κοινωνικές υπηρεσίες που ειδικεύονται στο θέμα (πχ. ξενώνες φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών, κέντρα παιδικής προστασίας κλπ.). Έτσι, οι φοιτητές και μελλοντικοί επαγγελματίες θα μπορούν να ενημερώνονται – ευαισθητοποιούνται για το έργο και τους τρόπους λειτουργίας των υπηρεσιών και παράλληλα να ενημερώνονται για τυχόν θέσεις πρακτικής άσκησης στους εν λόγω φορείς.

6. ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κατά την διεξαγωγή της παρούσας μελέτης, οι αδυναμίες που παρουσιάστηκαν σχετίζονται με την ανασκόπηση των προγραμμάτων σπουδών μέσω του διαδικτύου και την έρευνα μέσα από προσωπικές συνεντεύξεις. Η πρώτη αδυναμία αφορά την εύρεση μαθημάτων σχετικά με την διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας. Αφενός, τα μαθήματα ήταν ελάχιστα αναλογικά με τον συνολικό αριθμό των τμημάτων που ερευνήθηκαν και αφετέρου, από τους τίτλους πολλών μαθημάτων δεν γινόταν ξεκάθαρο το περιεχόμενό τους. Επίσης, στους διαδικτυακούς τόπους αρκετών τμημάτων δεν ήταν διαθέσιμες οι περιγραφές των μαθημάτων, επομένως ήταν αδύνατο να γνωρίζουμε εάν τα συγκεκριμένα μαθήματα περιλάμβαναν τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας ως θεματική ενότητα.

Η σημαντικότερη δυσκολία που παρουσιάστηκε αφορά στην επικοινωνία με τους διδάσκοντες των μαθημάτων. Αρχικά, πρέπει να τονίσουμε πως τα στοιχεία πολλών διδασκόντων δεν ήταν διαθέσιμα μέσω των διαδικτυακών τόπων των τμημάτων. Παρουσιάστηκαν πολλές δυσκολίες ως προς την εύρεση των στοιχείων των ατόμων, καθώς, για εκείνους που δεν υπήρχαν τα εν λόγω στοιχεία, έπρεπε να έρθουμε σε επαφή με τις γραμματείες των τμημάτων που υπηρετούσαν. Από εκεί όμως, δεν υπήρξε ανάλογη προθυμία να μας δώσουν τα στοιχεία που επιθυμούσαμε. Μετά από δική μας εκτενή αναζήτηση, κατορθώσαμε να έχουμε τουλάχιστον ένα στοιχείο επικοινωνίας για κάθε διδάσκοντα.

Η επόμενη δυσκολία αφορά στην ανταπόκριση των διδασκόντων. Η προσέγγιση έγινε α) μέσω ηλεκτρονικής επικοινωνίας (e-mail), με έγγραφο για πρόσκληση συμμετοχής σε έρευνα και β) με τηλεφωνική επικοινωνία. Ανταπόκριση, υπήρξε κυρίως από διδάσκοντες Κοινωνικών Επιστημών και από έναν διδάσκων στις Επιστήμες Υγείας. Τα αποτελέσματα των προσωπικών συνεντεύξεων δεν μπορούσαν να γενικευτούν σε όλα τα επιστημονικά πεδία λόγω μη ανταπόκρισης των διδασκόντων των υπόλοιπων Επιστημών. Συνολικά τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων αντιπροσωπεύουν στη πλειοψηφία τις απόψεις από τους κοινωνικούς επιστήμονες. Στο 3^ο Επιστημονικό Πεδίο τα αποτελέσματα προέκυψαν κυρίως μέσα από την θεματική ανασκόπηση των προγραμμάτων σπουδών των τμημάτων, πέραν της μίας συνέντευξης που πραγματοποιήθηκε με διδάσκοντα από τις Επιστήμες Υγείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε., Τσαγκαράκη Μ. (1999). *Εγχειρίδιο για τα Δικαιώματα του Παιδιού*. Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού. Αθήνα.
- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Ε. (1993). *Οικογένεια, Παιδική Προστασία και Κοινωνική Πολιτική*. Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού. Αθήνα.
- Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Ε. (1991). *Κακοποίηση – Παραμέληση παιδιών*. Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού. Αθήνα : Γρηγόρη.
- Αυδίκος, Ε. (1996). *Το Παιδί στην Παραδοσιακή και την Σύγχρονη Κοινωνία*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Βουλγαράκης Γ. , (2012). *Ο νόμος πλαίσιο για τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα*. Έκτη έκδοση, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.
- Γιωτάκος , Ο. , Τσιλιάκου, Μ. (2008). *Ο κύκλος της κακοποίησης. Ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική κακοποίηση, trafficking, bullying*. Αθήνα : Αρχιπέλαγος.
- Ελληνική Εταιρία Θυματολογίας (2002). Πρακτικά της 8^{ης} Μαΐου 2000. *Η Τρίτη ηλικία ως θύμα*. Αθήνα.
- Ζαϊμάκης, Γ., Κανδυλάκη, Α.(2005). *Δίκτυα κοινωνικής προστασίας, μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολιτισμικές κοινότητες*. Αθήνα : Κριτική.
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2000). Σπάζοντας τη Σιωπή. Πρακτικά Συνεδρίου 15^{ης} και 16^{ης} Ιουνίου 2000. *«Η βία στην οικογένεια είναι έγκλημα»*. Αθήνα.
- Κυριαζή, Ν. (2011). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Αθήνα : Πεδίο.

- Νέστορος, Ι.Ν. (1992). *Η επιθετικότητα στην οικογένεια στο σχολείο και στην κοινωνία*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Νούλα Μ., (2010). *Νομοθεσία Δεοντολογία Επαγγελματιών Υγείας*. 2^η Έκδοση Βελτιωμένη.
- Παπακωνσταντής, Γ. (2006). *Στοιχεία Εγκληματολογίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής*. Αθήνα – Κομοτηνή : Σάκκουλα.
- Πάρλαρης Κ. (2011). *Οι Πρακτικές Εφαρμογές της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο*. Αθήνα : Πεδίο.
- Σουλή, Σ. (2010). *Η Αθέατη Βία*. Αθήνα : Ψυχογιός.
- Σπιννέλλη, Κ .Δ. (1991). *Προσβολές και προστασία της τρίτης ηλικίας εγκληματολογική, κοινωνιολογική και ποινική διερεύνηση του φαινομένου κακοποίησης και παραμέλησης*. Αθήνα - Κομοτηνή : ANΤ.N. Σάκκουλα.
- Στρατηγάκη, Μ. (2006). *Το φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών και των Παιδιών – Διαπιστώσεις και Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*. Θεσσαλονίκη : Τζιόλα.
- Χριστοδούλου, Γ.Ν., Κονταξάκης, Β.Π., (2000). *Η Τρίτη ηλικία*. Αθήνα : ΒΗΤΑ.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Anweiler, Kuebart, Liegle, Schafer, Sussmuth. (1987). *Εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη, δομή και προβλήματα ανάπτυξης της εκπαίδευσης*. Μτφ. Θωμαΐδης Δ. Θεσσαλονίκη : Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Beverly, E. (2008). *Γυναίκα και συναισθηματική κακοποίηση: το τέλος του εφιάλη*, Μτφ. Βασιλοπούλου, Ρ. Αθήνα: Φυτράκη.

- Cole M. & Cole S. (2001). *Η Ανάπτυξη των παιδιών – Γνωστική και Ψυχοκοινωνική Ανάπτυξη κατά τη Νηπιακή και Μέση Παιδική Ηλικία*, Μτφ. Σόλμαν, Μ. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- The Open University. (1985). *Η Κακοποίηση του παιδιού*. Αθήνα : Π. Κουτσομπός Α.Ε.
- Thio, A. (2003). *Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά*. Μτφ. Μπαρπάτση, Μ. Αθήνα : Έλλην.
- Walker, L. (1989). *Η κακοποιημένη γυναίκα*. Μτφ. Ανθουλιάς, Τ. Αθήνα : Ελληνικά γράμματα.
- Walker, L. (1997). *Όταν η αγάπη σκοτώνει*. Μτφ. Μοσχοπούλου Π. ,Αθήνα : Φυτράκη.
- Ευρωπαϊκό κέντρο για την ανάπτυξη και επαγγελματική κατάρτιση (1996). *Δομές των συστημάτων εκπαίδευσης και εισαγωγικής κατάρτισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις χώρες ΕΖΕΣ*.

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου Β. και Φαρσεδάκης Ι. (2003). *Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα*. Κέντρο ερευνών για θέματα ισότητας, <http://www.kethi.gr/> [πρόσβαση 20/12/2014]
- Βλάσση, Ι., (2013). *Συζυγικός βιασμός: συζυγικό καθήκον ή εγκληματική πράξη; 11 Σεπτεμβρίου*. <http://www.k-mag.gr> [πρόσβαση 20/08/2015].
- Γουγουλάκης Π., (2005). *Η σουηδική τριτοβάθμια εκπαίδευση: ιστορικό πλαίσιο και σύγχρονα χαρακτηριστικά*. Περιοδικό επιστήμη και κοινωνία επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής κοινωνίας. Τεύχος 14: Άνοιξη – Καλοκαίρι. <http://www2.media.uoa.gr> [accessed 05/01/2016].

- Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού *Σπουδές και εργασία στο Ηνωμένο Βασίλειο* (2016). Leonardo Da Vinci. <https://career.teicrete.gr> [πρόσβαση 12/01/2016].
- Εκπαιδευτική Κλίμακα, *Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση* <http://edu.klimaka.gr> [πρόσβαση 05/02/2016].
- Καραμολέγκου, Ν., (2010). *Ενδοοικογενειακή βία: αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση*. 9 Μαρτίου. <http://fee.org.gr/articles-blog> [πρόσβαση 25/08/2015].
- Κοντοθανάση, Α. (2008). *Η ανάγκη μιας νέας νομοθετικής και κοινωνικής πολιτικής για τον έλεγχο της ενδοοικογενειακής βίας*. Εισήγηση, Δικηγόρου, Μέλους του ΔΣ του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας. <http://www.kavalagreece.gr> [Πρόσβαση 12/08/2015].
- Νανέρης Χ., (2012). *N. 4009/2011 «Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.»* (ΦΕΚ Α' 195/06-09-2011). Πολυτεχνική Σχολή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης <http://www.eng.auth.gr> [πρόσβαση 10/02/2016]
- Νικολαΐδης, Γ. *Βία νόμος και υγεία: Από την φυσιολογική στη σύγχρονη γενετική και από την φρενολογία στην τεκμηριωμένη ιατρική*. Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού. <http://hwww.ich-mhsw.gr> [πρόσβαση 19-12-2014]
- Εκπαιδευτική Κλίμακα, (2014). *Μηχανογραφικό δελτίο πανελλαδικών εξετάσεων 2014 σχολές 1ου επιστημονικού πεδίου Ανθρωπιστικών, Νομικών και κοινωνικών επιστημών, 21. Μαΐου*. <http://edu.klimaka.gr/> [πρόσβαση 20/12/2014]
- Εκπαιδευτική Κλίμακα, (2014). *Μηχανογραφικό δελτίο πανελλαδικών εξετάσεων 2014 σχολές 3ου επιστημονικού πεδίου επιστήμες υγείας, 21. Μαΐου*. <http://edu.klimaka.gr/> [πρόσβαση 20/12/2014]
- Πανεπιστήμιο Κύπρου. www.ucy.ac.cy [Πρόσβαση 08/01/2016]
- Υπουργείο Δικαιοσύνης www.ministryofjustice.gr [πρόσβαση 08/07/15]

- Χατζηευστρατίου Ι. (2005). *Δομές των εκπαιδευτικών συστημάτων και των συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης στην Ευρώπη*. <http://users.sch.gr> [πρόσβαση 10/01/2016].
- Φούρναρη, Α., (2012). *Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας*. <http://www.kentrostiriksisiskykkou.com> [πρόσβαση 25/08/2015]
- Europa, (2014). *Η ομάδα υψηλού επιπέδου της ΕΕ ζητά στοχευόμενη χρηματοδότηση για να τονωθεί η χρήση των νέων τεχνολογιών στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Βρυξέλλες. <http://europa.eu> [πρόσβαση 12/01/2016].
- European agency for special needs and inclusive education. (2014). *Germany-overview*. <https://www.european-agency.org> [accessed 05/01/2016].
- Eurodice (2007). *Ειδική έκθεση: Η δομή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη 2006/07*. <http://eacea.ec.europa.eu> [accessed 06/01/2016].
- University of Birmingham, social work BA www.birmingham.ac.uk [accessed 06/02/2016]

Διαδικτυακά Άρθρα

- Acosta, D.F., Lúcia De Oliveira Gomes, V., Dora Da Fonseca, A., Gomes, G.C. (2015). *Violência Contra A Mulher Por Parceiro Íntimo: (In) Visibilidade Do Problema. Violence against women committed by intimate partners: (in)visibility of the problem*. Source of the Document Texto e Contexto Enfermagem, pp. 121-127. <http://www.scielo.br> [accessed 01/09/2015]
- Domestic Violence Resource Centre Victoria, www.dvrcv.org.au, [accessed 07/02/2016]
- Du Mont, J., Macdonald, S., Kosa, D., Spencer, C., Yaffe, M.(2015). *Development of a comprehensive hospital-based elder abuse intervention: An*

initial systematic scoping review. Source of the Document PLoS ONE 10 (5) <http://journals.plos.org> [accessed 15/08/2015]

- Frazão, .Silva, Norton,. Magalhães, (2014). *Domestic violence against elderly with disability.* Journal of Forensic and Legal Medicine, November 2014, Pages 19–24 <http://www.sciencedirect.com> [accessed 12/09/2015].
- Michalopoulou, E., Tzamalouka, G.,Chrousos, G.P., Darviri, C. (2015). *Stress Management and Intimate Partner Violence: A Randomized Controlled Trial.* Source of the Document Journal of Family Violence 30 (6), pp. 795-802 <http://link.springer.com> [accessed 07/09/2015]
- Papadakaki, M., Petridou, E., Petelos, E., Germeni, E., Kogevinas, M., Lionis, C., (2014). *Management of victimized patients in Greek primary care setting: A pilot study.* Scopus, <http://www.scopus.com> [accessed 25/04/2015]
- Papadakaki, M. Tzamalouka, G. Chatzifotiou, S., Chliaoutakis, J. (2009). *Seeking for risk factors of Intimate Partner Violence (IPV) in a greek national sample: The role of self-esteem.* Source of the Document Journal of Interpersonal Violence 24 (5), pp. 732-750 <http://jiv.sagepub.com> [accessed 20/07/2015]
- Tobiasz-Adamczyk, B., Brzyski, P.,Brzyska, M. (2014). *Health-related quality of life in older age and a risk of being a victim of domestic violence.* Source of the Document Archives of Gerontology and Geriatrics 58 (3), pp. 388-398. <http://www.sciencedirect.com> [accessed 10/08/2015]
- Wilson, L., Mouilso, E., Gentile, B.,Calhoun, K., Zeichner, A.,(2015). *How is sexual aggression related to nonsexual aggression? A meta-analytic review.* Source of the Document Aggression and Violent Behavior 24, pp. 199-213. <http://www.sciencedirect.com> [accessed 01/09/2015].
- United Nations entity for gender and the empowerment of women. (1995). *Action for equality, development and peace. The United Nations fourth world conference on women.* Beijing, China. <http://www.un.org> [accessed 09/09/2015].

- Τζαμαλούκα, Γ., Παπαδακάκη, Μ., Χατζηφωτίου, Σ., Χλιαουτάκης, Ι., (2006). *Συμπεριφορές Συναισθηματικής Κακοποίησης σε Ενήλικα Ζευγάρια: Ένα Υπόδειγμα με Ερμηνευτικό Παράγοντα τον Τρόπο Ζωής*. Το βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, Τόμος ΙΒ΄, Τεύχος 46,. <http://lahers.seyp.teicrete.gr> [πρόσβαση 25/04/2015]
- Τζαμαλούκα, Γ., Ζυγά, Ε., Φωτεινά, Ε., Παπαδακάκη, Μ., Χλιαουτακης, Ι., (2006). *Η βίωση ενδογονεϊκής βίας και οι ψυχολογικές της συνέπειες στους εφήβους*. Ψυχολογία, 13(3), 109-133,. <http://lahers.seyp.teicrete.gr> [πρόσβαση 25/04/2015].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Συνεντευξιαστής :

Συνεντευξιαζόμενος :

Ημερομηνία:

Α΄ Μέρος: Γενικά χαρακτηριστικά μαθήματος

- Τίτλος μαθήματος:
- Γνωστικό αντικείμενο διδάσκοντα:
- Εκπαιδευτικό Ίδρυμα:
- Τμήμα:
- Εξάμηνο φοίτησης :
- Είδος μαθήματος:
- Χαρακτηριστικά μαθήματος :
- Διδακτικές Μονάδες :
- Ωρες διδασκαλίας:
- Συνολικά έτη που διδάσκεται το μάθημα στο τμήμα:
- Σκοπός του μαθήματος:
- Στόχος του μαθήματος:

Β' Μέρος: Θεματολογία και περιεχόμενο μαθήματος

- Θεματικές ενότητες και περιεχόμενα του μαθήματος :

Γ' Μέρος: Διδασκαλία μαθήματος

- Εκπαιδευτικοί μέθοδοι για την διδασκαλία του μαθήματος:
- Εκπαιδευτικά μέσα και υλικά:
- Εκπαιδευτικά συγγράμματα για την μελέτη του μαθήματος:
- Επικοινωνία διδάσκοντα με φοιτητές:

Δ. Αξιολόγηση μαθησιακών αποτελεσμάτων

- Μεθοδολογία αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων από τον διδάσκοντα εκπαιδευτικό.

Ε. Εμπόδια – Δυσκολίες – Προτάσεις στην διδασκαλία

- Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζετε στην διδασκαλία του μαθήματος και τι προτάσεις θα κάνατε για την αντιμετώπιση των δυσκολιών;
- Με ποιόν τρόπο θα μπορούσε να βελτιωθεί η εκπαίδευση των φοιτητών γενικότερα και σε θέματα που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία;
- Που χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση από την εμπειρία σας;
- Θεωρείτε ότι οι φοιτητές εκπαιδεύονται επαρκώς κατά την φοίτησή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ώστε να μπορέσουν μελλοντικά ως επαγγελματίες να διαχειριστούν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ**

Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Τ.Θ. 1939, 71500 Ηράκλειο, Κρήτη

Παπαδοκάκη Μαρία Τηλ: 2810 379518

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 16 Οκτωβρίου 2015

Θέμα: «Πρόσκληση συμμετοχής σε έρευνα για τη διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με την ενδοοικογενειακή βία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση»

Αγαπητή/έ συνάδελφε,

Επικοινωνούμε μαζί σας προκειμένου να σας ενημερώσουμε σχετικά με τη διεξαγωγή έρευνας που αφορά στη διδασκαλία της ενδοοικογενειακής βίας στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, η οποία διεξάγεται στο πλαίσιο πτυχιακής εργασίας και στην οποία ζητούμε ευγενικά τη δική σας συμμετοχή.

Η ερευνητική μελέτη έχει ως σκοπό να διερευνήσει τη δομή, το περιεχόμενο, τις παιδαγωγικές μεθόδους και τα εκπαιδευτικά μέσα που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με την εκτίμηση και διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στο πρόγραμμα σπουδών των Τμημάτων που ανήκουν στις Επιστήμες Υγείας, τις Ανθρωπιστικές, τις Νομικές και τις Κοινωνικές Επιστήμες.

Η μελέτη απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς-μέλη ΕΠ και ΔΕΠ, που υπηρετούν Τμήματα των παραπάνω επιστημονικών πεδίων των Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας, οι οποίοι διδάσκουν ένα ή περισσότερα μαθήματα που έχουν άμεση σχέση με την ενδοοικογενειακή βία ή που περιλαμβάνουν ενότητες σχετικές με το θέμα αυτό.

Για την συλλογή των δεδομένων θα πραγματοποιηθούν συνεντεύξεις μέσω τηλεφώνου ή/και δια ζώσης με τους εκπαιδευτικούς που έχουν την ευθύνη της διδασκαλίας μαθήματος ή μαθημάτων σχετικών με τη διαχείριση της ενδοοικογενειακής βίας στα παραπάνω Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας. Στο πλαίσιο της έρευνας θα χρησιμοποιηθεί το εργαλείο της δομημένης συνέντευξης.

Για τη διεξαγωγή αυτής της μελέτης ζητούμε την ευγενική συγκατάθεση σας να επικοινωνήσουμε μαζί σας τηλεφωνικά προκειμένου να ορίσουμε ημερομηνία συνάντησης για τη διεξαγωγή μιας τηλεφωνικής συνέντευξης συνολικής διάρκειας 20' που θα αφορά και θα περιλαμβάνει τα παρακάτω:

- Γενικά χαρακτηριστικά μαθήματος
- Θεματολογία και περιεχόμενο μαθήματος
- Διδασκαλία μαθήματος
- Αξιολόγηση μαθησιακών αποτελεσμάτων
- Εμπόδια-Δυσκολίες-Προτάσεις στην διδασκαλία

Σας διαβεβαιώνουμε ότι τα συλλεχθέντα στοιχεία πρόκειται να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης και θα είναι εμπιστευτικά, καθώς θα τηρηθεί το απόρρητο των συνεντεύξεων. Ο τόπος και ο χρόνος των συνεντεύξεων θα οριστεί κατόπιν συμφωνίας με τους υπεύθυνους διδάσκοντες.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για την ευγενική σας απάντηση και ευελπιστούμε στην θετική σας ανταπόκριση και υποστήριξη.

Με εκτίμηση,

Μαρία Παπαδακάκη
Κοινωνική Λειτουργός, MPH, PhD
Καθηγήτρια Εφαρμογών
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας
Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας
ΤΕΙ Κρήτης

Προπτυχιακοί Φοιτητές Κοινωνικής
Εργασίας :

Ειρήνη Καρλή

Ουρανία Μπερβανάκη

*Για οποιαδήποτε περαιτέρω πληροφορία χρειαστείτε, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας.

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Παπαδακάκη Μαρία

Εκπαιδευόμενες:

Καρλή Ειρήνη

Μπερβανάκη Ουρανία

